

קובץ גליונות

פרשת כי תצא

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

- דברי שי"ה
- דרכי החיזוק
- פניני השוקי חמד
- שיעור חומש
- תורת ראשי הישיבות
- מים חיים
- שאל אביך ויגדך
- אוצרות פרי חיים
- דובב שפתים
- דברי אמת
- נפשו גהלים תלהט
- פנינים משולחן רבינו
- שלמים מציון
- יהי ראובן

הגה"צ ר'

אליעזר

גינבורג

זצוק"ל

מנהל רוחני

דישיבת

פוניבד'

במלאת שנה

להסתלקותו

נלב"ע

ביום שב"ק

י"ח אלול תשע"ז

תנצב"ה

לעילוי נשמת

הרבנית חנה מערא ע"ה

בת הרב יוסף צבי זצ"ל

ניתן לשלם גם במכשירי

'קהילות' ו'נדרים פלוס'

ע"ש קובץ גליונות

קול דודי דופק

לעת מלאת שנה להסתלקותו
הופיע ויצא לאור

ניתן להשיג ב: 053-3156406

לעילוי נשמת
אורה בת ר' יואל ע"ה
נלב"ע י"ד כסלו תשע"ח
תנצב"ה

לעילוי נשמת
האשה החשובה
מרת אסתר לאה פרידברג ע"ה
בת הר"ר שמעון הכהן ז"ל
נלב"ע ח"י אלול תשל"ח
תנצב"ה

לעילוי נשמת
הרבנית הצדקנית
מרת הנה שטיינמן ע"ה
אשת חבר ליבלחט"א הגאון הגדול
רבי שרגא שטיינמן שליט"א
בת יבלחט"א מרן שר התורה
רבינו הגר"ה קניבסקי שליט"א
נלב"ע י"ג אלול תשע"ד
תנצב"ה

הודעה חשובה

לקראת הימים הנוראים וימי החגים הבעל"ט,
יצא אי"ה לאור קבעים מוגדלים ומורחבים במיוחד,
כידוע הקובץ מופץ מדי שבוע במחיר מוזל במיוחד,
וזאת ע"י נדיביו לב המסבסדים את העלויות, ע"י תרומות
והקדשות,
היות והקבעים הבאים יהיו גדולים במיוחד,
ישנה הזדמנות מיוחדת להיות שותפים בזיכוי הרבים הגדול
אחד המרבה ואחד הממעיט.

לתרומות ול הקדשות: 053-3145900

להקדשות ע"ג הקובץ
או המעונינים לפתוח מוקד הפצה
באיזור מגוריהם

ובכל עניני הקובץ
ניתן לפנות למס': 053-3145900

פקס: 077-2092005

או במייל: k.allvonot@gmail.com

לקבלת הקובץ במייל
ניתן לשלוח בקשה
למערכת 'קובץ גליונות'
kovetz+subscribe@googlegroups.com

עדיף לשלם ולתרום במכשירי
"קהילות" ו"נדרים פלוס"
בבתי הכנסת,
יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות'
ובחיפוש קובץ גליונות,
או בטלפון:
נדרים פלוס
486 03-7630585 שלוחה-
קהילות
4311 073-2757000 שלוחה-
או בהעברה לבנק מרכזית-17
סניף: 745
מס' חשבון: 71262
ע"ש קובץ גליונות

יו"ל בסיוע: יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע.ר.

לכל הקוראים והלומדים החשובים שליט"א
נותרו מס' שבתות אחרונות לסיום השנה

הקדישו ע"ג הקובץ את יקריכם באחת משבתות השנה
ותזכו להיות שותפים בזיכוי הרבים הגדול להגדיל תורה ולהאדירה

נצבים, ראש השנה, וילך, יום כפור	כ"ח אלול	כי תבא	כ"א אלול
חג חסוכות	ז' תשרי		

גיליון מס' 293 פרשת כי תצא
תשע"ח שנה שישית

גיליון זה יוצא לזכות
ידידינו החשוב
שיראה ברכה והצלחה בכל הענינים

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ה קניבסקי שליט"א

פשוט על הפרשה

"שלה תשלח את האם וגו' למען ייטב לך והארכת ימים" (כב, ז)

בשילוח הקן כתיב למען ייטב לך והארכת ימים ובכיבוד אר"א (בפ' ואתחנן) כתיב למען יאריכון ימך ולמען ייטב לך הקדים אריכות ימים וצריך טעם, ו"ל ע"פ תרגום יונתן כאן למען ייטב לך בעלמא הדין ולמען יאריכון ימך בעלמא דאתי ומבואר דטובה קאי על עוה"ז ואריכות ימים על עוה"ב והנה בירו' ריש פאה אמרו דכיבוד אר"א הוא מצוה חמורה שבחמורות ושילוח הקן הוא מצוה קלה שבקלות ודרך התורה לכתוב בכ"מ לא זו אף זו כמ"ש בזבחים קי"ט א' ולכן בשילוח הקן שהיא מצוה קלה שבקלות הו"א שמשלמן שכרה רק בעוה"ז קמ"ל קרא למען ייטב לך בעוה"ז ולא זו בלבד אלא אפ"ל בעוה"ב ג"כ יאריכון ימך, אבל בכיבוד אר"א שהיא מצוה חמורה שבחמורות א"כ מסברא הייתי אומר ששכרה בעוה"ב ששם השכר גדול ביותר וקמ"ל קרא דלא זו אלא אפילו בעוה"ז ג"כ ישלמו לו שכרו.

(טעמא דקרא)

השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש

אם נכון שרבנו קיים פעם השבת עבוט? בקשתי מלוה שיתן לי כיפה שלו בתורת משכון, והחזרתיו. זה כסות יום ואיך אפשר לקחת ממנו? הוא הלך אז עם כובע ומתחתיו הכיפה, וכשיש כובע אינו צריך אז את הכפה, רק אח"כ יצטרך כאשר יוריד את הכובע.

מי האיש הירא ורך הלבב

לשון ר"י בשע"ת שע"ג ה' ל"ב כי תצא למלחמה וגו' הוזהרנו בזה שאם יראה אדם כי צרה קרובה תהיה ישועת השם בלבבו ויבטח עליה וכו', לכאורה זה סותר הבטחון של החזו"א באמונה ובטחון שכתב שאין שום הכרח שיהיה ישועה.

אם עשו מלחמה עפ"י דין אז ראויים לישועה אז יבטח שתהיה ישועה, וכן כל צרה על אדם צריך לבטוח שיהיה ישועה אם מגיע לו וראוי לה.

לא בלו שלמותיכם מעליכם ונעלך לא בלתה מעל רגלך

אמר לי רבנו מדוע "לא בלו שלמותיכם" נאמר בלשון רבים 'ונעלך' לא בלתה בלשון יחיד. כי בירושלמי איתא שנעלים סגי באחד ולא צריך מיוחד לשבת, משא"כ בבגד.

(כל משאלותיך)

עלי שי"ח

"כשמתפללים - נושעים"

אב תשע"ח. אל מרפאתו הידועה של ד"ר רבי משולם הרט בכני ברק נכנס יהודי ממוצא אמריקאי.

מראה פניו של היהודי הראה עליו כי הוא במצוקה, והוא לא בא בשביל לבשר בשורות טובות. הוא המתין לתורו וכשזה הגיע, הוא פנה לדוקטור, ואמר לו כי התנו הגדול של רבינו, הגאון רבי שרגא שטיינמן שלח אותו אליו שיכנס עמו אל רבינו מרן שליט"א.

הדוקטור התפלל. מה לו וליהודי, ועוד יותר, מה ראה רבי שרגא שליט"א לשלוח דווקא אליו. אך האיש לא נתן לו זמן רב לשלוח והחל לגולל את סיפורו.

הוא סיפר שזה זמן רב שהוא חש בכאבים חזקים בראש, ומספר בדיקות שערך בבית חולים שבעירו בחוץ לארץ, גילו את הגרוע מכל. רח"ל המחלה הנוראה מקננת בו, והרופאים מנבאים לו שחורות, והוא הושש ודועד.

בצר לו, הוא הגיע לארץ ישראל לקיים את דברי הגמרא 'מי שיש לו חכם בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים', והגיע במיוחד אל מרן שליט"א כדי לקבל את ברכתו, אך לאכזבתו, מרן 'רק' נתן לו ברכה והורה לו להתפלל. והוא נבוך ואינו יודע מה יעשה. הוא רוצה בריאות, רוצה חיים. רוצה להמשיך לגדל את המשפחה.

כשיצא, ייעץ לו קרוב משפחה שאצלו הוא התאכסן, שיפנה להיוועץ עם הגאון רבי שרגא שליט"א, שבחכמתו יוכל לסייע לו. הוא פנה לרבי שרגא, וזה אמר לו שהוא חושב שאין טעם לבוא שוב למרן שליט"א, אבל היות ונפשו עגומה עליו, ומכיון שמדובר על בעיה רפואית הוא ממליץ לו לבוא עם מי שמכיר בעניני רפואה וגם מרן שליט"א מכיר אותו, כדי שישתמעון דבריו. וייעץ לו לבקש מד"ר הרט שיתלווה אליו.

ואכן, אהרי תפילת שחרית כותיקין הוא ניגש אל מרן שליט"א עם הד"ר הרט, והדוקטור הסביר באורך את מורכבות הבעיה, ושאל אם להמשיך לעשות בדיקה ואילו בדיקות. מרן שליט"א השיב בקיצור: **שיתפלל**.

שאל שוב הרופא: האם ימשיך את הבדיקות? ומרן, דבר ה' בפיו, וממשיך בשל: **שיתפלל**. זה יעזור.

האיש יצא והחל פשוט להתפלל, הוא חזר לביתו והחל להתפלל! כל תפילה היתה תפילה! הוא עמד והפציר בתפילה, ועתר לה' כבן המתחנן לפני אביו. ואכן בס"ד שמע ה' את תפילתו.

כעבור כמה ימים הוא הוזמן לבצע 'בדיקה שגרתית', והרופאים בישרו לו כי אינם רואים שום בעיה, הם לא מבינים כיצד אך בחסדי ה' כל המחלה שהיתה לו נעלמה כלא היה.

כוח התפילה! (יש"כ למכובדנו ד"ר הרט על מסירת הדברים לתועלת היוזק התפילה בהודש הרחמים והסליחות).

בברכת 2018
31067812 חק31

ספר הדף היומי

"בענין קנבוס ולוף אסרה תורה"

מנחות ט"ו ב' התם קנבוס ולוף אסרה תורה דתנן היתה שדה זרועה קנבוס ולוף לא יהא זורע ע"ג שהן עושות לשלש שנים. ובראשונים מצינו ג' טעמים דרש"י כ' בפ"ה הא' דהטעם מפני שיש להם שרשים שמתקיימין הרבה בארץ דומיא דכרם ובפ"ה הב' כ' הטעם משום שקנבוס ולוף יש להן אשכולות שהאוכל תלוי בראשו דומיא דכרם וגדלים הרבה ועושיין ערבוביא, והרמב"ם כ' (פ"ה מכלאים ה"ג) מפני שנגמרים עם תבואת הכרם ופי' הכ"מ דקנבוס ולוף אין עושיין אלא לג' שנים וגם הכרם יוצא מידי ערלה וראוי לאכילה אחר ג' שנים והתורה אסרה זרעים דומיא דכרם. ויל"ע לכל הטעמים למה בה' מיני תבואה חייב לכו"ע כמ"ש הראשונים כיון דילפי' דבעי' דומיא דכרם א"כ גם בתבואה לא ליחייב, וביראים כ' דה' מינים ג"כ האוכל תלוי בראשם כמו קנבוס ולוף ודמיא לכרם שיש לו אשכולות, וזה א"ש רק לטעם ב' של רש"י אבל לטעם א' ולטעם הרמב"ם לא יתיישב וצ"ע, [וברמב"ן חולין פ"ב משמע דהטעם משום דהני מתוך גדלותן עבדי ערבוב וגם תבואה גדולה ועושה ערבוב ע"ש]. ובשיטמ"ק שנדמ"ח בסוגיין מצאתי בשם רגמ"ה עוד טעם משום דקנבוס ולוף דבר שאין זרעו כלה הוא שאין הזרע כלה באדמה אלא הפרי משימין באדמה ואותו עצמו מתגדל והואיל וחשוב הוא אסרה תורה עכ"ל, ולפ"ז גם שום ובצלים מה"ת שגם הם אין זרען כלה כדתנן בפ"ט דתרומות, ושם לטעם זה גם תבואה חשובה אע"ג דזרעו כלה. ועי' ביראים ס' שפ"ט שכו' עוד ד"ל דהוא הלכה למשה מסיני.

ספר דרכי החיזוק

בימים האחרונים הופיע ויצא לאור הספר "דרכי החיזוק", פרקי הדרכה משיחותיו של מרן ראש הישיבה רבינו הגר"ג אדלשטיין שליט"א, מיד כשיצא הספר ממכש הדפוס שיגר מרן הגר"ג לרבינו שליט"א את העותק הראשון של הספר, ואף רשם הקדשה בכתב יד קדשו, וזה לשונו:

לרום מעלת כבוד תורת הדרת גאון ידידי הגאון הגדול מוה"ר חיים קניבסקי שליט"א. יידי, י. גרשון אדלשטיין

יצוין כי גם מרן הגר"ח נוהג מזה שנים לשגר את ספריו עם הקדשה בכתב ידו למרן הגר"ג. ובשנה האחרונה היו לפחות שלושה ספרים כאלו, ובהם הקדשה ממרן הגר"ח למרן הגר"ג.

כשקיבל רבינו שליט"א את הספר לידיו ביקש למסור **יישר כוח לו' גרשון שליט"א**, וכשהחל לעיין בספר ראה את חתימתו של הגר"ג עם שם אביו (בן לאאמור"ר...). אמר הגר"ח: **אני הכרתי את האבא שלהם ר' צבי יהודה, כשהוא הביא את הילדים שלו** (מרן הגר"ג שיבלחט"א ואחיו הגאון הגדול רבי יעקב זצ"ל) **לישיבה בפתח תקווה.**

אח"כ עיין זמן ממושך בספר, ואמר שוב **"יישר כוח, אשיינער ספר"** ובירך את המחבר שיזכה לסדר עוד הרבה ספרים מתורת מרן ראש הישיבה שליט"א

וכפי עדות בני הבית אח"כ המשיך מרן שר התורה עוד זמן רב ממושך לעיין בספר ונהנה ממנו טובא. רבינו שליט"א מוזכר בספר מספר פעמים,

- ושמעתי גם על אחד מגדולי דורנו שלמד בחלומו כל מסכת ברכות, ולאחר שהתעורר משנתו דן האם צריך לעשות סיום מסכת על זה.

- יש בדורנו אדם גדול, מגדולי הדור, שהחליט בצעירותו שאינו רוצה לדעת שום דבר חוץ מתורה, ואינו מסתכל על מה שברחוב, רק חושב בדברי תורה, כדי שלא ייכנסו בראש דברים אחרים, ואמנם זוהי דרגה גבוהה מאד...

- ...בפרט ספר "ארוחת יושר"... הוא ספר המתאים בדיוק לפי צרכי הדור, דברים שהדור צריך חיזוק בהם... כל אלו שילמדו את הספר יילמדו בו לאחרים, זוהי זכות גדולה לעצמם ולכל הדור.

ענייני לא ילבש

לא יהיה כלי גבר על אשה ולא ילבש גבר שמלת אשה כי תועבת ה' אלוקך כל עושה אלה

רבנו א"ל על השעון שבידי, **כי שמע בשם חז"א שזה לא ילבש, והוסיף כי אמר את זה לאחד והוא לא שמע וקיבל מיוש חזק בידו וכאשר הוריד את השעון נרפא, ואף אני הלכתי עם שעון, ונתתי לחתני שעונים, זה ה' שעון אחד שנתתי והוחזר לי, ושוב נתתי לחתן אחר... אבל מאז ששמעתי בשם החז"א הפסקתי ללכת עם שעון.**

שאלה, לחז"א ולאבא ה' שעון? לא. ה' להם שעון בכיסם. לחז"א היה שעון על השולחן שאחד נתן לו וזה נגנב והחז"א הורה לבדוק בתיקי אנשים שהיו שם ולא נמצא ומאד הקפיד על הגנב כי חרה לו שניצלו את העובדא שכל אחד יכול להיכנס כאן לבית וגנב, וסופו של הגנב היה רע כי מצאוהו נופל בבור בחצר בירושלים והשעון על ידו.

שאלה. אולי החז"א דיבר על שעון זהב ואולי בזמנו לא היה מצוי שגבר ילך כל כך עם שעון, והיום לילד בן 6 יש כבר ב' שעונים. ת: גם אז היה רגיל שלגבר יש שעון.

הראיתי לרבנו תמונות שהרב אלישיב עם שעון, ושאלתי האם אני יכול לסמוך על הרב אלישיב? **איך שתרצה. אבל אתן לך עצה תהפוך את השעון אם פניו ליד, הפוך. או שתלבש על הרגל [בחיך]. א.ה.** בחיי מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל רבנו לא העיר לנכנסים על לבישת שעון.

יש המעוניינים לעבור ניתוח פלסטי ליפות את הפנים להוריד כתם או בליטה ממש, האם יש בכך לא ילבש? **את הדבר הזה גם דרך אנשים לעשות, ואין בכך לא ילבש.**

סיפר חמי זצ"ל שהיה הולך לטייל עם מרן הגר"ז ולפני שיצא מהבית היה הגר"ז נעמד על יד הראי ומסדר את עצמו. **החז"א הקפיד שלא להסתכל כלל בראי.**

אם גם היום יש איסור להסתכל בראי כי כיום דרך אנשים גם כן להסתכל? **אבא וחז"א החמירו בזה. החז"א סיפר לי כי פעם אחת היה בברלין והיה שם בית שכולו ראי ולא ידע מזה, וראה שהולך אדם נגדו אז זו הצידה ושוב הולך כנגדו ושוב זו הצידה עד שנתקע בו כנגדו ואז ראה שזה ראי.**

איך מגיע החז"א לברלין? **אינני יודע, אבל הוא עצמו סיפר לי כן.**

ושוב הזכרתי את הסיפור הנ"ל בשם חמי ממרן הגר"ז שלפני יציאתו היה נעמד ע"י הראי ומסדר הזקן וכו'

כיון שהיה מסתכל בראי לתפילין, אצלו לא היה זה כלי אשה. ומה שהרבה מקילים היום, תמיד המזלזלים היו מסתכלים אך על ידי כך לא ישתנה הדבר.

ואם לא מסתכל להתייפות ולסדר עצמו אלא רק סתם לראות את צורתו? כדאי להיזהר.

י"א חשון תשס"א. רוצים שהמורות יהיו שומרות בבית הספר בתורנות ולצורך זה ללמוד להחזיק נשק האם יש איזה מניעה בזה, מהו בהתנדבות האם להמנע, ומהו בכה"ג שמחייבים אותן.

אסור לאשה לשאת כלי נשק. שיקחו אנשים.

(כל משאלותיך)

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות ושר"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב): - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א •

לגמור את המצוה, וזוהי הסייעתא דשמיא. ולכן מי שמבקש השם הוא כבר שמח, אף על פי שעדיין לא השיג את מה שהוא מבקש, מכל מקום על ידי הביקוש הוא כבר מקבל מדרגה קדושה, והקדושה נותנת שמחה. לכן אנחנו כולנו בודאי שמחים, ברוך השם.

ונוכח כמה דברים חשובים שצריך לדעת. ראשית חזרת השיעורים, כל חזרה מוסיפה בהירות, כל מה שלומדים וחוזרים, החזרה מוסיפה בהירות, שהענין הנלמד נעשה יותר ברור, והרי עיקרם של השיעורים הוא כדי לקבל הבנה, מלבד הידיעות שמקבלים מהשיעורים, וחזרת השיעור מוסיפה בהירות בהבנת הדברים.

ושמעתי ממרן הרב מפוניבז' זצ"ל שדיבר פעם בישיבה בתחילת הזמן ואמר כי **ארבעת הפעמים הראשונות של הלימוד עדיין אין זה נקרא חזרה אלא תחילת ההבנה, ובכל חזרה מקבלים עוד הבנה ועוד הבנה, שהדברים נעשים יותר בהירים וברורים.** אך זהו כאשר החזרה היא מעניינת, ואם זה משעמם זה לא מוסיף.

זהו דבר אחד שצריכים לדעת, שחזרת השיעור חשובה מאד, וכן כל חזרה, חזרת הגמרא בודאי, אבל גם חזרת השיעורים.

ועוד דבר, כשבאים למקום חדש יש קשיים, בפרט אלו שבאים ממקום אחר יש להם קשיים, וצריכים לדעת כי הקשיים עוברים, כך המציאות, שגם אם בתחילה קשה, אחר כך הקשיים עוברים.

והקשיים הם גם סיבה להצלחה, כמו שאמרו חז"ל (ברכות ה, א) שלוש מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל וכולן לא נתן אלא על ידי ייסורים, ואחד מהם זה תורה, ולמדו כן מהפסוק (תהלים צד, יב) אשרי הגבר אשר תייסרנו קה ומתורתך תלמדנו, קודם "תייסרנו קה" ואחר כך "מתורתך תלמדנו", כי **הצלחה בתורה צריכים ייסורים, וכל הקשיים הם לכתחילה, ולא בדיעבד בלית ברירה.** לכן אפשר לשמוח בקשיים, שהקשיים עצמם נותנים זכויות להצלחה.

ועוד דבר שחשוב לדעת, שבדרך הטבע כל אחד רוצה שיחשיבו אותו, כך הטבע, שאדם רוצה שיחשיבו אותו, ואם לא מחשיבים אותו הוא חושב בלבו "מה אני שווה", אבל זה לא נכון! ואין זה משנה מה שמחשיבים אותו, **צריך להיות שמח בחלקו אפילו שאף אחד לא יודע מזה, ואדרבה, מי שלא מכירים אותו מצליח יותר,** כמו שכתוב (משלי יא, ב) ואת צנועים חכמה, **מי שהוא יותר צנוע יותר נחבא אל הכלים מצליח יותר!** אלו הם כמה דברים שחשובים מאד.

ב

שיחה שנאמרה ביום ג' לסדר ראה תשע"ח

אנו עומדים ימים ספורים לפני חודש אלול, ומצד אחד מתקרבים לראש השנה, ליום הדין, ויש אימת הדין, ואם כן זה מפחיד, אך מצד שני זהו עת רצון, הארבעים יום שמראש חודש אלול עד יום כיפור הם ימי רצון, שאז נתרצה הקב"ה לישראל ומחל להם על חטא העגל, כלומר **שאפשר לזכות בימים אלו להרבה זכויות יותר מכל השנה - יותר קל לזכות בחודש אלול,** אך כמובן זה תלוי לפי הנהגת האדם.

וראיתי מכבר באחד ממכתבי מרן המשגיח זצ"ל (אור יחזקאל מכתב מ') שכתב **"הנה הימים הנחמדים ימי האלול מתקרבים ובאים"**, ימי האלול הם ימים נחמדים מאד! שיש בהם סייעתא דשמיא לכל ענייני הרוחניות. כנראה שהוא הרגיש את זה, מרגישים שיש סייעתא דשמיא, וזה דבר מאד נעים שיש סייעתא דשמיא.

א

דברים שנאמרו לבני שיעור א', אלול תשע"ח

שמעתי מעשה שהיה עם מרן הגאון רבי ברוך בער זצ"ל, שהגיעו אליו לקמניץ שני בחורי ישיבה מעיר אחרת, ואמר להם: "שלום עליכם! וואס מאכט איר מבקשי השם" - מה שלומכם מבקשי השם. רבי ברוך בער כשראה בחורי ישיבה שבאים ממקום אחר ללמוד תורה, ראה לפניו "מבקשי השם" וקרא להם בתואר זה.

ומדוע "מבקשי השם"? - שכן מצינו בגמרא בסוף ברכות (סג, ב) שהובא שם הפסוק בפרשת כי תשא "ומשה יקח את האוהל ונטה לו מחוץ למחנה הרחק מן המחנה וקרא לו אוהל מועד והיה כל מבקש השם יצא אל אוהל מועד אשר מחוץ למחנה", היינו לאחר חטא העגל, שמשה רבינו עזב את המחנה, ונטה אוהלו מחוץ למחנה, וקרא לו אוהל מועד, ואין זה המשכן, אלא אוהלו של משה רבינו [ונקרא אוהל מועד מלשון בית ועד למבקשי תורה. רש"י שם], ומי שהלך חוץ למחנה ללמוד תורה מפי משה רבינו נקרא מבקש השם.

"מבקש" נקרא שעושה איזה מאמץ ללמוד תורה, שטורח ללכת את המרחק חוץ למחנה, ואמרו על זה בגמרא שם "והלא דברים קל וחומר, ומה ארון השם שלא היה מרוחק אלא שנים עשר מיל אמרה תורה והיה כל מבקש השם יצא אל אוהל מועד (ופירש רש"י: כלומר, קראו הכתוב מבקש השם) תלמידי חכמים שהולכים מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה על אחת כמה וכמה".

והיינו שאם מי שטורח ללכת מרחק כזה שאינו גדול כל כך (שנים עשר מיל - שלוש פרסאות שיעור מחנה ישראל) כבר הוא נקרא "מבקש השם", שטורח ועושה מאמץ כדי ללמוד ולשמוע דברי תורה, וכבר יש לו תואר מיוחד, לא רק מבקש תורה - אלא מבקש השם, קל וחומר תלמידי חכמים שהולכים מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה, שזה מאמץ גדול יותר, והם בודאי נקראים מבקשי השם ויש להם את המדרגה הזאת, לכן אמר רבי ברוך בער לבחורי הישיבה שבאו אליו "שלום עליכם מבקשי השם".

וגם פה אפשר לומר כך, שבאים בחורים ממקומות רחוקים, יש שגרים בעיר בני ברק ויש גם הרבה מחוץ לבני ברק, שבאים ממקומות רחוקים ללמוד תורה, והם מבקשי השם!

והנה על מבקשי השם יש עוד פסוק שאנו מזכירים בתפילה "ישמח לב מבקשי השם", ומבקש פירושו שמשתדל ורוצה לקבל איזה דבר ועדיין לא קיבלו, שכן בקשה היא מלשון השתדלות, כמו "אם תבקשנה ככסף" (משלי ב, ד), ומי שמבקש השם, אף שעדיין לא קיבל את מבוקשו הוא כבר שמח, כי עצם הביקוש נותן שמחה!

וכך ביאר בסידור הגר"א בשיח יצחק "ישמח לב מבקשי השם - כי בכל העניינים מי שמבקש איזה דבר, אם לא השיג הדבר ההוא הנה היה עמלו לריק. לא כן מבקשי השם, הבקשה בעצמה היא תכלית נשגב שהוא ההתקרבות אליו יתברך", והיינו משום שעצם הדבר שהוא מבקש השם, זה עצמו כבר מדרגה, שהוא מתקדש בזה.

וכמו שכתב הגר"ח מוואלוז'ין ברוח חיים בתחילת פרקי אבות "כי בעת יעלה על רעיוני איש לעשות מצוה נעשה רישומו למעלה, ומתעורר עליו אור מקיף מהקדושה וסוכך באברתו והאדם בתווך, והוא לו לעזר ולסעד לגומרה, כי הוא יושב כמו בגן עדן ממש מקום קדוש, והקדושה מלבשתו", היינו כשאדם חושב במחשבתו לעשות מצוה, אפילו שעדיין לא עשאה, עצם המחשבה מקדשת אותו, והקדושה הזאת נותנת לו כוח

וידוע גם שמרן הגרייזי זצ"ל למד בכל יום פרק מסילת ישרים, וכשגמר התחיל שוב ללמוד מתחילת הספר, כדי שלא להסיח דעת מיראת שמים ומאמונה, שצריכים כל היום לזכור את זה.

ואמנם זו הייתה מדרגתו של מרן הגרייזי זצ"ל, מדרגה גדולה מאד של יראת שמים, אבל כל אחד יכול קצת להוסיף לפי מדרגתו, "שויתי השם לנגדי תמיד" כמו שכתב הרמ"א בשולחן ערוך בסעיף הראשון שהוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלוקים, לזכור שעין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים (אבות ב, א), וזה משפיע על כל ההנהגה שתהיה הנהגה אחרת.

זהו בקיצור מה שחשוב לדעת לפני חודש אלול, ולהתחיל בזה עוד קודם אלול, עם שימת לב, מתוך יישוב הדעת, ושמחה בימים הנחמדים, לעשות מה שצריכים לעשות.

וגם תפילה, צריכים שהתפילה תהיה ביישוב הדעת, וכבר סיפרתי העובדא באחד שפעם היה מתפלל בהתרגשות, ואחר כך במשך הזמן הרגש נחלש, ושאל אותי מה לעשות, ואמרתי לו שינסה להתפלל בפשטות, ויכוון רק פירוש המילים הפשוט, ולא יחשוב קודם שצריך להתרגש, רק יתפלל כמו ילד קטן, עם כוונת המילים הפשוט (עין משנה ברורה סימן צ"ח), ועשה כן, וזה השפיע עליו שהרגיש את התפילה יותר מתמיד, מפני שהתפלל ביישוב הדעת.

וכך בהרבה דברים, עם יישוב הדעת אפשר להתקדם לאט-לאט בהרבה מעלות. בעזרת השם כולנו נזכה להצלחה במעשים הטובים ובכל המעלות ונזכה לכתובה וחתימה טובה!

אבל צריכים לנצל את זה, ואם לא מנצלים זה יותר גרוע, כשיש אפשרות ולא מנצלים אותה. לכן בישיבות נהוג שבכל יום לומדים מוסר במשך חצי שעה לפני מעריב, ובאלול מוסיפים רבע שעה לפני מנחה, עוד קצת זמן בכל יום ללימוד המוסר.

אך גם לשלומדים מוסר, כדי שהמוסר ישפיע צריכים ללמוד בצורה שזה ישפיע, וההשפעה היא כאשר המוסר מעניין את הלומד, ועוסק בזה מתוך התעניינות לדעת מה הם החיובים המוטלים עליו ומה צריך לתקן, ומה שמעניין – משפיע! דבר שמעניין נכנס ללב ונשאר בלב, אבל אם זה משעמם זה לא משפיע, אלא יותר גרוע, וכידוע שאם עושים דבר מתוך שעמום וכפייה זה גורם לשנאת הדבר.

אם כן **העצה למעשה היא לימוד המוסר**, ולבני ישיבה בודאי אין שום בעיה, כי יש סדרים קבועים ומסודרים לזה, אבל אפילו בעלי משפחה, יש זמנים שאפשר במשך היום ללמוד כמה דקות, אפילו חמש דקות זה גם טוב, וכשלומדים ספר מוסר שמעניין זה משפיע.

ובמעשה רב (אות ס') כתב בשם הגר"א "ללמוד ספרי מוסר כמה פעמים ביום", לא רק פעם ביום אלא כמה פעמים, שלא להסיח דעת מחובתו בעולמו, וכמו סוחר שעוסק במסחר, שצריך לדעת מה נעשה בעסקיו, האם הוא מרוויח או מפסיד, ועושה חשבון ושם לב כל הזמן – לא רק פעם ביום, כך צריך להיות חשבון הנפש.

וזהו העצה המעשית שבבילנו, ללמוד מוסר בכל יום, חצי שעה לפני מעריב, ובאלול עוד רבע שעה לפני מנחה, זהו הזמן הקבוע לבחורי הישיבה, ומי שהוא בעל משפחה אפשר למצוא זמנים לזה.

זכורני מימי ילדותי שאמו"ר זצ"ל היה לומד מוסר באלול בשעות הלילה המאוחרות, כאשר בני הבית כבר ישנו שנתם, היה לומד מסילת ישרים בניגון מיוחד המעורר התרגשות הלב.

אלול – אני לדודי ודודי לי

אנו עומדים בחודש אלול, וכתבו הקדמונים כי אלול ראשי תיבות "אני לדודי ודודי לי", היינו שהוא זמן של התקשרות להקב"ה, ועוד הביאו בזה את הפסוק "ומל השם אלוקיך את לבבך ואת לבב זרעך", שאלול ראשי תיבות "את לבבך ואת לבב", כלומר שהוא זמן של מילת ערלת הלב.

ומדרגות הללו שייך להשיגם בחודש אלול יותר מכל השנה, שבמשך השנה זה קשה מאד, ובאלול זה יותר קל, ויש סייעתא דשמיא מיוחדת להתעלות ברוחניות, ומי שמנצל ימים אלו כראוי, יכול לזכות ולהשיג הרבה מדרגות ברוחניות שאי אפשר להשיגם כל השנה, רק באלול, ויותר מזה בעשרת ימי תשובה, כמו שאמרו (ר"ה יח, א) דרשו השם בהימצאו קראוהו בהיותו קרוב אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום כיפור, אבל תחילת הזמן המסוגל הוא באלול.

וכדי שהאדם באמת יתעורר באלול להתחזק בפנימיות, באמונה ובמידות טובות, בתורה ובתפילה, ובכל מה שצריך חיזוק, לכן יש מנהגים מיוחדים לחודש אלול, ויש מקומות שאומרים סליחות כבר מתחילת החודש, והענין בזה הוא כדי להתעורר לפשפש במעשיו ולחזור בתשובה.

ויש מקומות שאין אומרים סליחות מתחילת החודש, אבל תוקעים בשופר, וגם זה נועד כדי לעורר, שקול השופר מחריד ומעורר שיש סכנה, כמו שכתוב (עמוס ג, ו) "אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו", אבל אנחנו איננו מתעוררים, אלא רגילים שיש מנהג לתקוע בשופר, ורק חושבים על התקיעה, אם היא תקיעה יפה או שאינה יפה כל כך, אבל המטרה היא להתעורר על ידי התקיעות, ולחשוב חשבוננו של עולם, היכן אני אוהז, ובאיזו מדרגה אני נמצא.

ומתחילת חודש אלול מוסיפים ואומרים לאחר התפילה מזמור "לדוד השם אורי וישעי", והוא פרק מלא בבקשת רחמים על רוחניות, כגון אחת שאלתי מאת השם אותה אבקש שבתי בבית השם כל ימי חיי וגו', ועוד יש בו הרבה פסוקים של בקשות ושל חיזוק האמונה.

שמעתי ממרן הגר"ד פוברסקי זצ"ל שהעצה לימי האלול היא "לזכור כל הזמן שעכשיו אלול", עצם הדבר שזוכרים שעכשיו אלול זה משפיע מאד, כי כל אחד מבין שאלול אינו זמן רגיל, ובאלול חושבים יותר לפני כל דבר שעושים, ועוסקים בדרכי התשובה על ידי מחשבות והתבוננות, וזהו העצה הקלה ביותר, שלא להסיח דעת מהמציאות של אלול, וזה נותן הרבה חיזוק וכוחות להתקדם ולהגיע לשלמות, ולזכות ביום הדין לכתובה וחתימה טובה!

מתוך הקונטרס "לקט דברי חיזוק – ימים נוראים" שיצא לאור בחודש אלול אשתקד

מוקדש להצלחת

יעקב ישראל בן גילה נ"י
לעת מלאת לו ג' שנים

נדבת החפץ בעילום שמו

הכרת הטוב על תועלתו מהגיליונות
זכות הרבים יעמוד לו להתברך
בשנה טובה כתיבה וחתימה טובה!

לעילוי נשמת האשה החשובה

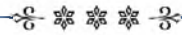
מרת **יוטא רייזל** ע"ה
בת ר' שלמה זלמן בנימין הי"ד
נלב"ע ו' אלול תשס"ג - תנצב"ה

לעילוי נשמת

הר"ר **בנימין וייס** ז"ל
ב"ר ברוך שלום ז"ל
נלב"ע י' אלול תשע"ג - תנצב"ה

פניני חשוקי חמד

מאוצרותיו המתוקים של מו"ר הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. זראש כולל 'בית דוד' חולון

את הבא אחריו מן הבכורה, ובזה גם כשיצא רובו אף שאינו מקבל פי שנים כיון שלא יצא ראשו, מכל מקום כבר נחשב לילוד ופטר את הבא אחריו מנחלה, אמנם כתב שברש"י (ד"ה חוץ) לא כתב כן, אלא שאם יצא רק פדחתו הבא אחריו בכור לענין נחלה, אף שבכל התורה דינו כילוד, וא"כ גם ביצא רובו אם עדיין לא יצא ראשו, מי שיצא ראשו ראשון הוא בכור לנחלה.

אמנם בשב שמעתתא (שער 1 פט"ו) חולק על דברי מהריט"א ופשוט לו שביציאת רוב גופו נחשב כילוד ודינו כבכור לענין נחלה, ולפי זה הוכיח שאפשר להכיר את האדם גם ברוב גופו בלי לראות את פניו, שהרי לענין נחלה שצריך דין 'יכיר' מועיל ברוב גופו, הוא הדין לענין להתיר עגונה מועיל בראיית רוב הגוף בלא הכרת הפנים.

וכתב באחיעזר (ח"א אבהע"ז סימן ג) לא אדע איזה ראייה מצא שבכור שיצא רובו דרך מרגלותיו הוי בכור לנחלה, ונראה שראייתו מדברי הספרי שכתוב שם שגם ביצא רובו פטר את הבא אחריו מן הבכורה. (חש"ח בכורות מו ע"ב).

להתבונות כדי להציל חיים

לא תראה את שור אחיך או את שיו נדחים והתעלמת מהם השב תשיבם לאחיקך (כב-א).

שאלה: הרואה את חברו הולך למות, וכדי להצילו צריך להתבונות לעיני אנשים, האם חייב להתבונות כדי להצילו?

תשובה: החכמת שלמה (מזהותיו לשו"ע סימן תכז) כתב: הרואה חברו טובע בנהר, וכדי להצילו צריך לקפוץ לנהר בלי בגדים, ולהתבונות לעיני כולם ואין זה לפי כבודו, פטור הוא מלהציל, משום שהחיוב להציל חיי חברו נלמד ממצות השבת אבידה כמבואר בסנהדרין (דף עג ע"א), וכשם שזקן ואינו לפי כבודו פטור מהשבת אבידה, כך הוא פטור מהצלת חיי חברו.

ועייין בבלי חמדה (כי תצא אות ו) שכבר תמה על כך, דוקן ואינו לפי כבודו פטור רק כאשר גם בשלו לא היה משיב, אבל כל שבשלו משיב, חייב להשיב גם בשל חברו. אם כן כיון שבשלו היה מציל ולא היה חס על כבודו אילו בנו היה טובע, אם כן חייב גם להציל בשל חברו ולא להתחשב בבושה.

ונראה לבאר את שיטת החכמת שלמה על פי דברי הפרי יצחק (ח"א סימן נו) שדן בגדר הפטור בהשבת אבידה, דכל שבשלו מחזיר, גם בשל אחרים מחזיר, האם הוא סימן, שאם בשלו משיב, סימן שאין בזיון במעשה ההשבה שלפנינו ולכן חייב, משא"כ אם בשלו אינו משיב סימן דיש בזיון ופטור, וכעין מה שכתב המשנ"ב (סימן קנו סק"ב ובשעה"צ סק"ג) וז"ל: והעיקר שיתבונן בעצמו, מהו ההכרח האמיתי שאי אפשר בלעדו, [כלומר מהם

הבן השני יורש פי שנים, למרות שהבן הראשון חי כי את הבכור בן השנואה יפיר לתת לו פי שנים (כא-ז).
חידה: איך יתכן שבנו השני ירש פי שנים, למרות שבנו הראשון חי?

תשובה: נאמר בגמרא בכורות (דף מו ע"ב) אמר רבי שמעון בן לקיש שאם יצא רק הפדחת הרי פטר בכל מקום [את השני מן הבכורה] חוץ מן הנחלה [שהראשון אינו בכור] מאי טעמא 'יכיר' אמר רחמנא, ור' יוחנן אמר אפילו לנחלה.

וכתב המהרי"ט אלגאזי (פ"ח סעיף ס אות ג) שאע"פ שלכל התורה כולה כשיצא רוב הגוף הרי הוא נחשב לילוד אף שעדיין לא יצא ראשו, מכל מקום לענין נחלה צריך שיצא ראשו שכתוב יכיר, וצריך שיהיה לו הכרת פנים. אך הקשה שלפי זה צריך להבין דברי הספרי (כי תצא רטז) והתוספתא (בכורות פ"ו ה"א) שכתבו כל שיצא ראשו ורובו בחיים פטר את הבא אחריו מן הבכורה, [כלומר שהשני אינו מקבל פי שנים], ולכאורה מלת רובו אינו מובן, שהרי ראשו בלבד פטר, ורובו אינו מועיל כדי לפטור את הבא אחריו מן הבכורה.

[ונדבריו כתב בחת"ס (אבהע"ז סימן נד) שלענין יכיר צריך הכרת פנים, [אך יעוין בחת"ס (שם סימן מח) משיב כדברי השב שמעתתא]. וכן כתב בשפת אמת דף מו ע"ב שאפי' יצא רובו והראש בפנים לא חשיב ילוד לענין נחלה].

הנה פתרון החידה: ראובן היה לו שתי נשים, ואחת ילדה בן ויצא רוב גופו דרך רגליו, ועדיין לא יצא ראשו, ובתוך כך ילדה אשתו השניה ולד דרך ראשו, שאף שביציאת רובו נחשב כילוד והוא הראשון, מכל מקום לענין נחלה תלוי ביציאת הראש, שאז יכול להכירו, וא"כ זה שיצא רובו ראשון נחשב הבכור, אך פי שנים יקבל מי שיצא ראשו ראשון.

אך בחידושי מרן הגרי"ז הלוי (הלכות נחלות) כתב שגם אם נאמר שאם יצא רובו אינו מקבל פי שנים כיון שאין כאן עדיין הכרת פנים, זה דין מיוחד לנחלה שצריך הכרת פנים בשביל חלות דין בכור, אבל בכל התורה דינו כילוד, ולכן גם השני אינו בכור כיון שכבר קדמו אחר וכל שהוא ילוד לענין כל הדינים הרי הוא פטר את חברו מן הבכורה, והרי זה דומה ליוצא דופן שאף שאינו בכור מכל מקום גם השני אינו בכור. עוד כתב שגם אם יצא רק פדחתו שדינו כילוד ואין לו פי שנים כיון שעדיין אי אפשר להכירו ובעיני יכיר, הרי זה עיכוב זמני עד שיצאו פניו ומכל מקום דינו כנולד ראשון ומיד כשיצאו פניו הוא יקבל פי שנים, אף שהבא אחריו הוציא כל ראשו קודם, וכל הנפקא מינה תהיה רק כשיצא פדחתו ומת אביו, ועדיין לא הספיק להכירו שאז לא יקבל פי שנים.

ולפי זה כתב בבד קודש (ח"ב סימן ס) אפשר לתרץ את קושית המהרי"ט"א מהספרי שהתם מיירי לענין שפוט

הצרכים האמיתיים שהוא זקוק להם ולא נחשבים למותרות, לצרכים אלו מותר לו לבטל תורה ולעסוק בפרנסה, וכדי שלא ירמה אותו היצר, יתבונן אילו הוא היה מתחייב לזון את חבירו ולהלבישו לפי ערכו, מה היה אומר אז, איזה דבר הוא הכרח, עכ"ל. ולפי זה דבר שהוא בזיון גדול ואין פקפוק בו, אף שעושה כן בשלל כי חייו קודמים לו מבזיונו, פטור בשל חבירו. או דילמא שזו סיבה, דסיבת הפטור היא דכל שבשלו אינו משיב לא חייבתו תורה להשיב לאחרים, כי התורה לא חייבתו לעשות לאחרים מה שלא עושה לעצמו, אבל אם לעצמו עושה חייב לעשותו גם לחבירו.

ונראה דיתכן דהחכמת שלמה סובר כהצד דהוי סימן, ולכן בבזיון גדול מאד, כגון לילך ערום לפני אנשים, פשוט הדבר ללא סימן דהוא בזיון מוחלט בעצמותו שאינו חייב לעשותו מצד מצות השבת אבידה, [עיין תוס' בבא מציעא (דף ל ע"ב ד"ה אלא) דיש כמה דרגות לבזיון], ומה שיעשה כן להציל בנו או בתו, הוא משום דכל אשר לו יתן האדם בעד נפש בנו, ואפילו יסכן חייו או יאבד אבר להצלת בנו, אע"ג דנפסק דאינו חייב לעשות כן עבור השני, והיינו דאינו עושה כן מצד החיוב או מצד המצוה, אלא מצד רחמי האב, ולא שייך לומר בזה דהוא סימן שאין בהפשטת בגדיו משום בזיון וחייב לעשות כן עבור הצלת אחרים. וע"ש בפרי יצחק שכתב בפירושו שאינו צריך להתפשט בשביל להשיב אבידת חבירו, אע"פ שהיה מתפשט להשיב אבידת עצמו. [ועוד חידש שם דבבזיון גדול כגון להפשיט את בגדיו בפני אחרים, א"צ אפילו בשביל שאר מצוות, ע"ש].

ועיין במגדל עח (אבן בחן אות יג) דכתב: לא מצינו שחייבים להציל נפש ממיתה על ידי בזיון גדול הנוגע עד הנפש, כגון שתעמוד אשה לפניו ערומה, יעו"ש. ניש להעיר שמהסוגיא בסנהדרין (דף עה ע"א) משמע שהדבר אסור משום שנוגע לאביזריהו דעריות, ולכן אסור, כדי שעם ישראל לא יהיה פרוץ בעריות. ומשמע מדבריו שאם הבזיון אינו נוגע עד הנפש חייב להתבזות. (חש"ח ב"מ ל ע"ב).

עצה לרוצה למדוד חליפה, ואח"כ לבדוק משעטנו

לא תלבש שעטנו צמר ופשתים יחדו (כב-יא).

שאלה: הבא לקנות חליפה מחנות שאינה מקפידה על איסור שעטנו ורוצה למדוד את החליפה אם היא מתאימה לו, ואח"כ ימסרנה לבדיקה אם יש בה שעטנו, האם המדידה מותרת?

תשובה: כתב הרמ"א (ו"ד סימן שא ס"ו): "יש מתירין אפילו ללבוש כלאים, כל שאינו מכויץ להנאתו, כגון שלובש כלאים להעביר בו המכס או שלובשן כדי להראות מדתן אם רוצה למכרן וכדומה". ולפי זה בענייננו שלובש בגד כדי למדוד אותו בלבד ולא להנאתו, לכאורה אין בזה איסור.

אלא שיעוין בחכמת אדם (כלל קו סעיף ב) שכתב: אסור ללבוש בדרך לבישה כלאים אפילו אם אינו מתכוון לשום הנאת הגוף רק להציל בגדיו מטינוף דכל שהוא לבישה ממש אסור בכל ענין כיון דעל כל פנים מכויץ ללבישה זו... ויש מתירין אפילו ללבושו אם אינו עושה לצורך לבישה על גופו אלא להעביר המכס או כדי

להראות מדת אורכו ורוחבו להקונים כיון שאינו מתכוון כלל ללבישה, ונראה לי דלכולי עלמא אסור אם רוצה לקנותו ולובשו לפי שעה לראות אם הוא כמדתו, שהרי מכויץ ללבושו. ולכן הקונים הכובעים שקורין קאפעלושין התפורים בשעטנו וכן בגדים אסור ללבשן לכוון למדתו אפילו ארעי, עכ"ל.

וה"ל כוונתו, דאם ימצא שהחליפה לפי מידתו, הרי שהוא נהנה באופן מיידי מהחליפה, וברגע זה עובר על איסור לבישת שעטנו.

והנה לענין מעשה יעוין במנחת יצחק (ח"ד סימן טו) ובשבט הלוי (ח"ב סימן שסט) ובתשובות והנהגות (ח"א סימן תרמו) מה שדנו להקל, וכל שכן בספק שעטנו.

ונראה שאף לרוצה להחמיר כשיטת החכמת אדם יש עצה, והוא שלא יסתכל בעצמו במראה לראות אם זה מתאים לו או לא, אלא ילבש את החליפה ויבקש מחברו שיסתכל מאחורנית על הגב ויראה אם זה מתאים לו, והחבר לא יסכים לומר לו בשום פנים ואופן אם זה מתאים לו או לא עד שיפשיט אותו, ואדרבה בשעת הלבישה יאמר לו שלא מתאים לו, ורק כשיפשיט אותו, יאמר לו את האמת שהחליפה מתאימה לו, ובוזה לא יעבור המודד על איסור כי הוא ישמע שזה לא מתאים לו.

יתכן שישנה עוד עצה, והיא שישים סיכות וכדומה בתוך הבגד, באופן שימשו כחלק מהבגד, וכך לא יהנה כלל מהבגד בעת הלבישה, ואחרי שיראה שהוא מתאים למידתו, יוריד הבגד ויוציא את הסיכות וכדלהלן.

חייל יהודי שהצבא מאלץ אותו ללבוש בגדי שעטנו

שאלה: מה יעשה חייל יהודי שהשלטונות מכריחים אותו ללבוש בגדי שעטנו, ואם יסרב יסכן את חייו, האם יש דרך להקל עליו שלא יעבור על איסור תורה של כלאי בגדים?

תשובה: כתב הרמב"ם (פ"ה מ"סודי התורה ה"ח) שהאוכל מאכלות אסורות שלא כדרך אכילה, כגון, שהכניס דבר מר לתוך המזון, ואכלו אינו עובר איסור תורה, והטעם מבואר שם ובפסחים (דף כה ע"ב) דבכל מקום שנאמר אכילה, אכילה שלא כדרכה אינה נחשבת לאכילה, ע"ש.

ואולי נאמר גם בשעטנו, שנאמר בו (דברים כב יא) 'לא תלבש שעטנו צמר ופשתים יחדו', שאם לובש בגדי שעטנו שלא כדרכה, כגון כשיש בו סיכות הדוקרות את הלובש [לדוגמא מהדק שחיבר את השרוול לבגד ויש בו חוד הדוקר את הלובש] יהיה פטור מדאורייתא משום שאין זו דרך לבישה, משום שהוא מצטער. ואע"פ שנאמר גם (ויקרא יט יט) 'בגד כלאים שעטנו לא יעלה עליך' [בלי לשון של לבישה] מכל מקום יתכן שבגד שנעוצים בו סיכות הדוקרות אין שמו בגד, ויעוין ברמב"ן ביבמות (דף ד ע"ב ד"ה ואפילו מוכרי כסות) שכתב ח"ל: אלא האי מוכרי כסות דהכא, כשאינו נהנה מהם כלל, כגון בימות החמה, ואינו עומד בחמה. שהוא אינו אלא מצטער בהם, עכ"ל. וכך כתב הרשב"א. ואם כן יתכן שיש עצה כנ"ל שיחבר את השרוולים בסיכות הדוקרות, ואז אולי יהיה פטור מדאורייתא, וצ"ע. (חש"ח יבמות ד ע"ב).

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

פרשת כי תצא תשע"ח

ואמר אבי הנערה אל הזקנים את בתי נתתי לאיש הזה לאשה וגו'. (כ"ב, ט"ז).

הנה בתחילת הפרשה כתוב דאביה ואמה לוקחים אותה אל זקני העיר, ופורשיין השמלה, וכאן באמירת הטענות, הזכיר הכתוב רק את האב שהוא מרצה הדברים לפני בית דין. וכתב רש"י, מלמד, שאין רשות לאשה, לדבר בפני האיש. ועיין ברמב"ן מש"כ בזה.

ויש לומר עוד, דהנה בגמ' בכתובות דף כ"ב ע"א, ילפינן מהך קרא ד'את בתי נתתי לאיש', דהאב נאמן לאסור את בתו, והנה דין נאמנות זה, יש רק לאב ולא לאם, וא"כ יש לומר, דלכן אמר הכתוב כאן, דהאב הוא שאומר 'את בתי נתתי לאיש', דרק האב הוא שיש לו הנאמנות לומר כן.

השמר בנגע הצרעת וגו', ככל אשר יורו אתכם הכהנים הלויים כאשר ציויתים תשמרו לעשות. (כ"ד, ח).

צריך ביאור מה הכוונה שהכהנים יורו אותם 'כאשר ציויתים'.

ויש לומר, דהנה בפרשת תזריע (י"ג, ל"ז) כתוב 'טהור הוא וטהרו הכהן, וכתב שם ברש"י, הא טמא שטהרו הכהן, לא טהור. והיינו דאע"פ דהטומאה והטהרה תלויים באמירת הכהן, טמא וטהור, מ"מ באמירתו טהור, אינו יכול לטהר נגע שדינו שהוא טמא, [דוגמת מ' ה שמצינו בקידוש החודש, דמועיל קידוש ב"ה, אפילו שוגגין, וכן בדיין שמעיה בשיקול הדעת, דדינו דין]. והוה ביאור הכתוב שם, טהור וטהרו הכהן, דרק בנגע טהור, מועיל אמירת הכהן טהור הוא.

ויש לומר דהוה ביאור כונת הכתוב שהכהנים הלויים יורו אתכם על הנגעים, כאשר ציויתים, דרק בכ"ג שהוראתם היא כאשר ציויתים, הוא דמועילה אמירתם.

לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' וגו', על דבר אשר וגו', ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור וגו' לקללך, ולא אבה ה' אלוקיך לשמוע אל בלעם, ויהפוך ה' אלוקיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלוקיך. (כ"ג, ד-ז).

צריך ביאור מפני מה נזכר כל הענין דלא אבה ה' אלוקיך לשמוע אל בלעם, ולכן היפך הקללה לברכה, בתוך כדי נתינת הטעם להאיסור, שזהו מפני ששכר את בלעם, והלא כל ענין זה שנהפכה הקללה לברכה, מנפי שאהבך ה' אלוקיך, הוא ענין בפני עצמו בתולדות מעשה בלעם, ומה זה שייך להאיסור שנאסרו עמוני ומואב.

ונראה לבאר בזה, דהנה הרי הקלות נהפכו לברכות, וא"כ אחר שנהפכו לברכות, נמצא דבאמת לא קלה יש כאן, אלא ברכה יש כאן. ואאמור'ר הגאון זצ"ל היה מביא ששמע מאא"ז מרן הגר"ז זצ"ל דאיתא בהז"ל שכל מה שישראל ניוזנין בעולם הזה, הוא מברכותיו של בלעם, אבל ברכת האבות הם נעלים מאד, ולגודל ועוצם מעלתם, אין שייך להיות ניוזנין מהן בעולם הזה, רק בעולם

כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגנך ולא תשים דמים בביתך וגו'. (כ"ב, ח).

וצריך ביאור מה שהקדים הכתוב למצוות מעקה, כי תבנה בית חדש.

אמנם באמת הדבר מבואר בדברי התוס' בקידושין דף ל"ד ע"א (ד"ה מעקה) שכתבו, דהנה בגמ' כבבא קמא דף ט"ז ע"ב דרשינן מהך קרא דלא תשים דמים בביתך, דהוה איסור שלא יגדל אדם כלב רע בביתו, ולא יניח סולם רעוע בתוך ביתו, אולם בספרי דרשו האיסור של לא תשים דמים בביתך, שהוא גם איסור על עשיית מעקה, וכתבו התוס' דהאיסור דלא תשים דמים בביתך, כשנמנע מעשיית מעקה, אינו אלא כבונה בית מתחילה על מנת שלא לעשות מעקה, אבל אם היה בדעתו לעשות מעקה, ורק לאחר שבנאו נמלך, או שעשה מעקה ואח"כ נפל, אין שם אלא עשה ד'ועשית מעקה', אבל איסור דלא תשים דמים בביתך א' ין בו. וכוונתם דהכי דרשינן מקרא שכתוב 'כי תבנה בית חדש', דרק בכ"ג דתבנה בית חדש הוא דיש הך איסור דלא תשים דמים בביתך.

לא תראה את שור אחיך או את שיו נדחים והתעלמת מהם השב תשיבם לאחיה. וכן תעשה לכל אבדת אחיך אשר תאבד ממנו ומצאתה לא תוכל להתעלם. (כ"ב, א' ג).

וצריך ביאור מה שכפל הכתוב שתי פעמים, האיסור דלא תוכל להתעלם, דבתחילה כתוב 'לא תראה', והתעלמת מהם, והיינו דעובר בלאו, ואח"כ חוזר ואומר הכתוב, 'לא תוכל להתעלם'.

והנה בגמ' כבבא מציעא דף כ"ז ע"א איתא, אמר רבא, נטלה לפני יאוש על מנת לגזולה, דעובר משום לא תוכל להתעלם, ומבואר דגם מי שמגביה מציאה, אם נטלה על מנת לגזולה עובר בלא תוכל להתעלם, ומבואר, דמלבד האיסור להתעלם שמעלים עיניו ונמנע מליטול אבידה כשרואה אותה, עוד יש איסור גם כמי שנטול האבידה, אלא שנטולה ע"מ לגזולה, שגם הוא עובר באיסור דלא תוכל להתעלם.

וזהו ביאור כפילות הכתוב, דבתחילה מיירי מאופן שמתעלם לגמרי ואינו נטול האבידה כלל, וע"ז כתב, לא תראה את שור אחיך או את שיו נדחים והתעלמת מהם, שזהו אזהרה למתעלם שמעלים עיניו ואינו נטול כלל, ומה שכתוב אח"כ 'וכן תעשה לכל אבידת אחיך אשר תאבד ממנו ומצאתה לא תוכל להתעלם', הנה איתא בגמ' כבבא מציעא דף כ"ז ע"א, אמר רבנאי, ומצאתה, דאתא לידיה משמע, וא"כ מבואר דפסוק זה מיירי מאופן שכבר באת האבידה לידו, והיינו שנטלה, ובא הכתוב להזהיר 'לא תוכל להתעלם', דגם כשנטולה, היא נטולה על מנת להשיבה, ולא על מנת לגזולה.

הבא, וא"כ לכאורה לא מגיע לעמון מואב ליענש על מה ששכרו את בלעם, שהרי בסופו של דבר לא הייתה קללה, אלא ברכה, ולמה נאסרו לבא בקהל מחמת ששכרו את בלעם.

והנה ברש"י בסנהדרין דף ק"ו ע"א, הביא מדרש, שמבאר כונת בלעם בברכותיו, שהוא נתכוין לקלל, והקב"ה היפך הקללה לברכה, שבלעם אמר כארזים, כלומר שאין עומדין במקום מים, ושכינה אמרה עלי מים. הוא אמר כנחלים שפוסקין לפעמים, יצאה בת קול, אמרה, נטיו. הוא אמר כנגות, אמרה בת קול, עלי נהר. הוא אמר כאחלים, יצאה בת קול ואמרה, נטע ה'.

ומבואר שבאמת בלעם אמר דברי קללה, ורק שהקב"ה הוסיף על דבריו ושינה אותם, ובוזה נהפכו דברי בלעם שהיו דברי קללה לברכות. ולפי זה נמצא דבאמת בלעם קילל, רק שהקללה נתהפכה לברכה.

ונראה דעוד מבואר בזה, והנה בגמ' שם דף ק"ה ע"ב איתא, אמר רבי אבא בר כהנא, שכל הברכות של בלעם חזרו לקללה, חוץ מבתי כנסיות ומבתי מדרשות, ולכאורה צריך ביאור, דאחר שנהפכו לברכות, א"כ לא היה קללה כלל, ומהו שאומר שחזרו לקללה.

ומבואר שגם אחר שנהפכו לברכה, השיב שיש קללה, אלא שנתהפכה, ולכן שייך שתפסק התפיכה לברכה, וממילא תחזור לקללה.

ועוד מבואר בזה, דהיפוך הקללה לברכה, לא היה היפוך פעם אחת, ושוב ממילא הוא ברכה ולא קללה, אלא לעולם יש קללה, ותמיד צריך להופכה, ועל כן אם ההיפוך מפסיק, ממילא הוא חוזר לקללה.

מעתה נמצא דבאמת בלעם קילל, וקללתו היא דבר קיים, ורק שהקב"ה מהפך תמיד את קללתו לברכה, ועל כן גם אחר ההיפוך לברכה, נחשב שהקללה קיימת, אלא שהיא מתהפכת לברכה.

אשר לפי זה יש לבאר דזהו שבא הכתוב לומר, דלא תאמר דבסופו של דבר נמצא דבלעם לא קילל, וא"כ אין מקום לעונשם על שכירות בלעם, אבל האמת אינו כן, דהאמת היא דבלעם קילל, אלא דלא אבה ה' אלוקיך לשמוע אל בלעם, ויהפוך ה' אלוקיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלוקיך, דאמנם כן דבסופו של דבר נהפכו הקללות לברכה, אבל בלעם מצד עצמו הוא קילל, ומה שנהפכו הקללות לברכות, אינו מפיקע מיניה שם קללה, אלא נחשב שיש קללה, והקב"ה מהפך אותה לברכה, ואשר על כן שפיר נחשב בלעם למקלל, ולכן ראויים עמון ומואב ליענש על מה ששכרוהו לקלל.

ויש להוסיף בזה מדויק לשון הכתוב ויהפוך ה' אלוקיך לך את הקללה לברכה, ד"לך' הוא דהיפך הקללות לברכה, ולא להציל את בלעם ושוכרו.

מעתה מבואר היטב למה נכתב דבר זה כאן, דזהו המושך למעם האיסור, דבא לבאר בזה דכיון דבלעם באמת נחשב למקלל, ורק שהקללה היא שנתהפכה לברכה, על כן שפיר ראויים עמון ומואב ליענש על שכירותו של בלעם.

תשובה - מקור כח וקיום לשב מחטאי

בירושלמי סוף פ"ב דמכות הביא המקור להדין דמורים הדרך לערי מקלט, מהפסוק בתהלים, ד' טוב וישר השם, על כן יורה הטאים בדרך, דמיירי מענין תשובה. ומבואר דעיר מקלט ותשובה שניהם ענין אחד הם, ויש להתבונן מה השייכות בין ענינא דרוצה הנם לעיר מקלט, לענין התשובה. ונראה לבאר, דהנה עיר מקלט עניינו הוא, דבעצם כיון שהרוצה איבד נפש מישראל, אפילו שהיה זה בשוגג, הרי שאין לו מקום בבריאה, ועל כן יש כח ביד גואל הדם להרגו בכל מקום, כי אין לרוצה דמים, והפסיד את כל מציאות הוייתו בבריאה, וכמו שמצינו אצל קין, שלאחר שהרג נפש, נענש שנעשה נע ונד בארץ, וברש"י בפרשת בראשית (ד', ט"ז) כתב, דכל מקום שהולך היתה הארץ מזדעזעת תחתיו, וביאור הדבר שהארץ מזדעזעת תחתיו, היינו כי הארץ אינה מקבלת עליה רוצה, ואין לרוצה מקום בבריאה.

וזהו עניינו של עיר מקלט, שהידש הקב"ה ממידת טובו וישרו, בריאה מיוחדת, וברא עולם בפני עצמו ותתם עיר בפני עצמה, שבו יהיה מקום לרוצחים, שבמקום זה יהיה לרוצה יכולת לדור ולחיות, אך כל זכות קיומו הוא אך ורק במקום זה, ואם יצוא יצא מעיר מקלטו, הרי שוב ממילא אין לו דם, כי כל כח חיותו הוא רק באותו מקום.

ועל פי זה מבואר היטב מה דאמרין בגמ' במכות (דף י' ע"א), דרש רבי שמלאי, מאי דכתיב 'או יבדיל משה שלש ערים בעבר הירדן מזרחה שמש', דאמר לו הקב"ה, הזרח שמש לרוצחים, איכא דאמרי, דכשהבדיל משה ערי מקלט, אמר לו הקב"ה, הזרחת שמש לרוצחים. וצריך ביאור מהו הענין שבהבדלת ערי מקלט, יש הזרחת שמש לרוצחים.

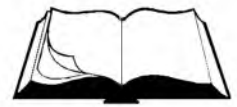
ומבואר דרוצה, אפילו שהיה זה בשוגג, כיון שהרג נפש, אין לו שמש שזורחת לו, דהיינו שאין לו מקום תחת השמש, ואין לו מקום ושייכות לכל ענייני הבריאה, ובהבדלת עיר מקלט, בזה נעשה בריאה ומציאות חדשה, שבמקום זה יש מקום וקיום לרוצחים, וא"כ בהבדלת ערי מקלט, יש בזה הזרחת שמש לרוצחים, דהיינו שע"י הערי מקלט, יש להם מקום חיות וקיום תחת השמש.

וזהו גם עניינה של התשובה, דבאמת החוטא הרי בחטאו עקר עצמו ממקור חיותו, וכיון שחטא אין לו תקנה, וכמו דאיתא בחז"ל, שהחכמה אמרה שהחוטא, הטאים תרדוף רעה, ושאלו לנבואה ואמרה, הנפש החוטאת היא תמות, כי כיון שחטא איבד את נפשו, וכך מצינו בנביא ביהוקאל (פ' ל"ג, פס' י"א), שלאחר שחטאו ישראל, לא הפצו לשוב בתשובה, ופירש רש"י שם, שהיו סבורים שלא תועיל להם תשובה, והקב"ה הבטיחם בשבועה ששייך תשובה, וכדכתיב בקרא "אמור אליהם הי אני נאום ד' אם אהפוך במות הרשע כי אם בשוב רשע מדרך ויהי, שובו שובו מדרכיכם הרעים וגו'", והיינו, כי מצד השכל הישר ושורת הדין, הרי זה כסברת החכמה והנבואה, שאין מקום לתשובה כלל, וכיון שחטא ימות ותרדפנו רעה, וכל ענין התשובה הוא הידוש של מציאות קיום חדשה, שהידש הכורא ממידת טובו וישרו, שע"י תשובה יהא שייך חיות וקיום על אף החטאים.

ובזה מבואר דתשובה ועיר מקלט, שניהם ענין אחד הם, דשניהם הם המצאת מקום קיום וכה חיות, למי שבמעשיו איבד את כח חיותו ועקר עצמו מכח קיומו.

מִיָּם הַיָּם

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

אלול תשע"ח

שאלות המצויות

גליון 346

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

תשובה: קריאת התורה של יום שני או חמישי, אפשר להשלים כל היום, אבל למחרת אי אפשר להשלים (ביה"ל סי' קל"ה ס"ב ד"ה שבת).

להחזיק את האוכל בשעת הברכה

שאלה: איתא בשו"ע (סי' ר"ו סעיף, ד') כל דבר שמברך עליו לאכלו או להריחו צריך לאחזו בימינו כשהוא מברך, ע"י שם (ואיטר יד בתר ימין דידיה), והטעם משום חשיבות הברכה (משני"ב ס"ק י"ח), יש לדון כששונה מבקבוק ומחזיק את הבקבוק ביד שמאל, ואת ה'קש' מכניס לפיו ביד ימין, האם זה מספיק לשעת הברכה?
תשובה: בשעת הברכה צריך להחזיק את האוכל ביד ימין, ולכן בשעת הברכה יחזיק את הבקבוק ביד ימין ולאחר הברכה יכול להעבירו ליד שמאל ולקחת את ה'קש' ביד ימין.

הדלקת נרות לפני פלג המנחה

שאלה: בערב שבת הבעל הלך מוקדם להתפלל בפלג המנחה, וגם האשה הדליקה נרות מוקדם, והתברר שהדליקה לפני פלג המנחה, מה הדין?

תשובה: הדלקת נרות לפני פלג המנחה, אפילו בדיעבד לא יצאה (שו"ע ומשנ"ב סימן רס"ג ס"ק י"ח), ונמצא שעדיין לא קיבלה שבת כלל, ויש לה לחזור ולהדליק עם ברכה, ואפילו אם הבעל התפלל וקיבל שבת אין זה מחייב את האשה, והיא צריכה לחזור ולהדליק את הנרות (הגר"ח קרליץ שליט"א, וע"ע משנ"ב סימן תרע"ט ס"ק א', ו"באר היטב" שם ס"ק א').

ואם לא חזרה והדליקה היות שבדיעבד לא יצאה, עליה להוסיף עוד נר כל ימיה משום קנס (הגר"ח קניבסקי שליט"א), שגם בשוגג צריכה להוסיף כמבואר במשנ"ב (סימן רס"ג ס"ק ז'), וכמו כן אם שכחה שהיום שבת ולא הדליקה, גם זה בכלל הקנס (שו"ת "שבט הלוי" ח"ח סי' ס"ח).

צורת הדלקת נרות שבת

שאלה: כשמדליקים את נרות השבת, האם יש להדליקם משמאל לימין כמו נרות חנוכה או לא?

תשובה: בנרות חנוכה שמנין הנרות הוא חלק מפרסום הנס ומגוף המצוה, לכן יש ענין משמאל לימין, אבל בנרות שבת, שמעיקר הדין הוא רק נר אחד, וכל השאר הוא רק הוספה בעלמא, אזי הנדון הוא רק על נר אחד, ועדיף שיהיה מימין (הגרא"ל שטינמן זצ"ל).
ויש סוברים שגם בזה ידליק משמאל לימין כמו בנרות חנוכה (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

סמוך לפטירתו עשה קידוש ולא שתה

שאלה: מעשה באחד שנלביע בשבת בבוקר ובליל שבת היה חלש מאוד, ועשה קידוש על הכוס בשקט, אבל לא היה לו כוח לשתות, ולא לאכול כלום, ובנו שישב לידו רצה להציל את הקידוש של אביו, ובירך עליו הגפן ושתה (והבן עצמו יצא בקידוש עוד קודם), האם אביו יצא ידי חובת קידוש או לא?

תשובה: אם לא שתה כוס של קידוש, אפילו בדיעבד לא יצא (ע"י שו"ע סי' רע"א, ומשנ"ב ס"ק ס"ד), ודוקא אם שתה המקדש או מי שיצא ממנו ידי קידוש (ע"י שו"ע שם סעיף י"ב ומשנ"ב ס"ק ס"ט), או מי שיצא עכ"פ בברכת "פרי הגפן" של המקדש (הגר"ח קרליץ שליט"א, עפ"י דברי משנ"ב שם), אבל אם אדם זר שתה את הכוס של הקידוש, אין זה מתייחס אליו, ואפילו בדיעבד לא יצא ידי חובת קידוש.

הפרדת חלות שהתחברו באפייה

שאלה: אפתה שתי חלות והתחברו בשעת האפייה, אח"כ הפרידה ביניהן (ועדיין נחשבות כשתי חלות, ללחם משנה), האם מותר להפרידן בשבת או שמא יש בזה משום תיקון מנא שעושה אותן ראיות ללחם משנה?

תשובה: אם החלות התחברו עד שנעשו ממש כאחת, נחשבות כחלה אחת, ולא יעזר להפרידן כלל ("חוט שני" ח"ד סי' פ"ה, ס"ק כ"י אות ב'). אך אם עדיין נראות כמו ב' לחמים, רק שהתחברו ביחד, הרי כבר יש עליהן דין שתי חלות, ומותר להפרידן בשבת, ולא נחשב לתיקון כלל (הגר"ח קניבסקי שליט"א, וע"ע "מקור חיים" ל"חיות יאיר" סי' רע"ד).

לע"נ מרן ראש הישיבה רשכבה"ג רבינו אהרן יהודה לייב שטינמן זצוקללה"ה

כפל מילים במזוזה או בתפילין

שאלה: כתב במזוזה בטעות מילה אחת פעמיים, (וקשרתם אותם אותם לאות על ידכם), מה עליו לעשות?
תשובה: אם זו מילה ארוכה, שלאחר המחיקה נשארות ט' אותיות (יודי"ן) שהוא שיעור פרשה, לכו"ע פסול (וא"א למחוק ולחזור ולכתוב אותיות גדולות יותר, דהוי שלא כסדרן), ואם הוי פחות מכך – יכול למחוק והוא כשר.
לכתחילה יש למחוק תיבה שניה, אמנם אם לפני התיבה הראשונה יש דל"ת או רי"ש או ב"י"ת וכדומה שיכול למושכה, ימחק את הראשונה וימשוך את האותיות, כדי לחוש לר"ת שסבר שהפסק סתומה הוא ג' אותיות ("קסת הסופר" סימן ט' סעיף ז').

תחנון בבית האבל

שאלה: עשו מנין בבית אבלים, ויש שם רק אשה ובנות היושבות שבעה (ואין זכר אבל), ואין שם אבל שהוא חלק מהמנין, האם לומר שם תחנון?
תשובה: כיון שזה בית שיושבים בו שבעה, אפילו רק נשים יושבות, יש לו דין 'בית האבל', ואין אומרים שם תחנון ("דרך החיים" ו"שולחן שלמה" סי' קל"א).

אבל הגיע מאוחר לתפילה

שאלה: אבל תוך י"ב חודש היה במקום נופש שיש שם רק מנין אחד, והגיע מאוחר והמנין כבר גמר אמירת תחנון, האם יכול להיות ש"ש" ל"אשרי" ו"יובא לציון"?

תשובה: אע"פ שלא התפלל עדיין פסוקי דזמרה ק"ש ושמו"ע, יכול להיות ש"ש" ל"אשרי" ו"יובא לציון", ולומר את הקדיש "תתקבלי" שאחריו עבור הציבור, ואח"כ יתפלל את כל התפילה לעצמו, אע"פ שזה גמר התפילה, והוא עדיין לא התפלל אין לחוש, כי סדר הקדושה מצוה בפני עצמה ("פני ברוך" ס' ל"ד סעיף י"ט).

שכח "תתקבל" לפני "עלינו"

שאלה: ש"ש שכח לומר "תתקבל" לפני "עלינו" (אמר קדיש בלי "תתקבלי"), ולאחר "עלינו" האם היתום האמור לומר קדיש יגיד "תתקבל" או שהש"ש צריך לומר קדיש "תתקבל" אח"כ (ונמצא שהיתום מפסיד קדיש זה)?

תשובה: קדיש "תתקבל" מונח על הש"ש, ולכן הוא יגיד את הקדיש ולא היתום (הגר"ח אלישיב זצ"ל, הגר"ח קניבסקי שליט"א).

שכח לומר קדיש שלם בראש חודש

שאלה: אמרו חצי קדיש לאחר הלל לפני קריאת התורה (במקום קדיש שלם), האם יגידו קדיש שלם ומתי, או שמא אמירת קדיש שלם לאחר מוסף יעלה במקום שניהם?

תשובה: יאמר מיד לאחר קריאת התורה (במקום חצי קדיש), או לאחר "יובא לציון" (כמו בכל יום) לפני מוסף (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

כמה אנשים האומרים קדיש ביחד

שאלה: כמה אנשים האומרים קדיש ביחד, ולפעמים לא גומרים "ואמרו אמון" ביחד, האם יענו 'אמן' אחד על כולם או על כל אחד ואחד?

תשובה: אם זה תוכ"ד בין אחד לשני 'אמן' הולכת על כולם, אבל אם יש יותר זמן משיעור תוכ"ד יש לענות 'אמן' על כל אחד ואחד "פתחי תשובה" יו"ד סי' ע"ג ס"ק ו' בשם "הלכות קטנות", ומשנ"ב סי' נ"ה ס"ק ד'.

קריאת התורה ביום שישי

שאלה: נסעו לטיול ביום חמישי והתפללו שחרית בדרך, אבל לא היה להם ספר תורה, חלק חזרו אה"צ וחלק חזרו בערב, האם אפשר להשלים את קריאת התורה אה"צ או למחרת?

מעריב והבדלה מבעוד יום

שאלה: יש לו טיפול רפואי מיד בצאת השבת ולא יוכל אז להתפלל מעריב או לשמוע הבדלה, האם מותר לעשות כן מבעוד יום?
תשובה: בעת צורך מותר להתפלל מעריב (עם "אתה חוננתנו"), ולהבדיל על הכוס מפלג המנחה (בלוי ברכת הנר וברכת הבשמים), (שו"ע סימן רצ"ג סעיף ג'), ולכן בנד"ד שיש חשש שאח"כ לא יוכל להתפלל בודאי יתפלל ויבדיל מבעוד יום, ואח"כ מותר מיד לאכול מה שרוצה עד הלילה (משנ"ב סי' רצ"ט ס"ק א', ופמ"ג שם א"א ס"ק א').

עטיפת שניצל בנייר כסף

שאלה: האם מותר לעטוף חתיכת שניצל או שאר אוכל בנייר כסף, ולחממו על גבי סיר העומד על האש?

תשובה: יש סוברים שאין זו צורת כלי רק צורת הטמנה, והר"ז הטמנה בדבר שמוסיף הבל שאסור אפילו מערב שבת (שו"ת "אגרות משה" ח"ד סי' ע"ד דיני הטמנה אות ג'), ויש סוברים שהטמנה הוא דוקא להטמין כלי בתוך דבר אחר, אבל בזה שנייר הכסף הוא הכלי שמחזיק את האוכל, מותר, וכמו כל סיר ע"ג האש (שו"ת "מנחת שלמה" ח"ב סי' ל"ד אות ז', ו"שבות יצחק" דיני שהיה פרק כ אות ו' בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל), ויש שמסתפקים בזה ("חוט שני" ח"ב פרק כ"ח אות ב'). ולכן העצה היא שישאיר את נייר הכסף פתוח מלמעלה כדי שיהא רק הטמנה במקצת שמותר לפי הרמ"א (סי' רנ"ג סעיף א'), ועכ"פ לכביע אם נותן בתוך תבנית חד פעמית ומכסהו מלמעלה בנייר כסף שמותר אע"פ שהוא גם עשוי מנייר כסף מכיון שהוא בצורת כלי.

מעריב במוצאי ר"ח לאחר פלג המנחה

שאלה: ר"ח שחל בערב שבת, והתפלל מעריב של שבת בפלג המנחה, ואוכל סעודת שבת לפני שקיעת החמה, האם יזכיר גם "יעלה ויבוא" (כיון שהוא עדיין יום)?

תשובה: מכיון שכבר קיבל שבת, זה נחשב ליום המחרת, ואפילו התפלל מעריב אחרי פלג המנחה ביום חול (דלא שייך לומר שקיבל יום המחרת), גם כן לא מזכיר "יעלה ויבוא" במעריב (עי' משנ"ב סי' קפ"ח ס"ק ל"ב, וסי' תרצ"ה ס"ק ט"ו) וכמו כן אם לאחר מעריב התברר שלא בירך על ציצית לפני כן, אי אפשר עוד לברך (רמ"א סי' י"ח סעיף א').

ילד שנולד לאחר שקיעת החמה בליל שבת

שאלה: ילד נולד 40 דקות לאחר שקיעת החמה בליל שבת, והברית מילה היא ביום השמיני בשבת בבוקר, והמוהל נוהג לחשש לשיטת ר"ת (שלילה הוא רק לאחר 72 דקות, ולכן 40 דקות לאחר שקיעת החמה זהו עדיין יום, ונחשב כאלו נולד ביום שישי), האם מותר לו למול בשבת היות שלגבי אבי הבן הוא נולד בשבת?
תשובה: כיון שלגבי המוהל אין זו מילה של שבת, אסור לו להיות המוהל, ואפילו אם בגלל זה יצטרכו לדחות את המילה עד לאחר השבת (שו"ת "שבט הלוי" ח"ח תשי"ב).

אונן בצירוף למנין

שאלה: הגיע לבית החיים ומחכה לנפטר, ורוצים לעשות מנין למנחה, ויש שם תשעה אנשים וקרוב של הנפטר שהוא אונן, האם הוא מצטרף למנין, וכמו כן בשעת ההלוויה יש רק תשעה אנשים והאונן, האם מצטרף האונן למנין לאמירת קדיש?
תשובה: אונן פטור מכל המצוות ואינו מצטרף למנין (שו"ע יו"ד סי' שמ"א סעיף א', הגה"ת רע"א שם ו"פתחי תשובה" ס"ק י"ד), ולכן אי אפשר להתפלל מנחה אם אין שם עשרה חוץ מהאונן, אולם לענין הקדיש, כיון שנוהגים שאונן אומר קדיש (עי' "פתחי תשובה" שם), ולכן לגבי זה נחשב בר חיובא, והאונן מצטרף למנין לאמירת קדיש.

שם חתן כשם חמיו

שאלה: מציעים שידוך ליתומה, לבחור יש אותו השם כמו לאביו ז"ל, האם לגשת לשידוך זה?
תשובה: כל הענין שלא יהיה אותו שם לחתן ולחמיו הוא משום עין הרע, וזה רק כשהוא חי, אבל כשהוא כבר בעוה"ב, אין בזה משום עין הרע, ואפשר לגשת לשידוך (הגרא"ל שטינמן זצ"ל, והגר"ח קניבסקי שליט"א).

צום ביום החופה או בתענית

שאלה: חתן המתחתן כמה ימים לפני תענית ציבור וחושש שאם יצום ביום חופתו לא יהיה לו כוח לצום ביום תענית ציבור, מה עליו לעשות?
תשובה: בינתיים הגיע יום חופתו, ויעשה מה שמוטל עליו ויצום, וכשתגיע התענית יראה לפי כוחו אם יכול לצום או לא (הגר"ח קניבסקי שליט"א, ע"ע קונטרס "מינים חיים" לחגי תשרי עמ' 37, בענין תענית צום גדליה ויוה"כ).

טבעת הקידושין לא היה של המוכר

שאלה: שבוע לאחר שהתחתן, התברר שהחנות ממנה קנה את טבעת הקידושין, המוכר עדיין לא שילם לבית החרושת, ובחשבונית כתוב שכל זמן שלא שילמו עבור הסחורה היא עדיין שייכת לבית החרושת, א"כ טבעת זו אינה של בעל החנות, וממילא החתן לא קנה, נמצא שקידש בטבעת שאינה שלו ולא חלו הקידושין כלל, מה יעשה?

תשובה: הכלל בחוקי המדינה שמה שכותבים כן בחשבונית, מועיל רק כל זמן שהסחורה עדיין אצל הקונה הראשון (כלומר, החנות שקנתה מהם הסחורה), אבל מיד שמעבירו לקונה השני בודאי הוא קנה, ואין לבעל החרושת שום זכות בו (דאל"כ כל המסחר יתבטל בשוק), וממילא בנד"ד כיון שהחתן קנה ממנו את הטבעת בודאי נעשית שלו, ושפיר חלים הקידושין.

נזק ברכב שכור

שאלה: שכר רכב מחברת השכרה, ואחד נתקע ברכב והזיקו, במוסך העריכו את שווי הנזק ב-500 ₪, והמוזיק שילם לשוכר כסף זה. כשהחזיר את הרכב לחברת ההשכרה, גבו ממנו רק 300 ₪. האם חייב להחזיר את ההפרש למוזיק, או שמא מכיון שהמוסך העריך שזה דמי ההזיק יכול לקחת את הכסף לעצמו?

תשובה: עצם הרכב אינו של השוכר כלל, וא"כ החיוב לשלם לשוכר הוא רק מה שיחויב לשלם לבעלים, שהם חברת ההשכרה, נמצא שחיוב המוזיק הוא רק 300 ₪, וחייב להחזיר את הכסף למוזיק, ועוד הרי קי"ל אין אדם עושה סחורה בפרתו של חברו (ב"מ ל"ה:), ולא יכול השוכר להרוויח על חשבון הרכב של השני.

תשלום על זיפות הגג

שאלה: בנה דירה על הגג ומשכירה לאחרים (השוכר גם הוא משלם דמי וועד בית במלואם). וועד הבית עשו זיפות על הגג (וזה חיוב על המשכיר ולא על השוכר), האם בעל הדירה צריך לשלם כפל כאילו יש לו שתי דירות?

תשובה: כיון שבנה עוד דירה להשכרה, הר"ז נחשב כאילו יש לו שתי דירות (ולכן משלמים ועד בית גם על דירה זו), ועל בעל הדירות להשתתף בתשלום הזיפות כאילו יש לו ב' דירות (יש סוברים שרק אם בדירה הקטנה יש שלושים מ"ר נחשבת כדירה נפרדת).

פועל תובע אלמנה

שאלה: לאחר מיתת הבעל, בא פועל ותובע מהאלמנה באומרו שעשה כמה עבודות עבור בעלה, ועדיין לא שילם לו, האם האלמנה חייבת לשלם לפועל?

תשובה: אפילו זה פועל שהיא יודעת שעבד עבור בעלה, לא צריכה להאמין לו שנשאר חייב לו, לא מיבעיא אם הוא גוי ("אשר פיהם דיבר שוא", תהילים קמ"ד, י"א), בודאי לא חייבת להאמינו, אלא אפילו הוא פועל יהודי, אם היא מאמינה לו צריכה לשלם, אבל אם היא לא מאמינה, בזה נאמר 'המוציא מחברו עליו הראיה', וכל זמן שלא הוכיח אינה חייבת לשלם לו.

קניה ממוזיאון של גרמנים ימ"ש

שאלה: האם מותר לקנות כתבי יד ממוזיאון בגרמניה, או שמא מכיון שהם גזלו זאת מיהודים, אסור לקנות מהם?

תשובה: כל מה שהגרמנים ימ"ש לקחו, הוי בגדר "זוטו של ים" (עי' שו"ע חו"מ סימן רנ"ט סעיף ז'), והוי הפקר. ועוד שקנו משום כיבוש מלחמה ואפשר לקנות מהם.

לקנות חפץ שגזלו מעכו"ם

שאלה: האם מותר לקנות חפץ מפלוני שגזל מעכו"ם?

תשובה: יש סוברים שאפילו שיש לאו לגזול מגוי, מכל מקום אין חיוב 'השבה' להחזירו לגוי רק משום קידוש השם, שרק לישראל חידשה התורה מצות 'השבה' ("נתיבות המשפט" סי' שמ"ח ס"ק א', וכעין דברי קצה"ח סי' שני"ג ס"ק א' שעכו"ם שגנב חייב מיתה, ואין לו חיוב 'השבה' דרק לישראל נאמרה מצות 'השבה'). לפ"ז עכשיו שכבר גנב ממנו יכול השני לקנות.

אולם הרבה חולקים וסוברים שיש חיוב 'השבה' גם לגוי, ויש סוברים שתלוי אם גזל עכו"ם אסור, שאז יש חיוב השבה, אבל למ"ד גזל עכו"ם מותר, אין חיוב 'השבה', ולפ"ז לכתחילה אי אפשר לקנות ממנו.

ויש סוברים שאפילו אם יש חיוב 'השבה' בגזל עכו"ם זהו רק לגזלן עצמו, אבל הלוקח ממנו אינו חייב להשיב (ספר "דברי חיים" אויערבאך בשם ספר "מחנה אפרים"), ולפ"ז מותר לקנות חפץ זה שכבר נגזל מגוי.

קשר תפילין עם שערות אדם (הוספה לגיליון 340)

שאלה: מעשה באחד שקשר את הפרשיות שבתוך תפילין ושכח להכנין שערות של עגל או בהמה טהורה (וכמו שנהוג, וכמבואר בשו"ע או"ח סי' ל"ב סעיף מ"ד, ובמשנ"ב ס"ק ר"ט), ולקח שערות של עצמו, האם התפילין כשרות לכתחילה?

תשובה: יש סוברים שמותר לכתחילה לכרוך בשיער אדם, רק אין נוהגים לעשות כן כיון שהוא שיער קלוש (הגה"ת רע"א או"ח סי' ל"ב סעיף מ"ד, ובידעת תורה" שם בשם שו"ת "בשמים ראש"), אולם הנה ידוע שפליגי הראשונים אם בשר אדם מותר מן התורה ("מגיד משנה" מאכלות אסורות פי"ב הל' ג' בשם הרשב"א) או שזה אסור מן התורה בעשה" (שיטת הרמב"ם שם). וא"כ יש בזה ספק כיון שצריך "מן המותר בפיך" (עי' "מנחת חינוך" מצ' ג' ס"ק ב' ומצ' תל"ז, וב"משנה למלך" שם פרק ח' הל' א'). ולכן בנד"ד לכתחילה יפתח את התפילין ויחליף את השערות ("קסת הסופר" סימן כ"ב סעיף ב' בביאור הסופר ד"ה מבהמה).

שאל אביך ויגדך

ליקוטים מתורת מרן רבן של ישראל הגראי"ל שטינמן זצ"ל

כי תצא | תשע"ח | גלין מס' 18

שיחה לפרשת השבוע

על פאה נכרית

כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחנך להצילך ולתת איביך לפניך והיה מחנך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריו. (כי תצא כג, טו)

העיד בנו של מרן, הגאון רבי שרגא שליט"א, שתמיד הלכו אצלם במשפחה עם פיאה צנועה, ואמו הרבנית תמר ע"ה הלכה כל השנים בד"כ במטפחת (מהסוג שהולכים בחסידות סאטמאר, כי כשהיא נישאה בשוויץ היתה בלא הורים וכידוע שרוב המשפחה נכחדה בשואה הי"ד, והנשים שהיו בסביבתה הלכו כמנהג נשות חסידי סאטמר וכיון שהיתה רגילה בזה לא שינתה) ובשמחות או שבתות וכדו' הלכה עם כסוי מטפחת או כובע לרוב הראש ורק למעלה מהמצח היה פיאה חלקית (וכן הלכה גם חמותו אשת מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א). והבנות והכלות הולכות בפיאה שלימה על כל הראש לפי דעתו של מרן הגראי"ל ומרן הגר"ח ק.

וסבתי, חמותו של אבי זללה"ה, הלכה כאן בארץ עם מטפחת אך שמעתי ממנה שבחו"ל הלכה עם פיאה כנהוג שם.

והוסיף, שמעתי שמספרים שקיבלה פעם פיאה ואח"כ שמעה שאחד השכינות מאוד מתעניינת בזה וכו' והבינה שזה גורם לקנאה והפסיקה לחבוש את זה, ואמנם הסיפור מתאים אך אני לא זוכר את זה.

וכל השנים כשהיו שואלים (בעיקר בחורים או הורים בתקופות השידוכים), את דעתו בענין ללכת עם פיאה היה עונה לחיוב, ואמר לי שיש לו שני טעמים, גם משום שלפי המציאות הדבר גורם לאשה יותר חן בעיני בעלה ויש בזה משום שלום בית (וידוע על הרבה מקרים כמה תקלות יצאו ואכמ"ל), והב' כמו שידוע בשם מרן החזון איש שהמטפחת מכסה טוב יותר את השערות.

זכורני שהרבה היו באים לשכנע אותי שמטפחת עדיף וכו' היה אומר להם שבכל הדורות הלכו עם פיאה. וגם אלו שלא הלכו בד"כ זה היה משום העניות הרבה שהיתה. והיה אומר שזוכר מהעיר בריסק שהצדיקות שבעיירה כגון הבת של הרב וכו' הלכו עם פיאה אבל המודרניות יותר והעשירות היו הולכות עם מטפחת שבה מתגלה יותר שער והלכו בצורה פרוצה יותר, וכמובן אין להקיש מזה לכל דור, אבל הפיאה אינו דבר חדש.

[והוסיף הגר"ש, שבשנים אחרונות נהפך הענין של הפיאות לרווח גדול ויש חנויות המיוחדות לזה, וכשהיה צעיר לא היה דבר כזה כלל אך מכרו באופנים אחרים, וכן הוסיף, שאין הדברים אמורים על פיאה ארוכה או שנראית פרוצה ולא לפי גדר ההלכה. ובענין חשש של עבודה זרה לא שמעתי ממנו מפורש את דעתו אבל שמעתי מנאמנים שצידד שיתכן שאין זה עבודה זרה ממש, ועכ"פ איני יודע אם הורה בנושא זה להלכה, ויש לברר המציאות והדין בזה].

וכן שמענו מבנו הגדול של מרן הגאון רבי משה שליט"א שאמו ע"ה הלכה לפעמים במטפחת ולפעמים בשל פיאה שחלק ממנה היה מכוסה על ידי מטפחת, וכך נהגו במשפחה ללבוש פיאה.

הלכות השבת אבידה

עני שנעשה עשיר

עני שמצא הון רב שמתעשר על ידו ה"ז כנתעשר אח"כ ואין צריך להחזיר אפילו מקצת מן הממון למרות שהשתא נעשה עשיר. מסברא היה מקום לדון דבשלמא אם מצא יהלום אין צריך למכור ולהחזיר מקצת אבל

במוצא מעות הרי יכול ליטול מקצתן ולהיות עשיר ולהחזיר הנותר אמנם הורו רבנו והגר"ח קניבסקי שמסתבר דיש לפטור דסוף סוף בשעה שבא להרים עדיין עני הוא ואמנם פשוט דאי נימא דנתעשר אח"כ חייב פשיטא דגם בנתעשר בשעת מעשה יש. (דעת משפט עמ' רפו)

אשה שנאבד לה כסף

מעשה באשה שהלכה בחוף הים, ולקחה עמה כסף רב, והנה אירע שפתחה את הארנק, ונפלה לה סכום כסף גדול, והתחיל לעוף ברוח לכיון הים, והאשה שראתה את כספה עף לכיון הים, צעקה במר נפשה, או וי תראו כמה כסף הפסדת, שעף ברוח ולא אוכל להחזירו, היו שם נשים זריזות, שראו את המעשה וקפצו לים, והצילו את הכסף, וכשהאשה ביקשה מהם את הכסף אמרו לה, הרי כבר שמענו אותך מתייאשת ואנו זכינו בכסף?

בכסף הקדשים (סימן רסב ס"ה) כתב שאשה נשואה, אפילו שנושאת ונותנת בתוך הבית לא הוי יאוש, כיון שבעלה לא נתייאש, והטעם שאין שום תועלת לאיש במה שאשתו תתייאש, ולא ניחא ליה שתתייאש כדי שתחפש עוד ועוד.

וכן כתב בנחלת אליהו (בבא מציעא אות פז) בשם הג"ר יצחק אלחנן שבאה לפניו אשה שאיבדה כסף ביריד, ופסק להחזיר לה את זה, כיון שמה שקנתה אשה קנה בעלה, ולגבי ידיה הוי יאוש שלא מדעת, כיון שלא ידע מזה, והוא הדין בעניינו, הוה יאוש שלא מדעת, וכולן צריכים להחזיר לה את המעות.

ויש להעיר שא"כ איך נאמר בגמרא בבא מציעא (כא, ב) מעות מפוזרות הרי אלו שלו, משום דרבי יצחק דאמר אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה ושעה. וא"כ ודאי נתייאש, הרי יתכן שהמעות נפלו מאשה, ואף שנתייאשה, מ"מ בעלה לא נתייאש, ואולי הוה יאוש שלא מדעת?

והשיב רבנו דבאמת כל הדין דרב יצחק הוא על סמך "רוב" דאי אפשר לומר דבדואי כבר משמש בכיסו, רקקיים רוב שכבר משמש בכיסו משום דאדם עשוי למשמש בכל שעה, וממילא גם לענין זה נקטינן דנפל מרוב בני אדם שהם הבעלים עצמם על הכסף ולא מאשה. אך זה דוחק [ואולי כוונתו שלפי זה יצא דבמקום שנשים עוסקות הן העוסקות במסחר, המעות מעות מפוזרות, אין זה שלו].

ויותר היה נראה לתרץ, שכשאדם נותן כסף לאשתו כבר לא חושב שיחזור אליו מזה כלום, וממילא כבר ברגע שנותן לה מתייאש, ופעם כשנתן הבעל לאשתו כסף הרי היה בשביל לקנות קצת בצל וכו', והיה מובן דבכסף מועט על כל פנים, בודאי כבר מתייאש מהרגע שנתן לה, וספיר הוי יאוש מדעת.

מכתבים שקיבל

נשאל רבנו מה עושה עם כל המכתבים עם כסף שנותנים לו לענות תשובה, ולא עונה תשובה, מה עושה עם הכסף והשיב שלא נוגע בכסף לעצמו ואפי' לצדקה לא שם א"ז, כי זה לא שלו אלא מניח בצד ואם השולח יבוא יכול לקחת הכסף.

וסיפר אברך א' כשהיה בחור צעיר והיה גר במדינה רחוקה וחלה ל"ע ושלח מכתב לרבנו על מצבו ורבנו שלח לו מכתב מחזק מאוד, והוא שלח מכתב נוסף לרבנו עם מעטפה ובו, ורבנו לא השיב לו כלום.

אחרי שנתים דופק יהודי בביתו בחו"ל וסיפר לו שהיה בבית רבנו וסיפר

לרבנו שגר באותו עיר שלו, מיד קפץ רבנו וניגש לארון והביא לו מעטפה עם בול והכניס כמה דולרים ואמר שיחזיר לו את זה.

חפצים שנשארו בישיבה

פעם א' נשאל רבנו על חפצים שנשארו בחדר בישיבה אחרי שהבחורים עברו לחדר אחר ולקחו את חפציהם (והגר"פ שרייבר אמר לי על כך שאינו יודע), ואמר לי שהם הפקר מזה שלא לקחום עימם.

שימוש בספרים כיום

שאלתי את רבנו אודות מש"כ המשנה ברורה (סי' תרמ"ט סקל"ד) שאין להשתמש בספר של אחר ללא נטילת רשות שלא אומרים בזה ניחא ליה לאיניש וכו', האם כך יש לנהוג למעשה. אמר רבנו שהיום יש להקל מפני שאז הספרים היו יקרי המציאות, אבל היום יש הרבה ספרים, וכלשונו הטהור "היום לכל בר מצוה בחור יש שני שסי"ן".

ובהזדמנות אחרת אמר: מה שהחמיר המשנ"ב שלא להשתמש בספרי חבירו בלא רשות, יתכן שבזמנינו יש להקל להשתמש רגע אחד, כי לרגע אחד לא כ"כ מקפידים. אמנם יתכן שאם כל אחד יאמר כן אזי שוב יתבלה הספר ויש מזה נזק. וצ"ע. (עני' משנ"ב סי"ד סקט"ז שאף באקראי אסור, ופירש בשענה"צ (תרמט סק"ל) משום שאין שיעור לדבר).

כסף כשר

סיפר הגר"י בן שלום שפעם הלך עם רבנו ברחוב, וראו כסף קטן על הריצפה, התכופף רבנו והגביה את הכסף, ואמר להגר"י דרך אנשים ש"כשמוצאים" כסף נותנים את זה לצדקה מפני כל מיני חששות, ואדרבה הכסף הכי כשר הוא כסף הנמצא בלי סימנים, שחכמים פסקו

שהוא שלו, ואין לך כסף כשר מזה.

כשלא מצאו את הבעלים

החזו"א היה מורה לגבי "מציאות" שמוצאים תמידים כסדרן ולא מוצאים את בעליהם שאפשר ליקח לעצמו וכשיבוא בעליו יתן לו דמיו. [וכן מורה רבנו שירשמו כמה זה שווה ושאים יבוא בעליו, או כשאלוהו יורה להם ליתן, יחזירו דמיו].

מציאת מעות

העיד רבנו בשם החזו"א: גם בזמנינו נשאר דינא דגמ' ב"מ כא, ב שהמוצא מעות הרי אלו שלו לאלתר ואע"פ שאין אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה ושעה ובפרט בכסף קטן.

והגר"ח הוסיף: אני שמעתי שאמר שאפילו שבזמנינו לא ממששים, בכל זאת זה הפקר בית דין ומותר לקחת אחרי שחכמים התיירו את הדבר, כך רשום אצלי ששאל הג"ר דב לנדו וכך ענה לו עכ"ד. (אעלה בתמר מתורת החזו"א)

השבת אבידה לישיבה

איתא בשו"ע חו"מ ס' רנ"ט ס"ט "ראה מים באים לשטוף שדה חבירו חייב לגזור בפניהם כדי להציל" עכ"ל "וכן בכל עניני הפסד שיכול להיות אצל חבירו וביכלתו למנוע ההיזק חייב למנוע ואם לא עשה כן עובר בעשה דהשב תשיבם ובל"ת דלא תוכל להתעלם (לשון הערוך השולחן סו"ס רנ"ט) עפ"י הורה רבנו שפשוט שבחור שרואה אור או מאורר וכדו' שדולק ללא צורך בישיבה חייב לכבותו. (קו' אלקי אבי בעזרי)

בדידי הוי עובדא

הגמרא אומרת בסוף שזה הולך על גב במחתרת אי, קשה קשה להיזכר איך שמרן הראש ישיבה בגודל אהבתו, איך הוא מסביר לילד

אני הייתי ילד הוא מסביר לי מה זה גב דבו מחתרת הדין שאפשר להורג אותו כ... אבל הוא מתפלל להקב"ה והתפילה שלו הזאת נחשבת לכל דרכיך דעהו בכל דרכיך זה נקרא אפילו הגנב.

נוחעם כשאתה עושה מה שאתה עושה. ואני אומר לו: הראש ישיבה אם אני עושה משהו שהקב"ה לא רוצה?

אז אתה חושב שאתה יכול לעשות את זה לבד? גם את זה תבקש. אבל איך אני יכול לבקש אם אני הולך לעשות נגד רצונו?

ואיך אפשר לעשות נגד רצונו את זה את הלא שואל?

אני אבקש מהקב"ה שאני רוצה לעשות איזה עבירה?

כן, אל תעשה, אבל אם אתה הולך לעשות תבקש תגיד לי אח"כ אם זה היה קל לעשות את העבירה או לא אבל ככה הוא דיבר אלי הייתי נער בן 14 וחצי.

לפני כמה שנים אני לא זוכר מדויק, 4 ילדים אצלי בבית היו צריכים שידוכים. כל יום כשהייתי אצל הראש ישיבה אני מזכיר הראש ישיבה זוכר שהראש ישיבה יברך אותי... הייתי יוצא מהבית עם ברכה. יום אחד בשעה 10 וחצי בבוקר טלפון הראש ישיבה קורא לך אני מגיע לראש ישיבה אתם לא תבינו למה אני בוכה כי קשה לתאר את זה הראש ישיבה שכב במיטה ואני ישבתי מולו והוא אומר לי: נוחעם כל היום אתה בוכה. תגיד לי: בעז"ה הילדים שלך יתחתנו, אבל מה יהיה עם הבטחון שלך, מה יהיה? מה תגדל? הם יתחתנו ותשאר אותו דאגן מה עם האמונה שלך מה עם היראת שמים שלך? אני אומר לכם עכשיו רבותי בעצמות זה בער לו הוא זעק אלי: מה יהיה איתך הם יתחתנו יהיה להם ילדים יהיה להם נחת יהיה להם טוב ואתה תשאר אותו נער אותו שוטה? (אידיש) שלושת רבעי שעה הוא לא הניח לי הוא חזר לי על חז"ל על דברים על יוסף הצדיק. מה אתה רוצה להישאר גורנישט? בסדר יתחתנו בסדר אבל מה איתך?

שח הגה"צ ר' נחום ברנשטיין שליט"א משיגח בישיבת גאון יעקב: הייתי בן 14 וחצי הלכתי למרן הראש ישיבה משיבה קטנה פונגבי לבית ברחוב חזון איש מי שמכיר את בני ברק הגענו לרחוב האדמו"ר מגור הייתי ילד מאד נמוך, גגש ילד לבקש לעבור את הכביש. לא ממני. אמרתי: הרב אני אעביר אותו אמר לי: טוב, תתפלל לה' שתעבור לשלום ותחזור לשלום. טוב, לקחתי את הילד עברתי ומרן הראש ישיבה מחכה לי, אני חוזר אני אומר לו: הרב, ה' זה סבתא? כל דבר לבקש, מה זה לעבור את הכביש? זה כלום. אולי הרב חשב שאני לא יודע לעבור את הכביש

לא, הוא אומר: מה זאת אומרת? מה פתאם לסבתא? כמה אתה הולך לסבתא פעם פעמיים בשבוע? לקב"ה כל דבר צריך לבקש.

הוא לוקח לי את היד ואומר לי: מה אתה אוהב לאכול? שניצל ופירה? -זה היה צהריים שניצל ופירה? בקש מה'. אולי עכשיו זה כבר תפילת שוא, מסתמא אמא שלך הכינה אבל בערב, זה היה בחורף

אתה רוצה פיזמה חמה שיהיה חדר חם -תבקש מהקב"ה והיה והוא יתן לך - מה טוב ומה נעים

והיה והוא לא יתן לך אז אבא אומר לא. כך צריך להיות עם הקב"ה

מה אתה אומר לי סבתא זה סבתא?

אחרי שנים כשחזרתי על זה אז הראה לי את רבינו יונה במשלי פרק ג' פסוק ו גם את זה הגאון ר' דוד כהן הזכיר את הפסוק הזה

אבל הוא הזכיר את זה עם פשט של הגאון ויש רבינו יונה כל אחד יסתכל בפנים

כי זה מילים כמה שאני אחזור על זה בפנים כי זה שגור על פי אבל זה דברים שכדאי לראות בפנים כבר יתרגל האדם לישא עיניו אל ה' כאשר יצטרך דבר גדול כגון לנסוע למדינת הים או לעשות עסק גדול אבל דבר קטן יראה בעיניו מידי קטן בשביל לטריח את הקב"ה או שהוא חושב שישתדר לבד וכבר מעיקר חק העבודה כי כל דבר קטן או גדול ישא עיניו אל ה'

תסתכלו הלאה ההמשך אני לא זוכר את הלשון אבל בסוף הוא מביא את הגמרא בכל דרכיך דעהו

כאיל תערוג – הלכות שבת

לבקשת רבים להמשך הלכות והליכות שהתפרסמו בכאיל תערוג בחורף אנו ממשיכים א"ה להביא דברים כסדר השו"ע, ואין לסמוך על הדברים למעשה אלא רק למשא ומתן.

מוקצה

לצורך מילה מותר לטלטל. ויש להעיר באותם הנוהגים שאבי הבן נותן הסכין למוהל לפני המילה כדי למנותו שליח דלכאו' לאבי הבן אין היתר לטלטל שהוא לא צריך את הסכין למילה ורק למוהל בשביל המילה מותר לטלטל אמנם מן הדין אי"צ ליתן לו הסכין ואין זה מוסיף בשליחות מיד.

והנה יש מבוכה גדולה בפוסקים בענין טלטול הסכין לאחר המילה בשבת אם אחרי המילה חוזר להיות מוקצה ולא יניחנו מידו עד שיניח במקום המשתמר או שמותר להמשיך לטלטלו כדי להצניעו דשיטת הרמ"א ב"ד סי' רס"ו ס"ב דמותר והט"ז שם ובאו"ח סי' ש"ו סק"ג וכן המג"א סק"ה הכריעו כשיטות המחמירין דחוזר להיות מוקצה ובמשנ"ב סי' ש"י סק"ט הביא מהא"ר שמתיר ליתנו לאחר וס"ל דגם בזה יש את ההיתר של עודה בידו דמיד לידו חד טלטול. ויש מוהל אחד שנוהג להניח הסכין במקום שעלול להזיק ואח"כ מטלטלו מדין סילוק קוץ דשרי ומסתמא מותר לעשות כן אף שעושה היתר טלטול לכתחילה [וע"ע לקמן בעמוד ב' משנ"ת בד"ה בידו אחת אין]. (אילת השחר שבת קכג, א)

כלי חד פעמי

כלי שעשוי לשימוש פעם אחת ואח"כ זורקים אותו חד פעמי שזרקה לאשפה נעשה מוקצה אבל כל זמן שלא השליכה לאשפה אינו מוקצה אע"פ שאין דרך להשתמש בו כמה פעמים לפי משנ"מ ראוי עדיין לשימוש ונראה דבמקום שדרך להוציא כלים חד פעמיים מהפח שזרקו לשם אין זה נחשב זרקו לאשפה וממילא אינו מוקצה ומצוי בבתי כנסיות וכדו שזורקים כוסות ומוציאים משם ושוטפים ואינם מוקצה אבל במקום שאין מוציאים מן האשפה בהשלכתו לאשפה נעשה מוקצה גמור. (אילת השחר שבת קכג, א)

נולד וביטול כלי מהיכנו

הביא הגר"ב צ"ל פלמן בשיעוריו: איתא בעירובין מ"ו ע"א דגשמים בשבת לא הוה מוקצה, משום דמיא בעבים מינד ניידי ולא נולד הוא, וכ"פ השו"ע בס"ס של"ח דמותר לקבל המים בכלי ולהשתמש בו, וביאר המשנ"ב לפי שאין על המטר היורד דין נולד, ויכול לשתותו או לרוחוץ ממנו.

ולענין מי המזגן היוצאים ממנו, אמר רבנו דהוה מוקצה, שהרי המים נוצרים בשבת והוה נולד, ואסור להניח כלי בשבת כדי לקבל המים היוצאים מהמזגן, דהוי ביטול כלי מהיכנו כיון דע"ז לא יוכל אח"כ לטלטל את הכלי שהמוקצה מונח שם, וכדאיתא בשבת דף מ"ב ע"ב דאין נותנין כלי תחת הנר לקבל בו את השמן, מפני שהוא מבטל כלי מהיכנו, וכ"פ השו"ע בס"ס רס"ה ס"ג ובסי' ש"י ס"ו. וא"א להתיר הדבר משום שלאחר שהמים יהיו בכלי יהיה מותר לטלטלו, משום דהוה כגוף של רעי, חדא מפני דאין עושין גרף של רעי לכתחילה (כדאיתא בס"ס של"ח), ועוד דמאן יאמר לן דזה הוה גרף של רעי, והרי אין המים מאוסים כלל.²

ויש שרצו להתיר להניח כלי כדי לקבל את מי המזגן, כאשר יכניס תחילה לכלי מים מהברז, שהם מותרים ואינם מוקצים, ואח"כ יניח הכלי עם המים שבו תחת המזגן כדי לקבל את מי המזגן,

מיגו דאיתקצאי לבין השמשות

בכל דוכתי דאמרינן דאיתקצאי בין השמשות משמע דהיינו כל בין השמשות ובפרי מגדים סוף סי' רע"ט לא ברירא ליה זה ויש לעיין לרבי דאמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות מאי טעמא אמרינן מיגו דאיתקצאי בין השמשות והא בבין השמשות עצמו היה מותר והכי קיימא לן כרבי בסי' שמ"ב ואע"פ שאינו מותר אלא לצורך מצוה או דוחק מ"מ כיון שיש אפשרות של טלטול אינו נעשה מוקצה כמבואר בתוס' דמה שמותר רק בדלית ליה פירי אחריני סגי דאינו נעשה מוקצה והא ודאי לא גרע והראוני באפיקי ים ח"ב סי' כ"א שכבר דן בזה גם הביא מספר מלא הרועים ביצה בהערות על הרא"ש סוף ביצה שתירץ דכיון דרק במקום מצוה מותר לכן הוקצה אלא דהקשה באופן דהיה אפשר לעשות אז דבר מצוה נימא דלא יהיה מיגו דאיתקצאי ולדברינו עדיין הקושיא עומדת אפילו שלא היה אז לעשות דבר מצוה ושם דן לומר דמוקצה אסור בין השמשות והראוני בפרי מגדים סי' תרע"ג במשבצות זהב אות ט' שכתב בפירוש דמוקצה מותר בין השמשות. (ב"ה ו)

בענין כבוד הבריות

בשו"ע (או"ח סי' ש"א) כ' מת המוטל בחמה וכו' באם שני בני אדם וכו' צ"ע למה לא התירו להדיא לצורך כבוד המת דהא גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה ואין לומר דבזיון דמת אינו חשוב כ"כ דהא בגמ' היה ה"א דקבורת מת מצוה ידחה שבת משום כבודו וע"י תוס' לקמן צד א' שהקשה כן חס להם מלמטה וכו' בתוס' הקשה למה צריך לזה ולכאורה אפי' אם היה צריך שיהא לצורכם מ"מ למה צריך להמתין עד שיחם לו ולא יוכל להביא מתחילה כדי שלא יחם לו מעיקרא ותירוץ התוס' דבעי היכר אינו מיישב את זה דהא בכה"ג עביד להדיא לצרכו ויל"ע אם צריך דוקא שיפריע לו החום ויקח המיסה לצרכו או גם אם הוא אדם שאינו מפריע לו החום מ"מ כיון שחס כבר נראה שזה לצרכו ומותר.

מיהו יל"ע למה ניכר שזה לצורך החי הרי בשביל שיוכל לישב סגי ליה בכסא ומזה שמביא מטה ואח"כ זוקף ניכר שרוצה כדי לזקוף להגן על המת מפני החמה והדר אין היכר שזה לא לצורך המת חס להם מלמעלה זה מביא מחצלת וכו' משמע דמה שאוחזין בידיה את המחצלת על ראשם לא חשיב אהל רק כשזוקפו ע"ג המטה וכן כתב החזו"א בענין טלטול ע"י דבר אחר מניח עליו ככר או תינוק הא דנקט ככר לאו דוקא דה"ה בכל אוכלין והנה הא דרשינן ע"י ככר או תינוק משמע דלא מיירי דוקא כשהככר יתקלקל בחמה דמחמת שצריך את ההוצאה לצורך היתר מטלטל אגבו את המת אלא דאפי' כשאין הטלטול נצרך לצורך ההיתר כלל נמי שרי וכן מבואר ממה שהק' הראשונים דניטלטל אגב המטה אע"פ שאין המטה מתקלקלת בחמה. (שם)

מוקצה מחמת חסרון כיס

מוקצה מחמת חסרון כיס וכן סכין מילה הוי מוקצה מחמת חסרון כיס כמש"כ הרא"ש סי' ד' ובשו"ע סי' ש"ח ס"א ומיהו

ראוי תחילה, א"כ הכא כיון שאין מתבטל תשמישו אלא לשעה לא חשיב כסותר, אך לטעם הר"ן (שם דף קכ"ח ע"ב) דמיחזי כמוסיף אבנין, שאינו יכול ליטול הכלי ונמצא כמחברו עם הקרקע, א"כ אף כשמבטלו לרגע אחד הוה בונה, וע"ש שיישב בזה מה שהעיר הביאוה"ל בסי' רס"ה סעי' ג' דרש"י סתר משנתו בזה, ע"ש.

2 ועוד אפילו אי חשיב כגוף של רעי, אכתי הוי ביטול כלי מהיכנו לשעה, דיעויין במג"א סי' רס"ו סק"י"ד שהביא בשם הר"ף והרא"ש דאין איסור ביטול כלי מהיכנו לזמן, ובשם הר"ן (שבת קנ"ד ע"ב) הביא דיש בזה איסור, וכן דעת הרשב"א, ולהלכה פסק המשנ"ב (סי' רס"ו סק"כ"ז) לאיסור. ועיין בחת"ס שבת דף מ"ב ע"ב שביאר דדבר זה תליא בטעמים שאסור לבטל כלי מהיכנו, דלדעת הטור והרמב"ם לפי שדומה לסותר שסתר זה הכלי ממה שהיה

דבכה"ג מי המזגן מתבטלים במים המותרים, וממילא לא הוי מבטל כלי מהיכנו, וכדאיתא בש"ע סי' ש"כ סעי' ב'.
אולם רבנו אמר דדבר זה יש לאסור, לפי שהמים אסורים בשבת כיון דהוי דבר שיש לו מתירין, כיון שלאחר השבת יהיה לו היתר, וק"ל דדבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל, ויעו"ש במשנ"ב ס"ק י"ד שביאר דדוקא התם ליכא ביה משום דבר שיש לו מתירין, לפי שכל מעט ומעט שיוצא נתערב תיכף, ונתבטל בשישים בין ההיתר שהיה בו מכבר, ואין חל עליו שם איסור, משא"כ באיסור שהיה ניכר תחילה בעין ואח"כ נתערב, יהיה אסור מדין שיל"מ, ולפ"ז כתב שאם הענבים מונחין בפני עצמן, והיין זב מהם במדרון ויורד לתוך יין שהיה שם כבר מער"ש, אסור להסתפק מלה היין משום דהוי דבר שיש לו מתירין, שהרי מקודם שנתערב מלה בעין וניכר [ספר התרומה סי' רכ"ג], עכ"ד. ולפ"ז בניד"ד נמי כיון שמי המזגן יורדים הם בפ"ע, והמים זבים מהם במדרון ע"י צינור דק, או שהמים נזולים באויר לתוך כלי, ואז הם בעין, וניכר קודם שנתערב במים שאינם מוקצים, א"כ נימא דאפילו באלף לא בטיל כיון דיש לו מתירין לאחר השבת, וכיון שכך יהיה אסור להניח שם כלי אף אם יש בו מים שאינם מוקצים, משום דהוי מבטל כלי מהיכנו, כיון דמי המזגן אינם מתבטלים למים, ותו הוי הכלי בסיס לדבר האסור. וכעין סברא זו מצינו במ"ב סי' ש"י ס"ק ל"ב בשם החיי אדם, שכתב דמים הנוטפין מן האילנות (בשבת) בימי ניסן אסורין גם כן משום נולד, ואפילו יש כבר תחת האילן כלי עם מים המוכנים מערב שבת שנוטף לתוכו המים היוצאים מן האילן, אפילו הכי אסור התערובת ולא אמרינן בזה דבטל, דהא כל טיפה הנוטפת מן האילן היתה ניכר קודם שנתערב במים שבכלי, וק"ל דדבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל. וכמו"כ אין להתיר לטלטל הכלי משום דהוי בסיס לדבר האסור והמותר, משום שאף שהמים

בעצמותם לא נהפכו לאיסור, מ"מ אחר שאי אפשר להשתמש כלל במי ההיתר שבכלי, תו חשיב כמטלטל דבר האסור לחוד.⁴
אך הוסיף הגרא"ל שטינמן זצוק"ל דמ"מ יש כמה אופנים דשרי: א] ביכולתו ליקח קערה גדולה, אליה יכנסו מי המזגן, ויקח עוד קערה קטנה המלאה מי היתר שאינם מוקצים, ויניח את הקערה הקטנה עם מי ההיתר בתוך הקערה הגדולה, דעל ידי כך רשאי לטלטל את הקערה הגדולה שבתוכה יהיו מי המזגן, כיון שמונח בתוכה קערה עם מי היתר, וחשיב שמטלטל כלי שמונח שם היתר ואיסור, ותו לא חשיב שמבטל כלי מהיכנו כיון שיכול להשתמש עם המים המותרים שבכלי, דאין זה מעורב עם מי המזגן. ב] יש להתיר להשתמש בכלי העומד תמיד לקבל את המים מהמזגן, דיעויין בשפ"א בשבת (מ"ב ע"ב) שכתב שאין ביטול כלי מהיכנו בכלי המיוחד לקבל את הדבר המוקצה, שהרי זה מיוחד לזה ואינו מבטל כלום [א"ה, ובפשוטו ד"ז הוי רק לטעם דדמי לסותר, ולכך בכה"ג דלא ביטל את תשמישי הכלי, דהרי הכלי עדיין מיוחד לקבל לא חשיב סותר, אבל לטעם דדמי לבנין לפי שא"א לטלטלו ממקומו הרי הוא כמחברו בטיט, א"כ אף בכה"ג חשיב בונה ואסור, ולהלכה עיין במשנ"ב (סי' רס"ה סק"ו וסי' ש"י סק"כ) שהעתיק טעם הטור דדמי לסותר].

ספר קודש לא נהפך לבסיס

שמעתי מרבנו שצידד לומר שספר קודש לא נעשה בסיס לדבר אסור. (נתיב הקודש עמ' תקצז)

להשתמש כלל במי ההיתר שבכלי, א"כ ההיתר אינו חשוב יותר מהאיסור, ותו חשיב כבסיס לדבר האסור כדאיתא במשנ"ב סי' ש"י ס"ק ל"ג. [ונידון זה הוי נפק"מ למעשה לענין מפתחות של דלת המכונת או של ארגו המכונת (בגוונא שמפתח זה אינו מפתח של המנוע), אי דינו ככש"א או לא, ד"א דדינו ככש"א, ואף שא"א לפתוח את דלת המכונת מבלי שתדלק בה נורה, אין המפתח נחשב בשל כך לכשמ"א, מכיון שעצם הפתיחה היא מלאכה המותרת, אלא שאסור לפתוח הדלת כיון שאינה רביע עליה, וי"א דכיון דהמפתחות עומדים בשביל לפתוח את הדלת, ולא סתם בשביל לפתוח את המנועול (ששום אדם אינו פותח את המנועול סתם) דינו ככש"א, כיון שסו"ס אסור לו לפתוח הדלת. מיהו לסוברים דכשמ"א הוי מצד גזירת כלים, יתכן דאף לצד של הפמ"ג נדחשב בסיס לדבר האסור לחוד, אבל במפתח יחשב כלי שמ"א, לפי דבכלים אין סבת האיסור מצד הקצאת האדם אלא מצד גזירת נחמיה, וא"כ כיון שעצם פתיחת המנועול הוא מלאכת היתר, א"כ חשיב כלי שמלאכתו להיות דלית ביה גזירת כלים אף דאריה רביע עליה. אולם אפשר לאידך גיסא דדוקא באוכלין י"ל דלא חשיב בסיס לדבר האסור לחוד, לפי דק"ל כר"ש דלית ליה מוקצה א"כ איכא תרתין, דחינהו בידיה ולא חזו כההיא דרגוגרות וצימקום דלקמן בסי' ש"י סעי' ב', וא"כ הכא במים דלא דחינהו בידיה לא חשיב מוקצה, אבל במפתח דהוי כלים א"כ איתון ביה מדין כשמ"א דאסור אף דלא דחינהו בידיה, ולפיכך חשיב בסיס לדבר האסור לחוד, ועיין].
ובעיקר נידון הפמ"ג מצינו פלוגתא באחרונים, דהנה האור שמח (הובא במאסף "דגל התורה" שיצא לאור בפולין בשנת תרפ"ב, סימן ס"ז אות ג') ביאר הא דטבל בשבת אסור משום מוקצה, ודבר האסור משום חדש מבואר בתוספתא (פ"ו מ"ח) דמטלטלין בשבת, וביאר משום דאיסור טבל הוא איסור חפצא, וכיון דעצם החפצא אינה ראויה בשבת, היא ע"ז כעצם ואבנים, אבל איסור חדש הוא איסור גברא, והחפצא עצמה ראויה היא, והויא כאריה דרביעא עליה, ומשום זה לא פקע מהחפץ תורת אוכל ושם כלי, ולהכי לא הוי מוקצה, עכ"ד. וכ"כ בספר ראש יוסף בשבת מ"ג ע"א (בד"ה טבל) בשם הפנ"י, דטבל אף אם עבר ותיקנו במזיד מוכן הוא ואינו מוקצה, כיון שעכשיו מתוקן הוא, ואע"פ שקנסוהו שלא יאכלו אינו מוקצה משום קנס זה, הואיל ואוכל גמור הוא. וכתב הראש יוסף דיום הכיפורים יוכיח שמתיר בטלטול אוכלין אע"ג דליכא קטן שיאכלנו, והיינו משום דהוי איסור גברא (עיין רשב"א יבמות דף ק"ד ע"א), ולא נעשה מוקצה משום זה. אולם הגרע"ק"א בתשובה סי' ה' בסוף התשובה דן לאסור כל האוכלין ביה"כ"פ משום מוקצה, אע"ג דיוהכ"פ הוי רק איסור גברא, ע"ש, וא"כ בניד"ד שיש לו דבר היתר שאין לו אפשרות להשתמש בו מחמת דבר איסור שמעורב בו, אי חשיב מה"ט למוקצה תליא בפלוגתא הא"ש ורעק"א.

3 ויש שאסרו ד"ז לפי דהכא שמניח הכלי עם המים מעיקרא כדי שיתבטלו המים, חשיב שמבטל איסור לכתחילה, וק"ל (יור"ד סי' צ"ט ס"ו) דאם עירב בידיה כדי לבטלו ה"ז אסור. אולם ד"ז לא ברירא, דיעויין במ"א סו"ס של"ה שהביא מש"כ הד"מ שאם יזוב תירוש מגזית של ענבים שעדיין לא נדרכו, שנמצא אותו הדלף אינו ראוי שהרי המשקין שזבו אסורים, ואינו רשאי לשום כלי תחתיו מפני שמבטלו מהיכנו, שיכול לתת כלי עם מים תחתיו שיתבטל היין במים ראשון ראשון, דק"ל דמין בשאינו מינו אף דיש לו מתירין בטיל, ע"כ. ותמה המג"א הא אין מבטלין איסור לכתחילה, ואף דלמחר מותר מ"מ אסור לבטל איסור ליומו באינו מינו, ותיירץ דשאני הכא דאין כוונתו לאכול האיסור רק להציל היין, עכ"ד. ולפ"ז גם בניד"ד כיון שאין כוונתו לבטל האיסור, שהרי אין מבטלו כדי להתירו דהיינו לשתות המים, כ"א כדי להציל מלכלוק, לא חשיב מבטל איסור לכתחילה. אולם ד"ז אינו פשוט, דיעו"ש בפמ"ג (א"א סק"ד) שתמה דמ"מ כיון שא"א להציל את היין האסור, הוי כמתכוין להתיר היין, וכתב דאפשר דכיון דלמחר מותר הוא, ואין כוונתו לשתות היין בשבת, לפיכך לא חשיב שמבטל איסור, ע"ש, והיינו שאין כוונתו לבטל האיסור שהרי בלא"ה אין כוונתו לשתות היום, ולמחר בלא"ה מותר, לפיכך לא חשיב מבטל איסור, ולפ"ז הכא כיון שאין עושה זאת כדי להציל המים, כ"א כדי להתירם כדי שלא יהיה מבטל כלי מהיכנו, תו חשיב כמו שכוונתו לשתות דאית ביה דינא דאין מבטלין איסור לכתחילה.

אולם יש להתיר ד"ז מטעם אחר, דאף אי חשיב ביטול איסור לכתחילה, מ"מ כיון שאינו מבטלו בידיה כ"א ע"י גרמא שגורם שהמזגן יטפסף לכלי, אפשר דבזה לא גזרו. ומצינו בזה פלוגתא, דיעויין בר"ן בע"ז דף כ"א ע"א (ד"ה גמי וכו') דכל שאינו מבטלו בידיה לית ביה משום ביטול איסור לכתחילה (הובא דבריו בב"י סי' קמ"ב ד"ה וכתב הר"ן וכו'), וכ"ה דעת הח"א בבית אדם בשער הקבוע סוף אות כ"ג, אולם הב"ח בסי' ק"י (ד"ה ופירש ר"י וכו') והרדב"ז (בסי' תתקע"ח) חלקו וס"ל דאף בגוונא שאינו מבטלו בידיה אסור. ובספר תהלה לדוד סי' ש"כ סק"ה צידד לומר שלגבי שבת ודאי דשרי לבטל בגרמא, וכמו שאמרו בשבת דף ק"ב ע"ב עשייה הוא דאסור, הא גרמא שרי.

4 והנה נחלקו הראשונים אי ביטול כלי מהיכנו הוי מדין שהכלי נעשה בסיס (רש"י בשבת מ"ג ע"א ד"ה מפני), או דאף שאינו נעשה בסיס מ"מ כיון שעושה את הכלי טפל למוקצה ומשמש לו, א"כ ביטל ממנו השתמשויות (ד"ז מוכח מכל שיטות קמאי דסברי דאין דין בסיס באמצע השבת), ולשיטה זו (דהוה מדין בסיס) הסתפק הפמ"ג (סי' ש"י בא"א סק"ח) אי בניד"ד הכלי נעשה בסיס, דכיון שהוא בסיס לדבר האסור והמותר א"כ לא הוי בסיס, או דכיון שגם ההיתר אסור באכילה א"כ חשיב כבסיס לדבר האסור לחוד, וע"ש. אולם הגרא"ל טען דאף אי חשיב בסיס לדבר האסור והמותר, מ"מ כיון שא"א

הגליון מוקדש לעילוי נשמת:

בן ציון בן בנימין
ע"ה

גליון קע"ז, פ' כי תצא. י"ד

אלול ה'תשע"ח
רמת - השרון

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין זוקללה"ה

**פִּשְׁפֹּרֶת
הַרְרָם קוֹלְךָ'
"דברים ששמעתי
מרבתי..."
אלול תשע"ד**

מתוך הספר 'גאון יעקב' ג' חלקים

בספר עזרא ונחמיה כתוב פסוק המדבר בעניין ראש השנה: **"וַיֹּאמֶר לָהֶם לָכוּ אֲכָלוּ מִשְׁמָנִים וְשִׁתוּ מִמִּתְקִים וְשָׁלְחוּ מְנוֹת לְאֵין נֶכֶן לֹא פִי קְדוֹשׁ הַיּוֹם לְאַדְוָנִינוּ וְאֵל תִּעַצְבוּ פִי חֲדוֹת ה' הִיא מְעַזְכֶּם"**. ולכן נפסקה הלכה שבראש השנה צריך לאכול מעדנים ומשמנים כי קדוש היום לאדונינו. בן אדם הוא כל כך מורכב והנפש של האדם מורכבת מאוד. שבאותו יום שקיימת חרדת הדין וזהו יום מפחיד מאוד, יום שבו מתנהל נגדו המשפט, ובאותו יום ממש אוכלים, שותים ושמחים. אנחנו שמחים שאנחנו חיים עם האמת בעצמה. בין אם הקב"ה גזור גזר דין טוב או לא טוב, אבל בכל אופן זה אבא שלנו. **משל למה הדבר דומה**, לתינוק שברח מהבית והיה בסכנה גדולה כיון שטעה ביער. התחיל לבכות, ושמע קולות של חיות רעות, אבא שלו חיפש אותו עד שמצא אותו, ומיד הרגיש התינוק סטירה חזקה שכאבה לו מאוד, למה ברחת...? התינוק התחיל לשמוח כשהרגיש שאבא נמצא, המכה היא מהאבא שאוהב אותו.

אנו נזונים מהחוקים של מעמד הר סיני, לא של ה'כנסת'

יכול להיות שאם יהיה כאן אדם נאמן לחוקי המדינה, הוא יאשים אותי שאני מסית נגד חוקי המדינה, כיון שאני מדבר בשבח מי שנתן מכה לבנה¹. לפי חוקי המדינה אם אדם נותן סטירה לבנו, כל אזרח נאמן שראה את זה, צריך לספר למשטרה שתכניס את האבא לבית הסוהר. אבל אנחנו עם ישראל, יש לנו ספר חוקים שקיים מימי מעמד הר סיני, ואנחנו ניזונים מהחוקים של מעמד הר סיני, ומאה ועשרים אנשים שנבחרו לנהל את הסדרים במוסד ששמו מדינה, לא מוסמכים לעשות חוקים הנוגדים את התורה, הם שם בשביל לעשות סדר, להטיל מיסים, יקבעו תנאים לרשיון נהיגה, אבל החוקים של מעמד הר סיני לא משתנים, זה קיים עד היום.

מצוה גדולה שנקראת - הכרת הטוב

ישנה מצוה גדולה שנקראת הכרת הטוב. יש לאדם שני חושים נוגדים. חוש ביקורת וחוש הכרת הטוב. שניהם חשובים מאוד. צריך לדעת

משמע קול מעצמו. הוא רק צינור להעביר את הקול של התוקע, כך אמר הקב"ה לישעיהו: אתה השופר ואלקים מדבר. כמו שאמר משה רבנו, **"פי מי פל בשר אֲשֶׁר שָׁמַע קוֹל אֱלֹקִים חַיִּים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ הָאָשׁ כְּמִנּוּ וַיַּחֲיֶי"**. אלקים משתמש בפה של הנביא והוא מעביר את קול השם לעם. ואף אחד לא יכול להגיד לישעיהו וכי אתה ראוי להטיף לנו מוסר, אנחנו נחפש גם כך כתמים ומגרעות. אומר להם ישעיהו, וכי אני אומר? אני רק צינור להעביר את מה שהקב"ה שם לי בפה. ובכן **גם אני משתדל להעביר דברים ששמעתי מרבתי**. ועכשיו אנחנו בימי אלול, וימי אלול הם ימים שמתחילה נקבעו בעולם וביחוד בעם ישראל כימים של הכנה לקראת ראש השנה והוא יום הדין, כמו שכתוב בפסוק **"תִּקְעוּ בַחֲדָשׁ שׁוֹפָר בַּכֶּסֶף לַיּוֹם חֲגִנּוּ: פִּי חֶק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט לְאֱלֹקֵי יַעֲקֹב"**.

חילוק במנהגי הסליחות

ומנהג בכל תפוצות ישראל שמתחילים לפני ראש השנה להשכים לסליחות, יש נוהגים מראש חדש אלול, ויש נוהגים להתחיל בסליחות שבוע לפני ראש השנה. הגר"א מוילנא² מפרש שהן שתי שיטות בגמרא וכן מביא הר"ן במסכת ראש השנה³. ההכנות ליום הדין מתחילות בראש חודש אלול, כיון שההכנות ליום הכיפורים החלו ע"י משה רבנו מראש חודש אלול, שהם ארבעים יום, ואז משה עלה אל הר סיני, ואז התחילה ההכנה כי עם ישראל ציפה לקבלת לוחות הברית וליום המחילה והסליחה. וזה מקור הנוהגים להתחיל מראש חודש.

יש להכנות גם קשר לחזרה בתשובה של אדם הראשון. אדם הראשון חטא וחזר בתשובה עוד באותו היום, היה זה א' בתשרי - היום בו נברא האדם, ביום השישי לבריאת העולם. לשנה הבאה קבע אדם הראשון את הימים הללו של 'בראשית ברא', תחילת בריאת העולם, ואת היום שבו חזר בתשובה קבע לימי חשבון הנפש. וזה מקור הנוהגים להתחיל סליחות שבוע הסמוך לראש השנה.

חרדת הדין עם אכילה ושמחה ומשל התינוק שברח מביתו

כשאני מגיע לכאן, אני מרגיש את עצמי נאשם. ישנם בחורים שבצעירותם אף אחד לא נתן להם את ההדרכה להכיר שיש אלוקים, או שכוון אותם להשתדל לחזק את הקשר עם אברהם יצחק ויעקב ועם הברכה החשובה שאנחנו אומרים כל יום, 'ברוך אתה השם אלקינו מלך העולם שלא עשני גוי'. אמנם לגויים יש גם כן זכות קיום, אבל הם לא קיבלו תורה מסיני, וישנה ברכה מיוחדת גם על מה שאנחנו מאושרים ואומרים תודה לקב"ה למשל על 'המוציא לחם מן הארץ', אנו מודים שהמציאות שלי כיהודי היא שלא עשני גוי.

וכשבחורים מתעוררים מעצמם להתקרב לקב"ה, אז הלב מתרגש ואומר, על אחת כמה וכמה אני שגדלתי בבית שהיה לנו פשוט שיש אלוקים, איך אני לא מתעורר להתקרב יותר לקב"ה, ולמלא את חובתי בעולמי.

כשופר המעביר קול

שמעתי מאבי מורי זצ"ל פירוש על פסוק בישעיהו⁴. **"קְרָא בְּגוֹן אֵל פִּתְשֹׁף כְּשׁוֹפֵר הָרָם קוֹלְךָ"**. כל מילה וכל פסוק בתורה שבכתב, יש לה פירוש ועוד פירוש וכל הפירושים נכונים. בדרך פשט פירוש הפסוק הוא שהשם אומר לנביא, אתה תדבר בקול כשופר, 'הרם קולך', בזמנם לא היה רמקול. ואומר השם לנביא - דבר בקול רם יותר שאנשים ישמעו. ושמעתי מאבי זצ"ל בדרך רמז, שהשופר עצמו הרי לא

¹ נחמיה ח, י
² ראה סי' גאון יעקב ח"ב השיחה 'קבלה' לפי שופטים.

³ דברים ה, כג
⁴ תהלים פא, ד-ה
⁵ בשו"ע סי' תקפ"א
⁶ הר"ן ר"ה ג' ע"א
^א שיחה שנאמרה במדרשת זיו לבע"ת ירושלים, ט"ז אלול תשע"ד
^ב ישעיהו נח, א

אוסרת את זה, זה בכלל מנהגי הגויים ומי שעושה את זה חייב סקילה, הוא עובד עבודה זרה. רק בימי הבית השני ביטלו את היצר הרע של עבודה זרה, כי השאיפה הזאת, אם הייתה קיימת בימינו והייתה חזקה עם יצר הרע כמו שהיה פעם, הרבה היו יוצאים לתרבות רעה. לפני הבית השני היה נשק נגדי – דהיינו הנבואה, הנביא אומר 'כה אמר השם', יש בדור אדם שמדבר ישירות עם אלוקים, האמונה מתחזקת, כמו עם אליהו הנביא...

וכן שמעתי ממורנו הרב דסלר זצ"ל שברגע שבטלה הנבואה היה צורך לבטל כנגד זה את היצר של עבודה זרה². שאם היה קיים היצר הזה, לא היו מספיק כלים להלחם כנגדו. אבל כנראה שבדורנו במידה מסוימת קיים עדיין יצר של עבודה זרה - של שאיפה לרוחניות – ומתחברים לכל מיני כתות שונות. הרעב ללחם של לשמוע דבר השם, הוא באמת כדי להתקרב לקב"ה ולהכיר את הזהות היהודית של עצמנו, זה רעב שקיים בכל העולם מקצה העולם ועד קצהו, לא משנה איפה, בארגנטינה או בארצות-הברית או ברוסיה, וגם בארץ ישראל! ויש לבקש רחמים שלא לפול לרוחניות מסולפת. עם זאת, בארץ ישראל יש הרבה יותר סיעתא דשמיא.

ומה שחשוב יותר לאדם זה להכיר את עצמו דרך חמשה חומשי תורה עם פירוש רש"י וללמוד את הגמרא, רב האי גאון כותב במכתב, שמאז שאין תנאים ואין אמוראים ברמה גבוהה כל כך שהם יכולים לכוון ברוח הקדושה שלהם את אמת רצון השם, אפשר את הכל למצוא בתלמוד הבבלי. שם אפשר למצוא פתרון לכל דבר ודבר. כי הדבר הראשון שהתלמוד הבבלי עושה זה ליישר את השכל, לומדים בגמרא איך שחכמים חיפשו את האמת, זה ממש מדהים לראות את הרמה הגבוהה של החכמה שלהם.

אשריכם בנים יקרים ואהובים

אשריכם בנים יקרים ואהובים לקב"ה ולעם ישראל, שקשורים ללימוד הגמרא. אנחנו אומרים ישר כח לאלה שמקדישים זמן ועושים מאמץ לעזור לשחות בים הגדול בים התלמוד, לכל שחיה צריכים קודם אדם שמלמד שחיה. הייתי תלמיד שלומד שחיה ולא המשכתי, עד היום אני לא יודע לשחות, בקושי בבריכה על הגב כמה מטרים, לא אימנתי את הרגלים והידיים, אבל כשיש מישהו שמלמד יודעים לשחות, ים התלמוד זה ים לכל דבר. אם יש מי שמלמד לשחות, אשרי האיש שעושה את זה ויהיה מאושר כל ימי חייו אמן ואמן, לשנה טובה תכתבו ותחתמו.

אנחנו חיים עכשיו בדור, שמתאים לומר עליו את מה שהנביא אומר, "הנה ימים באים נאֶם אֲדֹנָי ה' וְהִשְׁלַחְתִּי רֶעֶב בָּאָרֶץ לֹא רֶעֶב לֶלֶחֶם וְלֹא צָמָא לְמַיִם כִּי אִם לְשֹׁמֵעַ אֶת דְּבָרֵי ה'". לכל אחד שהגיע כבר לאפשרות להיות בן חורין יש שאיפה, כגון אחרי הצבא לנסוע להודו, אחרי תיכון לנסוע לטיולים לכאן ולשם, הנשמה צמאה למשהו רוחני. בימי הנביאים היה יצר הרע של עבודה זרה בגלל שעם ישראל היה בדרגה גבוהה מאוד, היה בית המקדש והיו נביאים היה צימאון להתקרב לקב"ה דרך אמצעי כלשהו, ויצר הרע הסיט את האדם להתקרב לקב"ה דרך פולחן של דמויות.

עבודה זרה - רעיונות עמוקים

בעבודה זרה הקדמונית היו רעיונות עמוקים של מוסר, הנהגה ותיקון העולם. שמעתי פעם³ בישיבה בעניין עבודה זרה ששמה פעור, זה דבר מאוד מגונה. יש דמות של פסל שלפי טעותם הוא החפץ הכי קדוש, ואדם עושה צרכיו עליו. מה הרעיון שמאחורי העבודה זרה הזו? דוגמא לאדם שצריך להרגיל את עצמו שאפילו אם מבזים אותו הוא מקבל את הבזיון ולא נוקם ולא נוטר, זו מידה טובה מאוד.

מעשה בחסיד אחד שהעביר על מידותיו

הרמב"ם אומר ששאלו חסיד אחד, באיזה יום היית הכי מאושר בחיים, הוא סיפר נסעתי פעם באנייה והיה הסיפון מלא באנשים ריקים ופוחזים שישבו, שתו והשתכרו, שיחקו בקלפים ודיברו בליצנות. הוא כמובן לא שייך להתנהגות כזו ולכן מצא מקום באיזו פינה על הרצפה שם את המעיל תחת ראשו ונשכב לישון. אחד מאלה הריקים והפוחזים היה צריך לעשות צרכיו, להטיל מים, בספינה היה מקום לכך, אבל זה היה קצת רחוק לו בקצה השני, הוא חיפש מקום, הוא מצא בפינה את האדם שוכב שם והרטיב אותו. אמר החסיד, לפני שעבדתי על עצמי ועל מידותיי, במקרה כזה הייתי מיד צועק עליו או נותן לו סטירה, אבל החלטתי שאני עובד על עצמי, קיבלתי את הבזיון ולא הגבתי כלום ובכלל הרגשתי, כאילו שאלו טיפות של גשם שירדו עלי, לא כעסתי עליו והייתי מאושר - זה סימן שהצלחתי כבר לתקן את המידות הרעות.

העבודה הזרה הייתה כלי לעבודת המידות

זה היה הרעיון של עובדי אלילים, לשבר את המידות על ידי עבודה זרה ששמה פעור. התורה

בדיוק כיצד לנצל את זה. אנחנו עומדים עכשיו לפני ראש השנה, שזה זמן חשוב הנפש, וכתוב בגמרא⁴ ששנתיים וחצי התנהל ויכוח בין בית שמאי לבית הלל אם נוח לאדם שנברא או לא נברא, מה היה עדיף אם לברוא אדם או לא לברוא אדם, בסוף הגיעו למסקנה שנוח לאדם שלא נברא משנברא, ועכשיו שנברא, יפשפש במעשיו.

הקב"ה ברא אדם, כך רצונו של השם, אנחנו לא מוסמכים לתת עצות לקב"ה. אחרי שהקב"ה כבר ברא את האדם ואחרי שאנחנו קיימים אנחנו צריכים להכיר תודה למי שברא אותנו. והוא נתן לנו הוראות, התורה היא הוראות היצרן, היצרן שייצר מכוונה נותן הוראות, אם לא הולכים לפי ההוראות זה מתקלקל. אם זו מכוונת כביסה, מיקסר או מכונית, המכשיר מתקלקל. גם גופו וגם נפשו של האדם, יש להם הוראות יצרן.

המציאות הזו שאנחנו לומדים תורה ונמצאים כאן בארץ ישראל בסוף שנת תשע"ד זה פלא גדול. זה דבר שאי אפשר להבין, אני הייתי בארץ ישראל בשנת תש"ח, תש"ט, תש"י, כשרק התחיל השלטון בארץ ישראל בתקופה הזיא, היה קשה מאוד לשרוד בלי לחלל שבת, אני מדבר על העולים החדשים שהגיעו במאות אלפים מכל ארצות העולם. הם הגיעו לארץ הקודש וכאן הייתה מציאות כל כך קשה.

מלכות לעקירת תורה ומצוות

דוגמא אחת - בא אלי אדם אחד וסיפר לי שהוא עובד כנגב באחד המפעלים של עפרות הנחושת, הוא החליט לשמור שבת ומיד פיטרו אותו. וכן מי שעבד אז בנמל אשדוד ושמר שבת לא יכול היה להמשיך לעבוד שם, הייתה מציאות קשה מאוד. המלכות הייתה מלכות שמכוונת כח לעקור את התורה ואת המצוות מלכתובת ישראל. מי שרשם את ילדיו לחינוך של לימוד תורה לא קיבל כרטיס עבודה והיה צריך לחיות ברעב, והדברים ידועים...

אבל באיזה גן עדן אנחנו חיים עכשיו, אין שום כפיה מטעם המדינה לחלל שבת, ומי שרוצה לשמור שבת יכול לשמור שבת, גם באשדוד ובכל מקום, מי שרוצה לתת לילדים שלו חינוך של תורה ומצוות, אין שום מעצור. אנחנו חיים עכשיו בגן עדן. נולדתי ברוסיה - שם היה חוק המדינה שצריך לתת לילדים רק חינוך המוכר מטעם המדינה, מי שלא רשם ילדים לבית ספר שלהם נקרא עבריין על חוקי המדינה. שולחים אותו לסיביר. כשגרנו שם אבא שלי שלח אותנו לגלות לעיר אחרת, כדי שלא יכריחו אותנו לשלוח אותנו לסקולה [בית ספר] שלהם. בארץ ישראל יש נסיונות רבים, אבל הקב"ה, ביחד עם הנסיונות, נותן לכל אדם ואדם את הכלים להתגבר על הנסיונות הללו.

² ראה השיחה 'יצא סוד' לפורים 'גאון יעקב' חלק ב'.

³ עמוס ח', יא

⁴ מו' אבא גרוסברד זצ"ל

⁵ ערובין, י"ג ע"ב

דברי אמת

מאמרי חיזוק השקפה והדרכה
מזקן המשגיחים

מרן רבי דב יפה זצוק"ל

גיליון מס' 98 ■ אלול – חיזוק בשקידת התורה

הכנה ליום הדין: חיזוק בשקידת התורה - ושמירת סדרה

בימים אלו בראש ובראשונה תפקידנו להתחזק בלימוד התורה הקדושה, וזאת מכמה סיבות: מצוות תלמוד תורה שקולה כנגד כל המצוות, ובוודאי שראשית לכל חובה עלינו להתחזק בדבר העיקרי ביותר בעבודת ה' - לימוד התורה הקדושה. ולאורך גיטא, ביטול תורה הוא עוון חמור מאד, וכמובא בחז"ל (ירושלמי חגיגה פ"א) שאע"פ שוויתר הקב"ה על ג' עבירות, על עוון ביטול תורה הוא לא ויתר!

בדרשת התשובה שנשא רבנו חיים מוואלוז'ין זצ"ל, אמר בתוך דבריו: "על כן יש לו לכל אדם לחפש דרכיו ולחקור מעשיו, אולי הוא מאותם שאין להם חלק לעוה"ב ח"ו, כי אף העוסקים בתורה תמיד, אולי עברו עליהם כמה שעות ביום שהיו יכולים לעסוק בתורה ולא עסקו, והוא בכלל "דבר ה' בזה הכרת תכרת..."

בנוסף, ידועים דברי הגר"א (שנות אליהו פאה פ"א) שכל תיבה ותיבה שלומד בתורה הק' היא מצווה בפני עצמה, ומה שנאמר במשנה במסכת פאה שתלמוד תורה כנגד כולם, היינו אפילו על תיבה אחת של לימוד תורה, שגם היא שקולה כנגד כל המצוות. וכבר כתב החפץ חיים זצ"ל (תורת הבית פרק ב') שבדק ומצא שבדקה אחת אפשר ללמוד מאתיים תיבות! כך שבדקה אחת של לימוד תורה יכול לקיים מאתיים מצוות! נמצא איפה שעל ידי תוספת שקידה בלימוד התורה, אפשר לצבור רבבות רבבות מצוות שכל אחת מהן שקולה כנגד כל המצוות, אשר בכוחו להכריע את הדין לכף זכות!

והנה בימים אלו אנו מקדישים כוחות עצומים בתפילות, ועושים כל טצדקי כדי שתפילותינו יתקבלו לרצון לפני אדון כל, א"כ אנו צריכים זהירות יתירה שלא נהיה חלילה בכלל אלו שנאמר עליהם (משלי כ"ח, ט'): "מסיר אזנו משמע תורה - גם תפילתו תועבה!"

הנפש החיים' מפרש, ש"תלמוד תורה כנגד כולם" (פאה פ"א) - נאמר ביחס להשפעת קדושת התורה על האדם, כי בעוד שבכל המצוות המצווה מקדשת את אותו אבר שבו האדם מוקיים את המצווה, בלימוד התורה הקדושה התורה מקדשת את כל אברי האדם! ומה שנאמר בירושלמי (פאה א' - א') "כל המצוות אינן שוות לדבר אחד מן התורה" - היינו ביחס לעוצם קדושת התורה, שדבר אחד של תורה משפיע קדושה על האדם - יותר מכל המצוות יחדיו! נמצא, שמעלת לימוד התורה יתירה על שאר המצוות, הן מצד שמקדשת כל חלקי האדם, והן מצד שהשפעת קדושתה יותר מכל המצוות יחדיו.

לפעמים בחוד חושב: נכון, אני לא מתמיד גדול, ואינני מנצל כל כך את הזמן, אבל בסך הכל אני די בסדר, הרי אני נוהר מלהיכשל בדברים חמורים, אז איזו עבירה אני כבר עושה? אך האמת היא, שביטול תורה הוא עוון חמור מאד, וכשאין לאדם סיבה מוצדקת שלא ללמוד, ובכל זאת הוא איננו לומד, זהו חטא גדול ונורא!

כאשר אדם מבטל את זמנו בלא הצדקה הוא פוגם את עצמו רח"ל, ומזיק לעצמו ולכל העולם! וכשם שלימוד התורה הק' מקדש את כל האדם - כך ביטול התורה פוגם את כל האדם! וכשם שלימוד התורה מוקיים את כל העולם - כך ביטול תורה מזיק לכל העולם!

כל אחד צריך לדעת ולהשריש בתודעתו שביטול תורה הוא עוון חמור מאד, ואין שום היתר לבטל סתם זמן מתורה ללא הצדקה! יהודי לא צריך סיבה ללמוד - המצב התמידי של יהודי שהוא כל הזמן לומד, יהודי צריך סיבה מדוע לא ללמוד! החזון איש זצ"ל התבטא: שלבטל רגע מתורה ללא סיבה - זה מגדולי העוונות! והחפץ חיים זצ"ל היה אומר על מאמר חז"ל ש"בכל יום יוצאת בת קול ואומרת, אוי להם לבריות מעלבונה של תורה", שאם חלילה אוי להם לבריות (ישנם צרות), הרי הסיבה לכך היא - עלבונה של תורה!

אך יחד עם זאת יש להדגיש - כל אחד צריך לעבוד את ה' אך ורק כפי כוחותיו, הקב"ה אינו מעוניין שאדם יתאמץ יותר מכוחותיו. אלא שלא תמיד אדם יודע מה הם כוחותיו, וצריך זהירות מיוחדת מן היצר הרע שלא יצליח

לרמות אותנו שכאילו כוחותינו פחותים יותר ממה שהם באמת! כמו כן נדרשת גם זהירות הפוכה, שלא נפריז בערך כוחותינו ונאמצם יתר על המידה. אדם צריך להתנהג 'נורמאלי', לאכול טוב, ולישון טוב, ולשמור כראוי על הבריאות - לנוח ולהתאזרר כפי השיעור הנצרך, ומלבד זאת שאר זמנו יהיה מנוצל כולו לעסק התורה.

וכאשר אדם נח במטרה שיהיה לו כח ללמוד, אין זה חס ושלום בטלה. אדרבה, זהו קיומה של תורה - ועבודת ה' היא! ישנם גדולים שמוסרים בשם מרן החזו"א זצ"ל, שהעסק בחיזוק הכוחות לזמן לימוד התורה בכלל מצוות תלמוד תורה הוא, ואף בכוחו לקיים העולם, ולשמור שלא יהפוך לתוהו ובהו! אמנם צריך להתחנך שמטרת המנוחה תהיה לשם שמים, ותיעשה מתוך כונה שתיתן כוח לעבודת ה'.

ועל האדם מוטל ליצור מ'חייבים' שונים שעל ידם יתגלה עוצם גודל כוחותיו. ה'שם משמואל' תמה, מדוע יהודה קיבל על עצמו נידוי משני עולמות, 'כי עבדך ערב את הנער מעם אבי לאמור אם לא אביאנו אליך וחטאתי לאבי כל הימים (מד, לב). גם על מצב שהשבת בנימין לאביו לא תהיה בשליטתו? וחידש יסוד גדול: יהודה ביקש ליצור לעצמו 'מחייב' גם למצב שנראה כאונס, משום שסבר שאם יקלע למצב של קושי גדול להחזיר את בנימין, אזי הסכנה של נידוי משני העולמות תוציא מן הכח אל הפועל כוחות עלומים ואזירים אשר גנוזים בפנימיותו, ומתגלים רק במצבים של סכנה (כדוגמת הכוחות המתגלים אצל העוסקים בחילוף יקיריהם אשר לכודים בתוך שריפה ענקית), ובאמצעותם יוכל לפעול על מנת להשיב את בנימין ליעקב.

עפ"י דבריו הנפלאים אפשר לנסח הגדרה, שכפי גודל המניע של האדם, כך גודל חוזק כוחותיו! לפיכך, אם אנחנו רוצים להגדיל את כוחות ההתמודדות שלנו, עלינו לחפש דרכים להגדיל את המניע. כמו על ידי קביעת חברות לימי שישי ושבת קודש. וכן לשעות בין הסדרים, וכד'. (עבודת הימים הנוראים)

יומא טובא לרבנו ישמחו מבקשי ד'

בס"ד יצא לאור מהדורה מורחבת ומפוארת של הספר המבוקש

עבודת הימים הנוראים

במשנתו של מרן המשגיח

רבי דב יפה זצוק"ל

מחיר הספר 20 ₪ בלבד (למי שקנה מהדורה קודמת המחיר 15 ש"ח)

מאמרי חיזוק, והדרכה מפורטת ומעשית לימי חודש אלול - ראש השנה עשרת ימי תשובה - יום כיפור - וסוכות. בתוספת עשרות מכתבים נדירים מפעמים ומחזקים שכתב רבנו המשגיח זצ"ל בימי נעוריו לבני משפחתו. ולראשונה נוספו כ-180 עמודים 'עובדות והנהגות' מאלפות ומעוררות מאורחותיו הליכותיו ומסכת חייו רבת הווד של רבנו הגדול מרן המשגיח זצוק"ל

350 עמודים

יוזקן לתישין בחנויות ספרים המונבחרות, בבתי חנויות (בליח) והיכלי התורה, ובפ' 527166490

חיזוק בשמירת הסדרים

בימים אלו חשוב מאוד שנתחזק בשמירת סדרי הישיבה, באשר הם מהווים מפתח גדול להצלחה בתורה. המשגיח הגה"צ ר' מאיר חדש זצ"ל אמר לי, שמי ששומר על הסדרים - הסדרים שומרים אותו!

כאשר אדם אינו קובע זמן מסודר ללימודו, הוא עלול ח"ו להפסיד הרבה זמן יקר בחיים. תמיד ישנם טרדות, ואם לא מתחכמים כנגדם, וקובעים זמן שאותו לא משנים בכל מחיר, מפסידים הרבה זמן! והרי כל רגע בחיים קובע נצח! יבוא זמן שאדם מאוד יצטער על כך שלא ניצל מספיק את זמנו בעולם הזה. על כן חשוב ונחוץ מאוד שאדם יקבע לעצמו סדרים, ובכך הוא יציל את זמנו מאבדון. וככלל - הסדר והתוכנית הם אבות ההצלחה! ואם אדם לא מתכנן את סדר יומו - אז היצר הרע יתכנן לו...

הגרש"ו אויערבך זצ"ל היה אומר שהרבה בני תורה שיכלו לגדול ולצמוח לתלמידי חכמים, לא גדלו - כי לא נהגו על פי סדר.

רבי ירוחם ממיר זצ"ל אמר שרואים בחוש שאותן האומות אשר מקפידות על סדר, נוחלות הצלחה גם במדע וגם בטכנולוגיה, ואם הסדר מועיל למילי דעלמא, כל שכן שהסדר יועיל למילי דשמאי. וכן תורה הנמצא בישיבה, עיקר גדול שיחיה משועבד לסדרי הישיבה שלא לחסר רגע, ואף הזמן המיועד למנוחה הוא חלק מסדר היום, כי כל חלקי היום צריכים להתנהל עם סדר וזה בסיס גדול להצלחה.

עניין הסדר נוגע מאד גם לתכנון הזמן שלא ילך לאיבוד. הרי הזמן הוא החיים, ואיבודו של הזמן הוא איבוד ובזבוז החיים עצמם. אם יגידו לאחד בכמה אתה מוכן למכור חלק מהחיים שלך - היעלה על הדעת שהוא יסכים?! ובכן, כשאדם מבזבז את הזמן הוא מאבד חלק מהחיים שלו. ובאמת צריך לתכנן לא רק שהזמן לא ילך לבטלה אלא שינוצל באופן הכי יעיל, כי גם אם הוא מנוצל את הזמן לדבר חיובי אך באותו זמן יכול היה לעסוק בדבר בעל חשיבות גדולה יותר או לעשות את הדברים באיכות גבוהה יותר - גם זה בכלל בזבוז זמן.

וכשם שבניהול עסק, תנאי יסודי להצלחת העסק הוא באמצעות תכנון נכון על מה לשים את הדגש ואיך להתנהל בצורה מסודרת, כך גם בעניינים רוחניים, הסדר והתכנון נחוצים מאד להצלחה. אם אדם לא חי בחשבון עם הכנה וסדר הוא עלול לבזבז בשטף החיים חלק נכבד מחייו.

הגאון ר' נחום פרצ'וביץ זצ"ל אמר פעם לבחור שהחל לעסוק בשידוכים, שישנם חושבים שכאשר הם מתחילים לעסוק בשידוכים העיקר זה שידוכים, ואם נשאר זמן פנוי לומדים. אחר כך מתארכים, ואז העיקר זה להכנות לחתונה... ואחר כך מתחתנים ושנה ראשונה עסוקים ב"שימח"ם... אך האמת היא שצריך ללמוד וללמוד וללמוד, ובתוך זה לסדר את מה שצריך.

ואם אברך או בחור רואה שמסיבה מסוימת אינו יכול לעמוד בסדרים שהישיבה או הכולל קובעים, על כל פנים יראה לקבוע לעצמו גבולות שבהם יוכל לעמוד, וגבולות אלו שלא יעבור בשום אופן.

עוד יע"ץ המשגיח, לקבוע גבולות גם למצבים מיוחדים, וכגון ביום שיש חתונה או איזו טרדה וכד', עלולה להיות הרגשה שמכיוון שכבר ממילא הוא מפסיד את הסדרים הרגילים שוב אין כל כך טעם לנצל את הזמן שכן אפשר ללמוד בו, לפיכך צריך שימת לב מיוחדת שגם במצבים אלו הזמן לא יהיה הפקר.

עובדות והנהגות מרבנו הגדול זצוק"ל - תורה

המשגיח יגע ועמל בתורה הקדושה, בש"ס ופוסקים, הלכה ואגדה, בהתמדה עצומה, לילות כימים, בחשק ובהתלהבות גדולה, מתוך הדחק ממש. היה חוזר ומשנן את לימודו פעם אחר פעם - עשרות פעמים, וכל פעם היה חוזר בסבלנות ובמתיקות כבפעם הראשונה. שקיעותו ודבקותו בתורה הקדושה היתה להפליא, וביגיעתו הגדולה זכה להגיע להשגות גבוהות, כפי שמעידים כמה תלמידי חכמים מופלגים שהיו קשורים עמו בלימוד, שהיתה לו בהירות ובקיאות גדולה בש"ס וד' חלקי שולחן ערוך. אך בענותנותו הגדולה הסתיר את גדלותו וידיעתו בתורה, היה מדבר בלימוד כאחד הלומדים הפשוטים, והיה אומר את דבריו בכוז מין פשוטות שהיה יכול להטעות את מי ששוחה עמו - שבמקרה ממש הוא יודע את אותו המימרא.

קשה לתאר למי שלא זכה לראות בעיניו את שקיעותו וריכוזו בלימוד של המשגיח, בשעת לימודו היה נראה כאילו שהוא נמצא בעולם אחר, והיה כל כך מרוכז בלימודו עד כדי כך שהיו הנכדים משהקים ומיעשים על ידו, והוא לא היה שומע ומבין בכך כלל. יכלו לעמוד קבוצות של אנשים להצטלם על ידו וזה לא הפריע לו כלל. גם בחורים בישיבה כשהיו רוצים לדבר עמו, לפעמים היה אפשר לעמוד על ידו ולהמתין כמה דקות עד שהמשגיח ירים את עיניו מהגמרא, ורק אז היה מבחין שמיהו מעוניין לדבר עמו.

היה לומד בהתמדה גדולה שעות רבות ביגיעה עצומה בכל התנאים והמצבים, כאשר הנשמה היא זאת ששלטה על הלך רוחו, והגוף נדחק... גם במצבי מזג אויר רגיגים כמו בימות הקיץ החמים של רכסים, היה יושב ועמל בתורה כאשר כולו הזיע, והיגן את עצמו ללמוד בכל מצב, בלא להיות תלוי כלל בתנאים גשמיים. כמה פעמים שנכנסתי

לחדרו וראיתי נוטף מזעה שאלתי אותו אם אפשר לפתוח את החלון או להדליק את המזגן, היה עונה באדישות - אפשר... ופעם אמר על עצמו, שבטבעו הוא סובל מחום - ולולי שהיה אומר זאת לא היה אפשר לחשוב על כך...

היה פעם בימות החורף שסבל מצינון, וישב ולמד בחדרו כאשר החלון פתוח, שאלוהו אם לסגור את החלון? השיב המשגיח: צריך להתרגל ללמוד גם כשקשה... שאלתי אם כשכואב הראש יש ענין שלא לקחת משככי כאבים, אמר שבודאי יש ענין, אמנם אם זה בא על חשבון הלימוד לא כדאי. וכשהיו זכובים שהטרידו אותו, פעמים רבות שלא היה מסלקם (כנראה שחינך את עצמו ללמוד גם כשלא נח), ופעמים אחדות שהיה מסלקם בנחת - בתנועה איטית ומדודה.

נביא כאן תיאור ששמענו מאחד מהחברות של רבנו, שלמד עמו 'איזהו נשך' בסדר ב', באותם שנים בהם כיהן המשגיח גם כמשגיח בישיבת כנסת בית אהרן, בחיפה. הינו נוטעים יחד ג' פעמים בשבוע לחיפה, הלימוד החל ברבע לשתיים מידי כבניסות של המשגיח למונית לכיוון חיפה, והמשיך בהיכל הישיבה, ובחזור במונית לכיוון רכסים. כשהלימוד ברכב היה כלימוד בבית המדרש ממש! למיטב זכרוני המשגיח מעולם לא הסתכל במשך הנסיעה בחלון - אפילו פעם אחת! זאת למרות שהיו לפעמים פקקים גדולים או תאונות וכד' - אני לא זוכר אותו מסתכל או מפסיק בלימוד אפילו פעם אחת. וזה לא שהוא היה צריך לעבוד על עצמו שלא להסתכל, הוא פשוט היה מהופנט ומרוכז בגמרא ולא עניין אותו שום דבר אחר.

סדר הלימוד היה: מייד עם כניסתו לרכב חזרנו על מה שלמדנו ביום הקודם, אחר כך למדנו גמרא רש"י, חזרה גמרא רש"י ולימוד התוספות, ועוד חזרה גמרא רש"י ותוספות. אחר כך למדנו רמ"ש ר"ף ור"ן. טור ובית יוסף. ושולחן ערוך הלכה למעשה. בחזור לרכסים חזרנו שוב על מה שלמדנו באותו היום, וסיימנו בשמונה ומחצה ברכסים. וכאמור, למחרת בתחילת הנסיעה חזרנו עוד הפעם על מה שלמדנו אתמול. מלבד זאת המשגיח היה לפעמים עוצר באמצע הלימוד, והיה הולך הלך ושוב, ומשנן בעל פה את דברי הגמרא והראשונים עוד הפעם לעצמו, בהנאה ואהבה לגמרא, בסבלנות ובמתיקות כמו בפעם הראשונה. לפעמים מתוך התרגשות ואהבה עזר למימרא של הגמרא, המשגיח היה מנשק את הגמרא כמה פעמים...

אצל המשגיח ראינו דרגה מיוחדת של אהבת תורה, שאהב את התורה מחמת עצם חשיבותה - שהיא חכמה אלוקית - תורת ה'! ולא רק מפני מתיקות חכמתה (וכ"ש עניינים חיצוניים...), וניתן לומר עליו: אם יתן איש את כל הון ביתו, באהבה שאהב המשגיח את התורה - בוז יבזו לו!

המשגיח היה אוהב לצטט את דברי רבי אברהם אחי הגה"א זצ"ל (נדפס בסוף 'מעלות התורה'), שגם אם הוא היה חי אלף אלפי שנים - לא היה מספיק להודות לה' על רגע אחד שהוא יכול להידבק בתורה! והיה מספר על הגאון המופלא ר' זלמן מוולאז'ין (אחיו של ר' חיים זצ"ל), ששמעו אותו חוזר על דבר תורה כמאתיים חמישים פעם! שאלו אותו - מאה ואחת שמענו, מאתים חמישים מנין? השיב ר' זלמלה: מאה ואחת פעם הוא סגולה לזיכרון הדברים - אבל לחיוב התורה אין גבול! ולולי שהיו קצר והמלאכה מרובה הייתי שמה לחזור על דבר אחד מדברי תורה שנה תמימה ויותר, כי היא חביבה עלי בכל עת. כמו כן היה מביא מ'המנוחה וקדושה', שהגה"א זצ"ל יע"א כשרצה לבחון את החפצים ללמוד עמו, היה בוחן על פי מידת נכונותם לחזור על הלימוד פעמים רבות - ובכך ידע שזנדככה נפשם.

זאת ראינו אצל רבנו הקדוש זצ"ל, שהיה פרוש ומנותק מהבלי עולם הזה, מזוכך ומקודש, דבוק תמיד בבורא העולם, ועל כן נפשו היתה כמהה תמיד לתורת ה', ובאהבתה שגה תמיד. אשרי עין שראתה איך רבנו נהנה לחזור פעם אחר פעם על דברי הגמרא הקדושה, במתינות, במתיקות, ובסבלנות, כשבכל פעם הוא נהנה ומתרפק על דברי התורה הקדושה מחדש - ממש כבפעם הראשונה! זוהי עדות גדולה לעוצם זיכור נפשו!

המשגיח צוק"ל כותב כבר בבחרותו ביומנו האישי: לנצל כל רגע - וכל חלק מרגע! וכך ראו אצלו במשך כל שנות חייו -שהזמן היה יקר אצלו מכל, וניצל כל רגע לעבודת ה'. פעם בעת רצון התבטא בענותנותו - אמנם לא זכיתי להיות תלמיד חכם, אבל ב"ה ניצלתי את זמני!

המשגיח מיעט לנסוע לשמחות ואירועים שהתקיימו מחוץ לרכסים, והיה אומר - 'הזמן קצר והתורה גדולה...' (ודעתו היתה שאין זכות לבעל שמחה להיפגע שלא בא מרכסים הרחוקה, וכפי שרואים במשנה ב'השוכר את האומנים' שצריך זכות לתרעומת). מספר תלמיד: כשהגעתי להזמין את המשגיח לחתונתי שהתקיימה בבני ברק, תפס המשגיח בזקנו ואמר לי: אתה רואה את השערות הלבנות - כל שערך היא תזכורת מבית דין של מעלה... איך אני יכול לנסוע שעה וחצי הלך - שעה וחצי חוזר - ולהיות שם חצי שעה? ואמר שאינו יכול לבוא. בפסח נסעתי להורי להג הפסח, וכשחזרתי לביתי ראיתי פתק בתיבת הדואר שכתוב שם: 'הייתי אצלכם, דב יפה'. התברר שהמשגיח היה בהג בבית חתנו בבני ברק, ובגלל שלא היה בחתונה שלי הגיע במיוחד לבקר בבית.

היה מעורר תמיד ומחזיר לעצמות - תיקרו את הזמן ותנצלו אותו! כל רגע של חיים קובע נצח! פעם התבטא: 'שמתי' זה לא מי שלומד הרבה זמן - מתמיד זה מי ש'מיקר' את הזמן, ומנצלו. והיה חוזר תמיד ומתחנן: העיקר לא להרוג את הזמן! לא להרוג את הזמן!

(מתוך 'עובדות והנהגות' מהספר החדש)

נפשו גחלים תלהט

גליון 197 כי תצא תשע"ח

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל

לתרומות והנצחות, הוספת כנויים, הצעות והערות יש לפנות ובטלפון: 0527697944 ולמייל shneiderav1@gmail.com

דבר המערכת

ממשיכים במאמרי הכנה ליום הדין. והפעם בירור אחד מעיקרי התשובה – קבלה להבא. זמן רב ישל השקיע להגיע לקבלה נכונה ליום הדין יתבאר כאן יסוד הדברים.

רבינו חזר ושינן ללא הרף שאדם מוכרח ליצור לעצמו ציור ברור על המציאות כפי האמת ולא כפי מראית עיניו. ימי אלול וחודש האיתנים הם הזדמנות לפקוח עיני עיורים.

בפתח הזמן המערכת מודה לאלו שטורחים להעביר את העלונים לציבור רחב יותר שיכול לקבל מהדברים תועלת [בדפוס ובמסירת המייל]. ושטוחה בזה מכל מי שקיבל תועלת להמשיך להעביר את הדברים הלאה ואדרבה נשמח על כך מאוד להרבות הפצת תורת רבינו זצוק"ל. נשמח לקבל הערות והארות.

המערכת

גליון זה יוצא לזכות נכדי

אהרון יהודה לייב בן הר"ר יצחק שליט"א

שיזכו הוריו לגדלו לתורה לחופה

ולמעשים טובים.

מי שמעיין בפנקס הקבלות להסבא מקעלם ז"ל רואה שכל הקבלות "שוליים", לכאורה לא בחזית, לא מוזכר שם קבלות על חטאים. ננסה לעמוד על טיבן.

ב. שינוי השם

בגמ' ר"ה (ט"ז ב') א"ר יצחק ד' דברים מקרעין גזר דינו של אדם ואלו הן צדקה צעקה שינוי השם ושינוי מעשה, וברמב"ם פ"ב מהל' תשובה ה"ד ביאר מהו שינוי השם שמתרחק הרבה מן הדבר שחטא בו ומשנה שמו, כלומר אני אחר איני אותו האיש שעשה אותן המעשים עכ"ל. מה פ"י הדברים הללו משנה שמו באופן שהוא איש אחר.

יש ב' גישות בעבודת התשובה, יש גישה לתת תרופה לכל מחלה ומחלה, ויש לפעמים תרופה כללית לכללות המחלה. אמנם לא יעקר לגמרי אך יש כאן תרופה. לענינו אדם שמשנה את השקפת החיים שלו לטובה זה לא שיפור בנקודה מסויימת, זה שיפור ברמת החיים שמגביה האדם את עצמו, ובמצב זה אינו יכול לעשות את מה שעשה במצבו הקודם. זהו שינוי השם. יש לפעמים דברים קטנים שבנ"א דורסים עליהם ממש, ואעפ"כ זה יכול לשנות את האדם מן הקצה אל הקצה ממש, אם היה מתרכז בהם. כל אחד צריך למצוא לעצמו את הנקודה שיכולה לשנות אותו.

ג. יסוד ה"קבלות"

מי שפיקח בכוחות הנפש יכול להבין את מהות הקבלות שהיו בבית מדרשו של הסבא מקלם, הכל מיוסד על דרכו של הגר"ס ז"ל והסבא פיתח זאת. אף שנראה שם הכל כדברים "שוליים", למשל, לכווין כל השנה בברכה הראשונה של שמו"ע - זה פרט אחד משו"ע גדול, רק ההתרכזות בברכה זו למשך שנה

א – ל – ל – ל – ל !!! הגישה המעשית

לעבודת ימי האלול

יש אצל בני תורה ב' גישות בימי אלול, יש מי ששש ושמח לקראת הימים הנוראים, ויש שימים אלו מעיקים לו.

זה שמעיק לו סימן הוא שיש לו נטיה של "שרירות" בלב, המצפון מעיק לו, והוא מרגיש שנכנס לבית האסורים, שאינו יכול לעשות כרצונו. ואלו ששמחים כי מרגישים שהגיעו ימים של גן עדן התחתון [א.ה. עיין דעת חכמה ומוסר ח"ב לר' ירוחם ממיר עמ' רכ"ט ורל"ג]. ימים בהם אפשר לצאת מהרפש, נכנסים למרחץ ולא רק שוטפים הרפש, אלא נותנים שם בשמים ויוצאים עם ריחות טובים, זה גיוואלד! ימים אלו הם ימי ניקוי. א' מגדולי הדורות סיפר על מנקה שהיה מנקה את העיר, ושאלוהו מה הרויח הרי למחרת הכל יתלכלך שוב, והשיב בפקחות שכדאי לנקות יום יום, שאם לא כן יצטבר לכלוך שכבר לא יוכלו לנקות. זוהי עבודת ניקוי שהאדם צריך לעשות בנפשו בכל יום ויום, ובפרט בארבעים ימים אלו.

בדרך כלל גם אם האדם נכנס לאוירה טובה באלול ועובר את יום הדין ואף שלפעמים לא מגיע לנקודה הראויה ואח"כ מעמיא ואזיל, מ"מ הרויח שלא יתקבץ לכלוך על גבי לכלוך, עד שאח"כ לא יוכל לנקות. ה"גערות חכם", הרעמים שצועקים עלינו משמים בימים אלו, זהו החסד הכי גדול, ליישר עקמומית שבלב.

א. חוששים מקבלות

אחד הפחים שנפלים בהם, זה היאוש שעדיף שלא לקבל על עצמו קבלות הרי בלאו הכי אנו לא עומדים בקבלות, א"כ עדיף לא לקבל ...

אך אין זה כן, יש בהגר"א ז"ל באדר"א פ' ראה על הפסוק "ראה אנכי נותן לפניכם היום", מהו "היום". זהו א' מהחסדים שאפי' נפל בחטא ונתלכלך בבוץ הקב"ה נותן לו מחדש כח של בחירה "היום", מה שארבעים ר"ה עבר עליו ולא הצליח זה לא סיבה, יש כל יום וכל ר"ה כח וסייעתא לבחירה חדשה, האדם צריך להאמין בזה שיש לו כח בחירה מחדש רק שיש לו נסיון יותר גדול, כי יש לו יותר בוץ, אך מקבל כח בחירה לפי מה שהוא, שאם יעמוד בזה יוכל לצאת מן הבוץ לגמרי.

יש לנו דברים מחז"ל שהם עיקר "המפתח" לגשת לכל עבודת ימי האלול. במדרש (שיר השירים רבה פ"ה) אמר הקב"ה לישראל פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח שאפי' עגלות וקרונות נכנסים בו, והיינו שמי שזוכה לפתוח פתחו של מחט זוכה לסייעתא דשמיא נוראה שלא מן המידה.

תשנה אותו, זוהי פרישה כללית מכללות של החטאים, זה מה שהגרי"ס ז"ל לימד. ובאמת אחרי התבוננות זה נורא נוראות, רואים שע"י הקבלות הללו הם שינו את אופן החיים והכניסו עצמם לרקע אחר.

ד. מה שאין הקבלות מחזיקות

מה שהקבלות בדרך כלל אינם מחזיקות, כי קבלות זה להשתנות, ולזה צריך מעמיד לכל היסוד החדש, צריך מעמיד שיחזיק ויקיים את ההשתנות, ולזה צריך למצוא כל אחד דברים קטנים שיכניסו את האדם לרקע אחר ולאירה אחרת, וזה "מעמיד" [ונותן יציבות לאדם] כי האדם נכנס לרקע אחר, וזה הענין של "כחודו של מחט", אי"ז כחודו של מחט בשעה, שכשמוציאים המחט נסגר הפתח, רק כחודו של מחט "בברזל", בקעלם קראו לזה שיחשב "בר סמכא" על אותו פתח.

ה. הזדמנות לשנוי מהות אופי האדם

אחז"ל ג' ספרים נפתחים בר"ה וכו', בינוניים תלויים ועומדים, זכו נחתמו לחיים כ"ה בבבלי, אך בירושלמי וכו'.

ברמב"ם אם עשו תשובה נחתמים לחיים, ובפי' ר"ח מפרש כן גם בבבלי דזכו ועשו תשובה נחתמים לחיים. ומבואר שדווקא תשובה מועילה לשנות הכף. וידועה הקושיא, שיוסיף זכות ומצוה אחת וכו', ולהנ"ל, מיושב שצריך דווקא "תשובה", אך צ"ב ענינו.

והביאור, שבעצם בר"ה צריך להיות הפסק דין, וכמו שיש גז"ד לצדיקים ולרשעים כבר בר"ה, כן צריך להיות גם לבינוני, דיש גז"ד גם לבינוני כפי מה שהוא, רק מן השמים נתנו לו תלייה ואפשרות "להשתנות" וההשתנות הוא דווקא ע"י תשובה. ובחיבור התשובה להמאירי [עמ' 247] הביא בשם ר' אברהם דענין צדיקים ובינוניים אינו מדובר דווקא על משקל העונות, אלא על **האופי של האדם**, צדיק גמור הוא אדם שמייקר את זמנו וכוחותיו ונותן את זמנו לעבודת ד' שמכיר חובתו למסור את כולו לרשות הבורא, רק שנכשל. רשע היינו טיפוס של הפקר. ובינוני, זה אחד שרוכב על ב' הצדדים, יש לו רצונות טובות, אך יש לו גם רצונות אחרות, והיצה"ר סוער עליו ומכשילו, - מלשון סערה [בלבול], ונותנים לו עשרה ימים של מבחן של יכולת "להשתנות", וזהו ענין "עשו תשובה", **מדובר על "שינוי מהותי" כדי לצאת מגדר בינוני**.

ועיקר הדרך להשתנות שינוי מהותי הוא למצוא נקודה שתשנה ותכניס אותו לרקע אחר, ואז יכול להגיע גם לחרטה וכו', כי הוסר אצלו מקצת מהטמטום ע"י שנכנס לרקע אחר.

אופי ומהות הקבלות [ענין ישראל ח"ב מאמר הכרת המשפט]

הדרך לצאת ממנו, והיה בצרה גדולה וסכנת מוות, ואח"כ החשיך הלילה ונעשתה צרה גדולה יותר, ושוב החלו לירד גשמים עזים, והוכפלה צרתו, לפתע הבריך ברק, והאיר את כל השטח, וראה את הדרך לצאת מן היער. למרות שהברק האיר לרגע אחד קטן בלבד, ושוב החשיך כבתחילה, כבר הספיק להכיר את הדרך לצאת מן היער, וניצל מן המוות. גם לימוד המוסר בהתפעלות נותן לאדם ברק של הכרה ברוממות הבורא ושפלות האדם, ונותן לו את הכיוון בחיים, וגם כשדועך רגש ההתפעלות, יודע כבר את הדרך הנכונה.

כן בענינו ימי הרחמים של אלול הם כמו "אור הברק", הפותח את ההבחנה של השכל, להבחין בין הטעות והדמיון שחי בו כל השנה, ובר"ה מקבל מבט נכון על מלכות שמים ודרכי משפטו ית', וביה"כ שנפתחים שערי הרחמים כפתחו של אולם, זוכה להכרה שבכל מצב יכול לשוב לבורא ויש תקוה לאחריתו. "אור" זה נותן לאדם את הכוון הנכון שידע איך לילך כל השנה, ומעתה הוא איש אחר כמש"כ הרמב"ם פ"ב מתשובה ה"ד, ששינה את כוון החיים שלו.

באופן כללי צריך לחפש עצות בר"ה ויה"כ כיצד לתפוס את אור הברק שקיבל בהם, ולהכניסו לחיים הרגילים שלו. כל א' מכיר את כחותיו, את כשלונותיו, ואת הדברים המחזקים אותו, וצריך עין פקוחה להתחזק בדברים הצריכים חזק אצלו באמת, שבאם יפגש שוב באותו מצב שעלול להכשל, יהא מחוזק יותר. מעידים על הגרי"ס זצ"ל שזה היה עיקר עבודתו ביה"כ, שהיה מכונס בעצמו זמן רב, והתבונן היטב בכחות נפשו, באופן נורא מאוד, וטיכס עצות במה יוכל לחזק את עצמו, שלא יכשל שוב במצבים הרפויים אצלו, ואף אנו בקטנותינו נוכל לתפוס דברים מסוימים לחיזוק שישארו גם בימי החנוכה למשל.

ישנה בעיה שכולם מתלוננים עליה. הנה בימים הנוראים יש חיזוק גדול בתורה ויר"ש, וכעבור זמן קצר אחרי יום יומיים, הכל מתמוגג, ולא נשאר כמעט רושם. כמדומה שהענין נובע מטעות בכל הגישה לעבודת הימים הק' האלו. בדרך כלל ההרגשה היא שעבודת האלול היא להגיע למדרגה נעלה בראש השנה, וכן עבודת עש"ת היא להגיע ליוה"כ במצב של חיזוק, וכשמוריד דמעה ביוה"כ הנה הגיע לתכלית המכוונת, וע"כ כשהגיע כבר לתכלית אחרי שעברו עליו ימי אלול ר"ה ויה"כ בחיזוק נפלא, יכול כבר להתרפות קצת, ובקלות מאבד כמעט את כל מה שרכש בימים אלו. אבל האמת היא שימים נשגבים אינם התכלית, אלא הם ימים המסוגלים ל"בנין הנפש", היינו להכיר מלכותו מתוך אהבה ויראה נכונה [שהם ב' הכחות העיקריים בנפש]. וממילא כאשר זכה לבנות את חלקי הנפש שוב לא נאבדים מהר וילך כל השנה עפ"י יסוד זה.

זאת ועוד שה"רגש" וההתלהבות של האדם, דומים לנר. בעוד שיש שמן בנר הרי הוא לוחט ודולק, וכשנגמר דועך. כן הוא הרגש של האדם, בעוד שהסיבה המרגשת אותו קיימת, הרי הוא מתרגש ומתלהב, אבל כשנפסקת הסיבה נדעך הרגש, והיה כלא היה. ולכן האדם המתייחס לרגשי האהבה והיראה בר"ה כתכלית ימים אלו, ומסתפק בזה צפוי למפח נפש שהרי הימים הקדושים ואוירת החיזוק שגורמים יחלפו, ממילא רגשותיו ידעכו, ולא ישאר כמעט שום רושם להרגשות של הימים הנעלים.

החכם משתמש בהכרה הבהירה שזכה לה בזמן הרגש, להגיע להחלטות חזקות, היינו להתנהג תמיד עפ"י הכרה זו.

הגר"י סלנטר זצ"ל חידש כידוע את שיטת לימוד המוסר בהתפעלות הנפש, והרבה התלוננו שלומדים ברגש ובהתפעלות, וכשעובר הרגש נשארים כמו מקודם, ומה הרווח? אמר להם הגרי"ס, משל למה"ד, לא שטעה ביער ולא מצא את

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל - פרשת כי תצא תשע"ח -

להכות או להזיק

אַרְבָּעִים יָכֵנוּ לֹא יוֹסִיף וְגו' (כ"ה ג')

הנה ילפינן מהכא למכה את חברו שעובר בלא תעשה דלא יוסיף. [כך פירש רש"י, ומבואר כן בכתובות ל"ג א']

הנה נסתפקתי בהכריחו אנס לעשות אחד מבי דברים, או להכות חברו או להזיק ממונו, ואם לא יעשה כך יהרגנו, איזה מהם יעשה. ואם יוכל לשאול חברו איזה מעדיף, ודאי ישאלנו, אלא הספק כשאינו יכול לשואלו.

והנה לחד גיסא, אולי תליא בספיקא דגמרא כתובות (ל"ב א) אי ממון חמור או מלקות חמור.

אמנם לאידך גיסא, אולי נימא דהכא לכולי עלמא זייק ממונו, כי בהכאה יש לאו דלא יוסיף, משא"כ במזיק. ועיין.

לא יוסיף ברוצח

הנה אמרינן שהמכה חברו עובר בלא תעשה דלא יוסיף. ויש לעיין האם גם בהורג חברו עובר בהלא תעשה.

א. נפקותות

וכי תימא מאי נפקא מינה אם עובר גם על הלא תעשה, הרי ההורג חברו חייב מיתה, ופטור ממלקות מדין קם ליה בדבריה מיניה.

מכל מקום נפקא מינה בכמה אנפי, **חדא**, כגון שהתרו בו למלקות והיה מזיד על המלקות אבל הרציחה היתה בשוגג, האם ילקה משום לא יוסיף. [ובאופן דאין פטור מפאת התשלומין. עיין לקמן].

ב. התרו שלא יהרוג עבדו

תו, נפקא מינה בהתרו בו למיתה שלא יהרוג עבדו, ומת העבד לאחר יום או יומים, דפטור משום רציחה, האם יהא חייב מלקות משום לא יוסיף.

ולכאורה אף בהתרו רק למיתה, מכל מקום אם מותרה לדבר החמור מותרה לדבר הקל, נמצא שאם התרו למיתה איכא התראה גם למלקות. אך בגמרא בכתובות (ל"ג ב) דנה דילמא אדרבה מלקות חמור ומיתה קילא, [דאלמלי נגדוה לחנייה מישאל ועזריה פלחו לצלמא].

אך אכתי נפקא מינה בהתרו בהדיא למלקות.

ג. גווי דפטור ממיתה

תו, נפקא מינה נמי בכל גווי דפטור ממיתה, כגון דאין בית דין של כ"ג, האם יתחייב במלקות. והיינו למאי דקיימא לן כר' יוחנן (כתובות ל"ד ב', חולין פ"א ב') דחייבי מיתות שוגגין חייבים במלקות.

ד. הורג טריפה חייב מלקות

הנה ראיא לעיקר הנידון, מבואר במנחת חינוך (מצוה ל"ז) שכתב דההורג טריפה, אם התרו בו משום לאו דלא יוסיף, חייב מלקות, כי אין לך חבלה גדולה מזו שהרגו. חזינן דרציחה הוי בכלל הלאו.

ה. הורג אביו

כתבו עוד ראיא, דהנה המכה אביו מיתתו בחנק, ואזהרתו גם כן מלא תעשה דלא יוסיף. [כמבואר במכילתא משפטים נזיקין ה', ובגמרא סנהדרין פ"ה א', ותוספות שם ד"ה הכהו, רמב"ם הל' מורים פ"ה ה"ח].

והנה לא רק המכה אביו, אלא גם ההורג אביו והוציא דם חייב משום מכה אביו, (א"ה. דהרי מבואר בסוגיא במכות ח' א' שההורג אביו בחנק), חזינן דלא תעשה דלא יוסיף קאי גם על הריגה.

ו. מקלל אביו

אמנם יש לדון לדחות הראייה ממכה אביו, דהנה אמרינן (סנהדרין

פ"ה ב') שמקלל אביו חייב גם לאחר מיתה.

והקשה בתומים (סי' כ"ז ס"ק ג') דאזהרת מקלל אביו היינו משום "לא תקלל חרש", והאי לא תעשה הוה רק מחיים דהרי מקלל חרש לאחר מיתה פטור.

וצריך לומר דכיון דאביו חייב גם במקלל לאחר מיתה, האי אזהרה לענין אביו הוה גם על לאחר מיתה. [ובתוספות בסנהדרין (פ"ה א' ד"ה הכהו) הקשו הייך לוקה במקלל חברו הוה לאו הניתן לאזהרת מיתת בין דין].

ואם כן יש לומר דהכי נמי לענין לא יוסיף, דלעולם נימא דלאו דלא יוסיף הוה רק בהכאה ולא בהריגה, אמנם באב מכיון דחייב במקלל לאחר מיתה, אם כן גם לענין הכאה, אזהרה דלא יוסיף לענין אביו הוה גם על לאחר מיתה.

אמנם העירוני דיש לחלק, דבאב קללה לאחר מיתה הוה קללה, אבל לענין הכאה אכתי נימא דאם בהריגה לא נכלל הכאה, נמצא דבמיתה ליכא הכאה, ואם כן אכתי ליכא אזהרה.

תשלומי חובל ברוצח

הנה כעין הנ"ל יש לדון ההרג את חברו האם חייב לשלם תשלומי חובל. כגון ראובן שהרג את שמעון, וחייב ראובן מיתה, האם גם משלם דמים ליורשי שמעון. [ואע"פ דקם ליה בדבריה מיניה, מכל מקום נפקא מינה בבא לצאת ידי שמים, אי נמי אי תפסי יורשין לא מפקינן מינייהו].

א. האם הריגה בכלל תשלומי חובל

הנה כתב בהגהות אשר"י (בבא קמא פרק שור שנגח ד' וה', סי' ד') שגם רוצח בכלל תשלומי חובל. אמנם בחזון איש כתב דרציחה אינה בכלל חבלה ופטור מתשלומי חובל.

אך אין ראייה מהחזון איש לענין הלאו לא יוסיף, דיש לומר דאע"פ דאינו חייב בתשלומי חובל, מכל מקום הוה בכלל הלאו דלא יוסיף.

ב. הורג האנוסה

הנה אמרינן בגמרא מכות (ט"ז א') דלא משכחת לן באונס שילקה משום ביטול עשה ד"ולו תהיה לאשה", דהרי אי דקטלה וכבר אינו יכול לקחתה לאשה, מכל מקום לא ילקה דהרי חייב מיתה מחמת רוצח, ואם כן פטור ממלקות מדין קם ליה בדבריה מיניה.

והקשה הגרע"א (מכות שם) דמשכחת לן ביטלו, באופן דהאנוסה היתה טריפה, דאינו חייב מיתה על רציחתה, דהא הורג טריפה פטור, ומכל מקום בפשוטו היה עליו החיוב ד"לא יוכל לשלחה" והעשה ד"לו תהיה לאשה".

ובאחיעזר (ח"א סי' י"ט) כתב דיש לומר דגם רוצח משלם תשלומי חבלה, ובחובל בחבירו חידשה תורה שמשלם ואינו לוקה, ואם כן עדיין לא משכחת לן שילקה. וזהו כדעת הגהות אשר"י.

ג. מעידים על טריפה

הנה ברמב"ן (ריש מכות) כתב דהמעידים על טריפה שחייב מיתה, אין העידים לוקים משום לא תענה, דכיון דגברא קטילא בעו למקטל אין עדותן כלום, ומילקא נמי לא לקו דהא לא בעו למעבד ולא מידי, ואין מקבלין עדותן. [אמנם בתוספות משמע דפליגי].

[ובזה מיישב הא דאמרינן (סנהדרין ע"ח א') דטריפה שהרג פטור משום דהוה עדות שאי אתה יכול להזימה, אע"פ דאמרינן בריש מכות דאף אם לא מקיים בהו כאשר זמם, מקיימין בהו מלקות במקום דלא אפשר, ומקבלין סהדותיהו, מכל מקום שאני הכא דלא הוה עדות כלל].

ואם נימא כאחיעזר, נימא דטריפה שרצח חברו, חייב הטריפה

לשלם תשלומי חובל, ומשלם ואינו לוקה, נמצא שהמעידים על טריפה שהרג חבירו אע"פ דאינו עדות לחייבו מיתה מכיון דהוה גברא קטילא, אבל עכ"פ הוה עדות לחייבו ממון. ודו"ק.

יאוש מבעל האבידה

הנה המוצא אבידה לאחר שהבעלים התייאשו ממנו, הרי זה שלו. אמנם בעינין שיהא יאוש של בעל אבידה ולא של המחזיק באבידה. ועיין בתשובות מהרי"ל ד"סקין (קונטרס פסקים סי' קפ"ט) שזן בהאי ניזון].
ויש לדון בזה בכמה גווני :

א. אשת איש

הנה איתא בהגהות כסף הקדשים (גליון חו"מ סי' רס"ב סעי' ה') דאשה נשואה שאיבדה חפץ של בעלה שאין בו סימן, ונתייאשה ממנו, לא מהני היאוש עד שיוודע לבעלה שנאבד ותייאש, [דהרי קיימא לן דיאוש שלא מדעת לא הוה יאוש], דהרי האשה אינה הבעלים של האבידה אלא רק בעלה, והוא לא ידע מהאבידה.

וכעין זה מוטו בשם הגאון ר' יצחק אלחנן זצ"ל, בעובדא שהיה באשת איש שנשאה ונתנה במסחר, ואיבדה צרור הממון שהיה עמה בעיר שרובה עכו"ם ונתייאשה, ואחר כך נמצאה האבידה ועדיין לא נודעה האבידה לבעלה שהיה בעיר אחרת, ופסק ר' יצחק אלחנן דלא מהני יאוש שלה, דאין הכסף שלה שתוכל להתייאש, ולגבי הבעל הוה יאוש שלא מדעת, אלא חייבים להחזירו לבעל לפי סימנים. [א"ה, עיין בשו"ת מגן שאול סי' קס"ב דמביא האי פסק הלכה מר' יצחק אלחנן].

ב. שומר

כמו כן הנידון בשומר או שליח שאיבד חפץ ונתייאש ממנו, דלגבי הבעלים הוה יאוש שלא מדעת.

[והעירו, דיש לעיין לפי זה בעיר שרובה עכו"ם, והשומר הודיע לבעלים על האבידה ומשום הכי נתייאש ומצאו ישראל ונמצא דמכח הודעתו הפסיד השומר לבעלים, האם יש על זה חיוב תשלומין של שמיירה].

והעירוני דהרי השליח יודיע להבעלים, ואם כן דמי לעשוי למשמש, ומה לי תוך זמן קצר מה לי תוך זמן ארוך. אך חזינן מכל דברי האחרונים דלא מחלקי הכי.

ג. סמוך על שולחן אביו

כמו כן הנידון בגדול הסמוך על שולחן אביו דמצאיתו לאביו, וכן לענין מעשה ידיו, לדעת השולחן ערוך (חו"מ סי' ר"ע סעי' ב') שהם לאביו, [אבל הגרע"א בגליון שם אייתי חולקים]. מעתה אם נאבד המציאה או המעשה ידים מהבן והתייאש ממנו, לא מהני היאוש מכיון שהאב לא התייאש.

וכי תימא מפאת שהאב נתן החפץ להקטן הוה אבידה מדעת, מכל מקום אף על פי שאינו זקוק להחזיר האבידה, אבל אסור לרואה האבידה לקחתו לעצמו, אך בזה יש פלוגתא, ואיכא דסברי דמותר ליטול לעצמו, דאבידה מדעת הוה הפקר, וכדכתב ברמ"א (חו"מ סי' רס"א סעי' ד'), ועיין בפוסקים שם.

שמה נפל מאשה או קטן או שליח

לאור האמור תיקשי, דהנה אמרינן בסוגיא בריש אלו מציאות (כ"א ב') דהמוצא מעות מפוזרות, הוה אבידה שאין בה סימן, והרי הוה של המוצא. ואמרינן בגמרא (שם) דטעמא משום דלא הוה יאוש שלא מדעת, דהרי המאבד כבר יודע שנאבד ומתייאש ממנו, דאדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה ושעה. [ויש לשאול דילמא עדיין לא משמש, ולא אזלינן בתר רוב זמן כדכתב הרש"ש בכתובות (ט' א' ד"ה ואב"א), ומכל מקום דינא הכי].

וכן בכגון עיגולי דבילה וככרות של נחתום אמרינן דאגב דיקרי מיידע ידע בהו ואם כן הוה יאוש מדעת, והרי הוה של המוצא.

מעתה תיקשי, הא שמה נפל מהני דאין ידיעתם ידיעה, כגון מאשת איש או משומר או מקטן, [לא מיבעיא ביתומים דאין יכלים להתייאש, אלא אף באינם יתומים, מכל מקום הא הממון של אביהם וכהנ"ל],

ועדיין לא נודע להבעלים, ואין כאן יאוש.

א. מיעוטא

צריך לומר דמכל מקום הוה מיעוטא, ואזלינן בתר הרוב. ובאמת הרי חזינן בגמרא (שם כ"ב ב') דלא חיישינן לקטנים שאין יאושם יאוש מפאת דאזלינן בתר רוב. [עיי' שם דאמרינן דבאגא בארעא דיתמי לא מחזקינן].

וכי תימא מכל מקום נצרף קטנים לאשת איש ושומר, והוה להו פלגא, כדאשכחן בעלמא בב' מיעוטים, [עיי' בחות דעת סי' ס"ט], יש לומר דהכא ידעינן שגם נשים נשואות וגם קטנים הוה ביחד רק מיעוטא.

[הנה כד דיינינן מכל כמה אנשים הוה קטן, אין לחשוב י"ג שנים כמה הם בתוך כלליות הגיל דהוה כשמונים, דהתינח אם בכל שנה ושנה נולדים אותו המספר, אך באמת בכל שנה נולדים יותר מהשנה הקודמת, שהרי מתרבים, והלכך מספר הקטנים מתוך האנשים, גדול יותר מהמספר של י"ג שנים כלפי המספר הכללי, ומכל מקום נימא דגם בחשבון הזה אכתי הוה הכל מיעוטא].

ב. מרא קמא

אכתי יש לשאול, הא כד דיינינן אם היה יאוש או לא, יש לאוקמה בחזקת מרא קמא, כמבואר בדברי הגרע"א (ריש אלו מציאות, כ"א ב' ד"ה בא"ד אף על גב דאיכא, וכן בד"ה תד"ה תאנה נמי).

ואפילו כשיש רוב שהיה יאוש, מרא קמא עדיפא מרוב, כהכרעת הפוסקים, דלא כקצות החושן (סי' ר"פ סק"ב), אלא כתרומת הדשן (סי' שמי"ט, מובא בקצות החושן שם), וכמו שכתב בנחל יצחק (סי' צ"א), ואם כן היאך יקח לעצמו.

ובשלמא בחשש שמא נפל מקטנים שאין יאושם יאוש, לא שייך בזה חזקת מרא קמא, דהרי אין כאן בעלים שיענין שודאי היה מרא קמא, אלא דיינינן ממי נפל, ואם נפל מגדול הרי חייל היאוש, ודמי לרוב עכו"ם דאזלינן בתר רוב וחייל היאוש.

אך כד מספקינן דילמא נפל מאשה נשואה שאין יאוש מועיל, הרי בזה ידעינן שהכסף של הבעל שהוא המרא קמא, אלא מספקינן אם נפל ממנו ואז חייל היאוש, או שמא נפל מאשה או שליח ואז לא חייל היאוש, ואם כן נוקי בחזקת מרא קמא.

ואם כן הדר תיקשי במתניתין דהרי אלו שלו, ניחוש שלא היה כאן יאוש, דעבר דרך שליח או אשה.

ג. מיעוטא דמיעוטא

צריך לומר ליישב, דהנה הקשה בהפלאה (כתובות ט"ו ב') בכגון פדיון הבן, היאך חייב דילמא לאו אביו הוא, וכי תימא דאזלינן בתר רוב בעילות אחר הבעל, אך הרי פדיון הבן הוה חיוב ממון, ובממון לא אזלינן בתר רוב.

ותירץ בהפלאה, דכיון דאוקמי התורה על הרוב לענין שאר מילי, הוה הדין מהני לענין ממונא, ולא אמרינן דאין הולכין בממון אחר הרוב אלא היכא דלא נפקא מיניה אלא לענין ממונא.

אך כתב בהפלאה דמדברי תוספות בכמה דוכתי (ע' תוספות כתובות שם ד"ה להחזיר) מתבאר דלא כן. וכן מבואר בשולחן ערוך (אה"ע סי' ד' סעי' ל"ד) דתינוק הנמצא בעיר שרובה ישראל המזיקו פטור, דיאמר לו שמה הוא ממיעוט הנכרים, והמוציא מחבירו עליו הראיה. חזינן כדעת התוספות. ואם כן הדר תיקשי קושיית הפלאה.

וצריך לומר דהצד דלאו אביו או דטריפה חשיבא מיעוטא דמיעוטא ומהני אף בממון.

ואם כן כשם דמתרצינן קושיית הפלאה, יש לתרץ נמי קושיין דידן, דנימא דהוה מיעוטא דמיעוטא. וצריך עיון.

ד. באבידה ליכא מרא קמא

הנה באבן האזל (גזילה ואבידה פרק ט"ו) כתב דבאבידה לא אמרינן חזקת מרא קמא כיון שנאבד ממנו ויצא מרשותו.

והוכיח זה מדברי הרמב"ם (פרק ט"ו מהל' אבידה ה"א) דבספק הינוח ואין בו סימן אינו חייב להחזיר, ותיקשי הרי יש מרא קמא, ואע"ג דדעת הרמב"ם בתקפו כהן דמהני תפיסה, אבל כשיש מרא קמא שאני, כדכתב הרשב"א בתשובות (סי' ש"יא) דדוקא בספק פטר חמור דליכא מרא קמא על הולד מהני תפיסה, משא"כ בספק בכור דאיכא חזקת מרא קמא על הבכור, לא מהני תפיסה. אמנם אשכחן בדוכתי

טובא ברמב"ם דמהני תפיסה אף כנגד מרא קמא. ואולי רק בספיקא דדינא.

אלא הוכיח באבן האזל כהני"ל, דאבידה כבר יצאה מרשות הבעלים לפני יאוש, וכיון דאינו ברשותו ליכא חזקת מרא קמא. ואם כן לדברי האבן האזל מיושב קושיא דידן, דאבידה ליכא חזקת מרא קמא.

אמנם דעת הגרע"א (עיי' ריש אלו מציאות, כ"א ב' ד"ה בא"ד אף על גב דאיכא, וכן ב"ה ת"ה תאנה נמי) בספק יאוש אינה כן, אלא אזלינן בתר חזקת מרא קמא. אבל בפני יהושע בסוגיא דמגדלים (נבא מצינא כ"ה ב', על תוספות ד"ה ואם נטל) באמת יליף מהגמרא דבספק אינו חייב לחזור.

השבת אבידה קיומית

הנה אמרינן בגמרא בבא מציעא (ל' א' ד"ה קרא) דסלקא דעתך שאם כהן מוצא אבידה בבית הקברות, יכנס לבית הקברות כדי להשיב האבידה, משום דעשה דהשבת אבידה דוחה לא תעשה דטומאת כהנים.

ומקשינן דאסור לכהן ליכנס, דהרי אין עשה דוחה לא תעשה ועשה, ובטומאת כהנים איכא עשה ולא תעשה. ותו דלא דחינן איסורא [טומאת כהנים] מקמי ממונא [השבת אבידה].

והנה יש לדון האם קושיית הגמרא דעשה דהשבת אבידה ידחה, היינו דוקא באופן שמחוייב להשיב האבידה, או דילמא איירי אף באופן שאינו מחוייב אלא עכ"פ אם ישיב האבידה יקיים מצות השבת אבידה.

ותליא בזה האם אמרינן עשה דוחה לא תעשה באופן שהעשה אינו מצוה חיובית אלא רק מצוה קיומית. ויש לדון בזה בכמה אנפי:

א. דברי רמב"ן ור"ן

הנה הקשה ברמב"ן (שם) הא העשה חייל רק לאחר שמגביה, דהרי כל שלא נטלה לא עבר על העשה כלל, אלא רק על הלאו דלא תוכל להתעלם.

ותירץ ברמב"ן, דאיירי באופן שרק לאחר שהגביה האבידה ונתחייב להשיבה, באתה עשה נפלה לבית הקברות. [עוד כתב ליישב, דמכל מקום אחר כך כשיגביה יקיים העשה. ודחה זאת דזו אינה סברא לומר דמשום הכי ידחה].

ובר"ן (שם) תירץ דבאמת חייל העשה משעה ראשונה ואם לא יקחנה ביטל העשה, אבל אם לא החליט שלא לקחתה, רק ממתין עד שמחזיר, ככהאי גוונא לא ביטל העשה.

חזינן ברמב"ן ור"ן הנ"ל, דאם אינו מחוייב להשיב האבידה לפני שהגביה, לא אמרינן עשה דוחה לא תעשה.

ב. פרי מגדים דרשות דוחה

הנה כתב בפרי מגדים (סי' קכ"ח במ"ז אות ג') לענין ברכת כהנים, דאע"פ שאינו חייב בו אלא בפעם הראשונה ביום, מכל מקום כיון שבכל פעם שמברך ברכת כהנים יש לו מצוה, דחי לא תעשה, והביא ראייה מציצית.

אמנם בחזון איש (סוף נגעים) נקט דרק עשה חיובית דוחה לאו. והוכיח מזה דטהרת מצורע עשה חיובית.

והגרע"א (גליון סי' י"א על מג"א סי' ק"ג) הקשה בציצית היאך אמרינן עשה דוחה לא תעשה, הא יכול לפשוט הבגד, ותירץ דאם נאסור לו ילך בד' כנפות בלא ציצית [כדינא דהמרדכי] ויבטל המצוה. חזינן דפסיקא ליה נמי דלא סגי בקיומית ודלא כהפרי מגדים.

[ויש לעיין במה שכתב בחתם סופר דאם אינו רוצה לייבם, הרשות ביזו, והרי אמרינן בגמרא דביבום אמרינן עשה דוחה לא תעשה].

ומרמב"ן ור"ן הנ"ל חזינן כהגרע"א והחזון איש, ולפי זה נלמד דבברכת כהנים בפעם הב' לא נימא עשה דוחה לא תעשה.

ג. יותר מחומש

מכל מקום ביתר מחומש ממונו, יש לומר דאמרינן עשה דוחה לא

תעשה, דלאחר שמוותר על ממונו הוה ככל עשה חיובית.

וכמו שכתב הגרע"א (קמא סי' ס"ח) דביש לפניו ב' מצות של כיבוד אב, אחת משל אב ואחת משל בן, איזה שירצה יעשה, דאע"פ שאינו חייב לכבד אביו משל בן, מכל מקום אחרי שמוותר על ממונו, הוה עשה גמור.

אמנם בחזון איש (אהע"ז סי' קמ"ח הערות לקידושין ל"א א') כתב דיש לומר דאינו כן, אלא יכבד משל אב דהוה חיובית, וכדעת מראות הצובאות שהביא הגרע"א (שם). ויש לומר דלהחזון איש, דינא דעשה דוחה לא תעשה נמי תליא בזה, ומצוה דרשות לא ידחה.

ד. זמן גרמא דוחה

הנה ברמב"ן (ריש תורת כהנים) כתב דנשים במצות עשה שהזמן גרמא הוא מצוה גמורה אלא שרשות, [ונפקא מינה בעבד שנטל לולב והשתחרר אינו חייב ליטול שנית]. ומתבאר מדבריו דאמרינן עשה דוחה לא תעשה. ולכאורה זה דלא כהרמב"ן והר"ן.

ד. לחלק דבאבידה ליכא גם רשות

אולי יש לחלק, דשאני בעשה שהזמן גרמא, דרמי עליה האי רשות, משא"כ באבידה לפני שהגביה אף רשות ליתא.

מעתה לפי זה דברי הפרי מגדים דבברכת כהנים אף בפעם הב' אמרינן עשה דוחה לא תעשה, לא סתרי לרמב"ן ור"ן, דשאני באבידה קודם שהגביה דאף רשות ליתא.

אבידה שהיא מוקצה

הנה יש לדון במוצא אבידה בשבת, והאבידה היא מוקצה, מהו לענין השבת אבידה:

א. מוצא אבידה שהיא מוקצה

הנה במשנה ברורה (ביאור הלכה סוף סי' רס"ו) מסתפק במוצא אבידה בשבת שהוא מוקצה, האם מותר לו לקחתו כדי להשיבו לבעלו, דנימא דמצות השבת אבידה דוחה איסור מוקצה. [אמנם כתב לעיין בסי' תקפ"ו, ושם בסי' פ"ח הביא מסקנת הפוסקים דלא שרינן לתקוע בשופר ממוקצת].

[ובתשובות חתם סופר (או"ח סי' פ"ב) כתב שלא יחזיר, דכל שבשלו אינו מחזיר הכי נמי דבחבריה. וצריך עיון הא מקשינן (נבא מצינא שם) דנימא עשה דוחה לא תעשה בהשבת אבידה אף שלדידיה אסירא].

ב. שבות דשבות

הנה אם נימא דאסור לעבור על איסור מוקצה, מכל מקום יש לעיין האם יצטרך לומר לנכרי לקחתו מדין שבות דשבות במקום מצוה. וכדחזינן באיכא שופר או לולב על עץ, דאע"ג דלדידיה אסור להורידו מהעץ, מכל מקום שרי לומר לנכרי מדין שבות דשבות במקום מצוה.

לכאורה נימא דיעשה כך, ונהי דהבעלים עצמו לא יכולים, [כשאין הפסד גדול], דלגבי עצמו אין מצות השבת אבידה, אבל לגבי אחר יש מצוה, ואם כן שפיר יאמר המוצא לנכרי מדין שבות דשבות במקום מצוה.

ג. באבידה של עכו"ם יתחייב לצדקה

אמנם במצא מציאת של עכו"ם בשבת, ואסור לו לקחתה בעצמו מחמת איסור שבת, כגון שנמצא בכרמלית או אם המציאה מוקצה, לא יאמר לנכרי ליקחנה, דזה לא מקרי הפסד אלא מניעת הריח.

ותיקשי הרי יכול להתחייב לצדקה אם תגיע לידו, וכן יתן מעשר מהמציאה, ונמצא שיש לו צורך מצוה, ואם כן ליהוי שבות דשבות במקום מצוה.

ויש לומר דהמצוה לא רמי השתא אנפשיה, וכסברת הרמב"ן הנ"ל בעשה דוחה לא תעשה. ולא עיינתי.

נאבד פקדון מהשומר

הנה הקשו קמאי באבידה בבית הקברות, אף אם הוא בפתח בית הקברות, הא לא הוה בעידינה, דהרי הלא תעשה עובר מיד כשנכנס לבית הקברות, והעשה אינו מקיים עד דמהדר ליה למריה.

ותירץ ברמב"ן (שם) דהכי נמי הוה מצי לאקשווי הכי. ובר"ן תירץ דכיון דחייב כבר משום ראייתו, הוה עוסק בהעשה בשעת ההרמה, וכמו מילה בצרעת דכל מעשה המילה הוה חלק מקיום

העשה ודוחה הלא תעשה. ובנמוקי יוסף (שם) פליג דמכל מקום הו
רק מכשירי מצוה.

הגרע"א (שם) כתב ליישב בשם רבי ישראל קאליש זצ"ל,
דמשכחת לן בעידניה, כגון באופן שהשומר איבד את הפקדון וחייב
לשלם להמפקיד, והמפקיד הכהן מצאה, ובה שמגביה פוטרו
מתשלומין. ויש לדון בדבריו בכמה אנפי:

א. גוף החפץ שלו

הנה כתב הגרע"א דעכו"ם שהפקיד אצל ישראל, ואיבדו הישראל,
ועכשיו חייב הישראל לשלם לעכו"ם על הפקדון, אם כן יש חיוב
השבת אבידה להחזירו לישראל, והוא כמו מים שבאים לשדה חבירו,
שמחוייב לעצור את המים.

אמנם מביא הגרע"א שר' ישראל ורשנער קאמר דאין כאן השבת
אבידה, דמכל מקום הוה אבידת עכו"ם.

והנה יש לומר דסברתו דדנין על גוף החפץ, והרי גוף החפץ הוה של
עכו"ם. ולפי זה הוא הדין בנידון דידן, הרי גוף החפץ הוה של
המפקיד, ואם כן אמאי יש על המפקיד חיוב השבת אבידה.

ב. יקח אבידת העכו"ם לעצמו

אך יש לבאר דעת הר"י ורשנער באופן אחר, דסברתו שאמאי לא
יקח את האבידה של העכו"ם לעצמו אע"פ שאידך יפסיד.

וכגון באופן שיכול למנוע הפסד מחבירו, שיש מים הבאים לשדהו,
ויש כאן דבר של הפקר שיכול לקחת לעצמו, האם מחוייב לעצור את
המים, ולהפסיד מעצמו אבידת הפקר.

או בכגון שיש אבידת חבירו ואבידת הפקר, האם מחוייב להפסיד
אבידת הפקר כדי לקיים מצות השבת אבידה. והיינו דיש לעיין האם
חיוב השבת אבידה היינו גם כאשר אצל המשיב הוא מניעת ריווח.

מעתה אם נימא דאין כאן חיוב השבת אבידה, אם כן המוצא יכול
לטעון דיש לו זכות באבידת הנכרי, ומאי איכפת לי שחבירי יפסיד.
והנה לפי זה אינו שייך לנידון הנ"ל של רבי ישראל קאליש לענין
המפקיד שמצא הפקדון שנאבד מהשומר, והתם שפיר נימא דחייב.

ג. המפקיד ימחול

הנה דן הגרע"א על טענת רבי ישראל קאליש, דהיאך שרינן
להמפקיד ליטמא כדי להרים האבידה, הרי ימחול לשומר את חיובו,
דכמו באופן שמוצא אבידת עצמו, צריך שיפסיד מעותיו ולא יטמא,
אם כן הכי נמי בחפץ שהשאל לחבירו, יפסיד התשלומין כדי שלא
יטמא, והיינו שיאמר המפקיד שאין רצוני ליטמא וליקח החפץ,
בענין שהמניעה מצדו והשואל יהא פטור מתשלומים.

עניני שבת

ולענין צריך עיון בדבריו, דאמאי חייב למחול להשומר, אלא נימא
דאינו מוחל, וממילא חייב השומר, ושוב יש חיוב השבת אבידה.

ד. שבות דשבות במקום הפסד

הנה תליא בשבות דשבות בשבת, דשרינן עבוד הפסד חבירו, מעתה
מהו אם ההפסד הוא שהפקיד אצל חבירו חפץ ונאבד, ואם ימצא
האבידה יפטר חבירו מההפסד, האם נימא שהמפקיד ימחול כדי
שלא יעבור על שבות דשבות.

וכי תימא הרי אם נימא דאינו חייב למחול, אם כן נמצא דשרי
שבות דשבות במקום הפסד דידה, אך יש לומר דלגבי אין הפסד
דהוא בלאו הכי יגבה מהשומר, אבל לגבי השומר יש הפסד.

ויש לחלק בין הנידונים, דשאני התם דהתירו חכמים שבות
דשבות, משא"כ כאן לא שרינן באפשר לקיים שניהם.

ה. הרי אינו חייב להתחייב

הנה יש לדון עוד דלא כהגרע"א, ואינו חייב למחול, דהרי פשוט
דכשיש אבידת חבירו בבית הקברות, ויכול להתחייב למאבד כסף
יותר מהאבידה ואז יהא פטור, או יכול לקנות האבידה מהמאבד,
האם נימא דלא אמרינן עשה דוחה לא תעשה.

ד. יותר מחומש

אך יש לשאול על הגרע"א, דהנה מהר"ל דיסקין (קונטרס אחרון סי'
צ"ט) והג"ר מאיר אטלס (מובא בקובץ הערות סימן י"ד ה') הסתפקו,
בעשה דוחה לא תעשה, ואפשר לקיים שניהם, אך האפשרות לקיים
שניהם הוי ביותר מחומש ממונו.

והכריע הג"ר מאיר אטלס זצ"ל דהעשה ידחה הלא תעשה, דאם
נחייבו להוציא יותר מחומש לא יעשה העשה כלל, והרי כללא הוא
דכדי לקיים מצוות עשה אמרינן דעשה דוחה לא תעשה.

מעתה אם נימא כהנ"ל דחשיב אי אפשר לקיים שניהם, וטעמא
דמילתא, דהרי אינו צריך להפסיד כסף יותר מחומש, דאם נימא
דחייב מפאת הלאו ביותר מחומש, יאמר שאינו מקיים כלל את
העשה.

אם כן בנידון הר"י קאליש, היאך מחייבינן ליה לוותר על תשלום
השומר כדי שלא יעבור על לאו דטומאה, הרי יאמר שאינו מוותר
ואינו רוצה לקיים העשה דהרי על ידי הקיום יפסיד.

דהיינו כשם דהתם לא יקיים העשה וישאר מחוייב בעשה, ולכן
עובר על הלאו, הכי נמי הכא נימא שאין צריך לוותר דעל ידי הויתור
גורם לעצמו הפסד יותר מחומש ובה אינו מחוייב. וצריך תלמוד.

ספק אם יתבשל

הנה אמרינן (שו"ע סי' שי"ח סעי' י"ד ומשנ"ב שם ס"ק צ') דאע"ג
דמותו בשבת להניח תבשיל ליד מדורה היכא דלא יכול להגיע ליד
סולדת, אך ביכול להגיע ליד סולדת אסרינן, דגזרינן שמא ישכח
וישאירו שם עד שיגיע ליד סולדת ויעבור על מלאכת מבשל.

והנה אם יתבשל רק בלילה יש להתיר, כד נימא כדעת האגלי טל
(זו"ע סק"ח בהג"ה, אבני נזר או"ח סי' מ"ח) דהמניח בשבת ביום
ומתבשל בלילה שרי.

השתא יש לדון מהו כשספק אם יתבשל ביום או בלילה.

א. צדדי הספק

צדדי הספק, מי נימא דאסור, דהרי אם ישכח יש ספק דאורייתא
דשמא יתבשל בלילה, או דילמא שרי, דהנידון רק באיסור דרבנן,
והיינו במה שחכמים חששו שישכח, ואם כן הרי ספק דרבנן לקולא.

ב. ספק רשות הרבים

כמו כן בכל מקום שחכמים גזרו שמא יעבור על דאורייתא, כגון
בגופו ברשות הרבים וראשו ברשות היחיד דאסרינן לשתות שמא

יביא המים לרשות הרבים, מהו כשהרשות היא ספק רשות הרבים,
האם גזרינן.

ג. איסור אכילה לפני מצוה

הנה אמרינן בשולחן ערוך (סי' תרנ"ב סעי' ב') דאסור לאכול קודם
שמקיים מצוה המוטלת עליו, כגון קודם נטילת לולב. וכן הדין
במצוה דרבנן.

ויש לחקור מהו במצוה שנתחייב בה מפאת ספק, כגון בגוונא
שמסתפק אם נטל לולב, או שיש לפניו ספק לולב ואין לו לולב אחר,
או בספק מחוייב בקריאת שמע, האם שרינן ליה למיכל.

וכתב הגרע"א (גליון או"ח סי' רע"א במג"א ס"ק י"ב) דאזלינן לקולא,
ומותר לאכול לפני ספק מצוה.

חזינן דמכיון דהאיסור לאכול לפני המצוה, הוה רק איסור דרבנן,
אם כן בספק מצוה, אמרינן דספק דרבנן לקולא. ואם כן נילף נמי
לנידון דידן. וצריך תלמוד.

[וכן ביחוד עם ספק חייבי לאוין, האם נימא דספק יחוד לקולא.
אך אם איסור יחוד דאורייתא ליכא למידן].

נא לתרום להדפסת הגליון
המערכת סוקולוב 17 א' דירה
7 ב"ב
טל 035703949
L5703949@gmail.com

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשון
של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב
בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות
קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה
דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס
כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

לעילוי נשמת
הרב ר' אברהם יהודה
בן הרב משה שמואל זצ"ל
ממקימי יהדות אירופה לאחר שנות הזעם
נלב"ע י"ד אלול
תנצב"ה

"שלמים מעיון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלוי בן ציון פלמן זצוק"ל
פרשת כי תצא

ביזמו תתן שכרו

"לא תעשוק שכיר עני ואביון, מאחיך או מגרך אשר בארץך בשעריך. ביזמו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש כי עני הוא ואליו הוא נושא את נפשו, ולא יקרא עליך אל ה' ויהיה בך חטא". (פרק כ"ד פסוק י"ד-ט"ו).

בא לתבוע את החוב בצורה כזו שמשתמע מזה שהוא מוחל ומוותר על התשלום בזמנו. אבל אם הוא בא אל הבעל הבית כדי לקבל את שכרו, אלא שמחמת הברשה אינו תובע במפורש את השכר, כיון שהדבר ברור וכמעט וודאי שכוונתו בביאתו אל בעל הבית היא כדי לתבוע את השכר, ואין בדעתו למחול ולוותר על חיוב התשלום בזמנו, אם כן חל חיוב לבעל הבית לשלם לו ביזמו, ומה שלא תבעו במפורש לשלם לו אין זה סיבה להפקיע ממנו את החיוב לשלם ביזמו. שכל יסוד הדין שכדי להתחייב בחיוב לשלם ביזמו צריך תביעה לתשלום, הוא משום שאם אין תביעה לשלם מונח בזה מחילה מצד הפועל שלא צריך לדחוק את עצמו לשלם ביזמו, אבל הדבר מוכח שבא לתבוע מהבעל הבית שישלם לו, אלא שמחמת הברשה אינו תובע במפורש, הרי עצם ביאתו אל בעל הבית מוכיחה שאינו מוותר על התשלום בזמנו, ועד כמה שאינו מוותר על זה הרי חיוב התשלום ביזמו עומד וקיים ואין שום דבר שמפקיעו.

לווה מעות ושילם לעגלון

בספר "שיחות החפץ חיים" (עמוד פ"ד אות ק"י) כותב על החפץ חיים, "תיכף כשבא החפץ חיים זצ"ל לכפר דוגאלישאק הבעל עגלה לקח ממנו ברכת פרידה, אמר שצריכים לשלם לו תיכף, ביזמו תתן שכרו, ולווה מעות ושילם להעגלון". והיינו שאפילו שהעגלון לא תבע ממנו לשלם, בכל זאת החפץ חיים הביין שבעצם זה שהעגלון נפרד ממנו מונחת בזה הבקשה לתשלום, אלא שמחמת אי נעימות מכבודו של החפץ חיים אינו מבקש זאת במפורש, אבל ברור שזאת היא כוונתו, ולכן מיד עשה מאמצים ללוות ולהשיג כסף כדי שיוכל לשלם לעגלון את שכרו ביזמו.

הפועל מתבייש לתבוע את החוב

ויש להקפיד על זה שהרבה פעמים כשאדם שוכר בעל מלאכה לעבוד לו דבר מה, הפועל מתבייש לתבוע ממנו את התשלום על העבודה, ומשום כן אינו תובע את התשלום, אבל באמת בתוך לבו הוא מצפה מאוד שישלמו לו מיד את החוב, וממילא אפילו ששותק ואינו תובע את התשלום אין מזה שום הוכחה שבאמת כוונתו למחול על חיוב התשלום בזמנו וביזמו, וכל זמן שאין הוכחה שבאמת מוחל על חיוב התשלום בזמנו, נשאר החיוב מדאורייתא שצריך לשלם ביזמו.

מחילה בפה ולא בלב

ולפעמים בעל הבית מבקש מהפועל לאחר העבודה שימחל לו על החיוב לשלם ביזמו, וגם בזה הפועל מחמת אי נעימות אומר שמוחל לו, אבל בתוך לבו הוא לא מוחל, כי הוא זקוק מאוד לכסף ומחכה לזה הרבה זמן, אלא מחמת אי הנעימות מהמעביד הוא אומר שמוחל. וצריך לדעת שבאופן כזה המחילה אינה מחילה, שכל ענין מחילה הוא דברים שיעיקרם בלב, ואם אדם אומר בפיו שמוחל, ובאמת בלבו אינו מוחל, אין זו מחילה, וכדי שתחול המחילה צריך שפיו ולבו יהיו שווים, וכשאומר שמוחל באמת ימחל בלבו. ועל כן כאשר בעל הבית מבקש מהפועל שימחל לו על חיוב התשלום בזמנו, צריך לבדוק שבאמת הוא מוחל גם בלבו, ולא רק אומר שמוחל מחמת הברשה ואי נעימות.

ואם לפני העבודה הבעל הבית מתנה עם הפועל שהעבודה על דעת כן שלא ישלם מיד ביום סיום העבודה, והפועל לוקח את העבודה על דעת זה, הרי עצם הדבר שהפועל לקח את העבודה על דעת זה שיוודע שלא ישלמו לו בזמנו, מונחת בזה מחילה גמורה על חיוב התשלום ביזמו. שאם לא היה מסכים לתנאי זה לא היה צריך לקחת את העבודה הזו, ואם לקח

הנה במצוות "ביזמו תתן שכרו" נאמרו שני פסוקים, אחד בפרשה "ביזמו תתן שכרו", והשני בפרשת קדושים (ויקרא, פרק י"ט פסוק י"ג) "לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר".

ובגמרא בבבא מציעא (דף ק"ב ב') מובא, "ת"ר מנין לשכיר יום שגובה כל הלילה, תלמוד לומר לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר. ומנין לשכיר לילה שגובה כל היום, שנאמר ביזמו תתן שכרו וכו'". מבואר בגמרא שזמן התשלום בשכירות שונה בין שכיר יום לשכיר לילה, ששכיר יום שזמן עבודתו היא כל היום, זמן התשלום שלו הוא כל הלילה עד עלות השחר, ואם עלה השחר והוא עדיין לא שילם הרי הוא עובר על האיסור שכתוב בפרשת קדושים "לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר". ושכיר לילה שזמן עבודתו הוא כל הלילה, זמן התשלום שלו הוא כל היום עד שקיעת החמה, ואם שקעה החמה ועדיין לא שילם לו הרי הוא עובר על איסור "ביזמו תתן שכרו". ושכיר שנשכר לפי שעות או לפי מלאכה, וגמר את מלאכתו באמצע היום או באמצע הלילה, זמן התשלום אצלו הוא באותה יממה שבה גמר את מלאכתו עד סיום היממה. דהיינו שאם סיים את מלאכתו ביום לפני שקיעת החמה זמן התשלום אצלו הוא "ביזמו תתן שכרו", ועד שקיעת החמה יש להזדרז ולשלם לו על עבודתו. ואם סיים את מלאכתו בלילה, זמן התשלום אצלו הוא כל הלילה, והמצווה אצלו היא "לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר".

וברמב"ם בהלכות שכירות (פרק י"א), ובשו"ע (חור"מ סימן של"ט), האריכו בדיני תשלומי שכר שכיר. ועיין עוד בספר "אהבת חסד" (חלק א' פרק ט' - י') שהביא את כל ההלכות בזה.

חיוב תשלום ביזמו רק כשהפועל תובע את התשלום

וב"אהבת חסד" (פרק ט' סעיף י"א) כותב שכל החיוב לשלם את תשלום העבודה בזמנו, כמו שנאמר "ביזמו תתן שכרו" ו"לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר", זה דווקא כשהפועל סיים את המלאכה ותבע מבעל הבית לשלם לו את שכרו על עבודתו, אבל אם סיים את המלאכה ולא תבע מבעל הבית לשלם לו את שכרו, הרי הוא כאילו מוחל ומוותר על חיוב התשלום בזמנו, ויכול בעל הבית לשלם לו מתי שירצה. וז"ל, "ודע דכל מה שכתבנו בזה הפרק, דעובר בעל הבית בכל תלין פעולת שכיר, היינו דווקא כשתבעו השכיר, ולא נתן לו. אבל אם לא תבעו השכיר, אפילו יש לו מעות, אינו עובר עליו, דהרי הוא כאילו מרשהו לזה. וי"א, דאפילו אם לא תבעו, יש לזהר לסלק לו השכירות בזמנו, רק שאינו עובר בלאו וכו'".

והמקור לזה כתב ב"יתב החסד" (סקכ"ט) שהוא מהגמרא בבבא מציעא (דף ק"ב א'), וז"ל "כן איתא בגמרא שם יכול אפילו לא תבעו, תלמוד לומר אתך לדעתך (ולא מדעתו, רש"י), היינו דמלא תבעו מוכח שמדעתו הוא ונתרצה לזה ומרשהו שיהיה שכרו בידו עד אחר הזמן".

עוד כתב ב"יתב החסד", "ונראה לי פשוט, דאף אם לא תבעו בפירוש, כל שבא השכיר אצל הבעל הבית אחר שכליה מלאכתו כנהוג, הוה כאילו תבעו בפירוש שכר מלאכתו, דהא דממעטינן לא תבעו, היינו שעל ידי זה מוכח דמדעתו הוא וכמו שפירש רש"י, וזה שבא לבית בעל הבית וודאי כוונתו משום תביעת שכרו, ומה שלא תבעו בפירוש היינו משום כיסופא. וכן משמע בתורת כהנים וכו', משמע בהדיא דאם בא לביתו הוה כאילו תבעו". מבואר בזה שכל הדין שכדי להתחייב בחיוב ביזמו תתן שכרו צריך שהפועל יתבע מהבעל הבית את החוב, נאמר דווקא אם הפועל לא

את העבודה הזו סימן שמסכים לכך ומוחל לו בכל לבו. אבל אם בתחילת העבודה בעל הבית לא התנה עמו שם דבר, ושכרו בסתמא בצורה כזו שהתשלום יהיה בסוף העבודה, הרי כשמבקש ממנו בסיום העבודה למחול על החיוב לשלם בזמנו, יש להתבונן שבאמת מוחל לו בלבד, ולא רק אומר שמוחל מחמת בושה ואי נעימות.

אצל מרן החזון איש זצוק"ל היה כמה פעמים, שכאשר אמרו לפניו על פלוני שהוא אומר שמוחל (על החובה לשלם לו ביום סיום העבודה, או שמוחל על שאר דברים שצריכים מחילה על זה), היה אומר החזון איש "הוא רק אומר בפה שהוא מוחל, אבל באמת בלב אינו מוחל".

*

לשלם את כל החוב בשלמות

הנה במצווה לשלם לפועל ביומו, כתב ב"אהבת חסד" (פרק ט' סעיף י') שהמצווה היא לשלם לו את כל תשלום העבודה ביומו, ואם משלם לו את התשלום על העבודה חוץ מפרוטה אחת שאותה הוא מעב, ולא משלם לו ביומו, הרי הוא עובר על המצווה של ביומו תתן שכרו. וז"ל, "צריך לשלם להשכיר בזמנו כל מה שמגיע לו, אם יש לו. ואם לא השלים לו כל שכרו, עובר בכל תלין על זה המקצת שפייחת לו".

ובהמשך כותב ב"אהבת חסד" (פרק י' סעיף י"ג), שאם אדם משלם לפועל פחות ממה שמגיע לו, אפילו רק פחות בפרוטה אחת, הרי מלבד איסור כל תלין הוא עובר על איסור גזל, ועובר על כך בחמשה לאוין ועשה. וז"ל, "כל זה שכתבנו באלו השני פרקים, הוא רק לענין אם מאחר שכרו ואינו משלם לו בזמנו, אבל אם כובש שכרו לגמרי ואין בדעתו לפרוע לו, אפילו אם מחסר לו רק פרוטה אחת ממה שנתחייב לו, עובר עוד על מה שכתוב בתורה לא תעשוק את רעך ולא תגזול וכו'".

לסכם לפני העבודה את המחיר

ובהגה"ה, כתב "ואגב אעתיק בכאן מקונטרס "שפת תמים" שלי, דבר עצה אחת הנוגע לענין איסור גזל ועושה שכר שכיר. והוא, שכל אדם שמבקש לאדם אחר שיעשה לו איזה פעולה בשכר, יקצוב עמו המקח בתחילה. דאי לאו הכי עלול מאוד להיות גזלן ועושה שכר שכיר וכו', דהלא על פי רוב יצטרך אדם למאות פעלות בכל שנה, ומצוי מאוד שאחר הפעולה יש ויכוח בין האומן ובעל הבית בענין שילום השכר, ולכשיפרדו כל אחד חושב בנפשו שהוא נגזל מן השני, אך שאינו רוצה לריב עמו, אבל אינו מוחל לו בלב שלם. ולפעמים יש גם כן מריבה ביניהם. ומדינא הוא כמנהג המדינה לפי המקום והזמן, ואם יפחות לו אפילו פרוטה אחת מזה, יקרא עבור זה מן התורה בשם גזלן ועושה שכר שכיר, ומי יוכל לידע את מנהג המדינה בכל פעולה ופעולה לפי ענינה וכו'. על כן הרוצה לצאת יד"ש, יקצוב עמו בתחילה, וייצא מידי כל ספק וכו'". וע"ש בכל דבריו.

ובספר "שיחות החפץ חיים" כותב בנו ב"דוגמה מדרכי אבי זצ"ל" (עמוד ז' אות י"ט), על הנהגת אביו איך נהג כשהוצרך לשכור איזה פועל, וכתב "מעולם לא גמר שום ענין עם בעל מלאכה וכדומה בלי השוואה אתו על פרטי הדברים והמחיר, ואם קרה פעם שלא דיבר מפורש אז פרע כפי חפץ הפועל". והיינו שכאשר לא סיכם מראש עם הפועל את הסכום לתשלום, אז פרע לו כמה שביקש ולא התווכח עמו על המחיר, שחשש אולי הפועל יוריד לו את המחיר שלא בלב שלם, ועל ידי הוא עובר על גזילה ועל עושה שכר שכיר.

שלמו לפועל פחות ממה שמקובל בשוק

בספר "עמוד אש" תולדות חייו של המהרי"ל דיסקין זצוק"ל, כותב (סוף פרק ט', עמוד קנ"ד) "מעשה והרבנית הווצקה להעביר אל ביתה חבילת משא, הזמינה סבל יהודי, והוא הביא את המשא אל בית רבנו, והרבנית שילמה לו את דמי ההובלה והלך לדרכו. כעבור שעה ורבנו העיף דרך אגב את מבטו אל חבילת המשא שהוצבה בביתו, לשאלתו הגידה לו הרבנית את הסכום ששילמה עבור הובלת המשא מהרחוב ועד הבית. חשב רבנו שעה קלה ומצא כי טעינת נפח משא שכמותו טעון תשלום יותר גדול ממה שהיא נתנה לו, רבנו הזדרז הוציא את שכר העודף כפי שהעריך בדעתו, ושגר לסבל באמצעות שלוחו. היה זה מאוחר בלילה, והשליח יצא בפקודת רבנו, חצה באישון ליל את המבואות האפלות, חפש אחרי הסבל, ואחרי עמל מצאו, ושילש לכיסו את היתרה".

מבואר בזה שהמהרי"ל דיסקין חשש שלא שלמו לפועל כפי מה שמגיע לו, ומשום כן טרח ושלה שליח לרוץ באמצע הלילה לחפש את הפועל כדי להשלים לו את שכרו, כפי מה שסבר המהרי"ל דיסקין שמגיע לו.

פועל שביקש מחיר זול יותר ממה שמקובל בשוק

אמנם באמת היה מקום לפלפל במעשה הזה, (ובאמת המהרי"ל דיסקין היה לפני למעלה ממאה שנה, וממילא אי אפשר להקשות קושיות או להוציא הלכות מכזה סיפור, שבוודאי במשך השנים עד שנכתב בספר והוא עבר בשמועה איש מפי איש חלו בו כמה שינויים מהמקור. וכבר ידוע מה שאמר מרן החזון איש זצ"ל, ששואלים אותו שאלה והוא משיב תשובה, וכשהשואל יוצא מאחורי הדלת, הוא כבר שומע אותו אומר בשם החזון איש תשובה הפוכה ממה שהחזון איש אמר לו. ועל כן אמר החזון איש שלא לסמוך על שום דבר שאומרים בשמו. ומרן הסטייפלר, הגרי"י קנייבסקי זצ"ל, אמר לי פעם "אל תאמין לשום דבר שאומרים לך בשם החזון איש". וממילא הוא הדין על הסיפור הזה אי אפשר לשאול ולהסיק מסקנות, אבל בכל זאת לגופם של דברים יש לפלפל ולדון במעשה הזה מהמהרי"ל דיסקין).

דהנה אם אדם שוכר פועל שיעבוד לו איזו עבודה בביתו, או ששכר סבל שיקח לו לבית משא מסויים, וכשהפועל סיים את עבודתו שואל בעל הבית את הפועל כמה מגיע לו על עבודתו, והפועל אומר לו סכום מסויים. ובאמת הסכום הזה נמוך מהסכום שמקובל לקחת בשוק על כזו עבודה, שבדרך כלל רוב הפועלים לוקחים מחיר יותר גבוה.

לכאורה נראה פשוט שאין בזה שום איסור, שהרי בעל הבית לא דחק את הפועל להוריד לו את המחיר עד שהוריד את המחיר שלא בלב שלם רק מחמת אי נעימות מבעל הבית. אלא באמת הפועל מעצמו מרצונו נתרצה לקבל את המחיר הזה בעבור עבודתו, וכיון שקבע שכך ישלמו לו, הרי זה המחיר שקובע על עבודתו, ואין שום חשש איסור של כובש שכר שכיר בזה שמשלם לו כפי מה שמבקש.

וממילא בסיפור של המהרי"ל דיסקין, שראה ששילמו לסבל פחות ממה שמשלמים בשוק על כזו עבודה, וטרח להשלים לו את הסכום, לא יתכן שהיה באופן כזה שהסבל מעצמו אמר את הסכום, שאם הסבל ביקש את הסכום הזה על עבודתו, ואף אחד לא דחק בו להוזיל את המחיר, הרי הוא התרצה לקבל סכום זה על עבודתו, ואין כאן שום חשש וסרך של עושה שכר שכיר, ובוודאי שדי במה ששילמו לו ואין שום צורך להשלים לו יותר.

ביקש מחיר רגיל ובעל הבית חרשב שזה יקר מידי

אם הסכום שהפועל מבקש על עבודתו זה הסכום שמקובל לשלם בשוק על כזו עבודה, אלא שלבעל הבית שאינו יודע את המחיר בשוק זה נראה סכום גבוה מידי, ומתווכח עם הפועל שמבקש לדעתו סכום כזה גבוה, ונותן לו פחות ממה שמבקש, ולא מסכים לתת לו יותר. זה וודאי נקרא גזילה ועושה שכר שכיר, שהרי המחיר שהפועל מבקש זה המחיר האמיתי שמגיע לו על עבודתו. וכדי שלא יהיו כאלו דברים אומר החפץ חיים את העצה שלו, שלפני תחילת העבודה יסכם עם הפועל בדיוק על הסכום שיתן לו על עבודתו, וכך שניהם יתמצו על הסכום, ולא יבואו לידי מריבות ותרעומות זה על זה.

ולכאורה זה וודאי לא היה בביתו של המהרי"ל דיסקין, שכאשר הרבנית שכרה את הפועל ושילמה לו את הסכום על הסבלות, וודאי שלא התווכחה עימו ונתנה לו סכום פחות ממה שביקש.

קיבל כסף מבעל הבית ומתבייש לבקש יותר

אבל יש עוד ציור שיש בזה איסור של עושה שכר שכיר, והוא באופן שבתחילת העבודה לא סיכם עם הפועל על הסכום שמבקש על עבודתו, וכאשר הפועל סיים את העבודה בעל הבית מעצמו מביא לו סכום כפי מה שחושב שמגיע לו. הוא לא שואל את הפועל כמה מגיע לו על עבודתו, אלא לפני שהפועל אומר לו את הסכום שמבקש, משלם לו הבעל הבית כפי מה שחושב שמגיע לו. ובציור כזה מצוי הרבה פעמים שכאשר בעל הבית הוא אדם חשוב ובעל מעמד גבוה, הפועל מתבייש לבקש ממנו תוספת בסכום, או שלא נעים לו לריב על תוספת כזו שבדרך כלל היא לא תוספת מרובה על הסכום שבעל הבית נתן לו, ומתוך כך מסתפק הפועל בסכום שקיבל מבעל הבית ואינו אומר לו על כך מילה. אבל בתוך ליבו

מר לו על כך שקיבל תשלום פחות ממה שמגיע לו על כזו עבודה, ואינו מוחל על כך לבעל הבית, ולבני ביתו ולידידיו מספר במרירות על כך שקיבל פחות ממה שמגיע לו. ואילו בעל הבית היה אדם פשוט בוודאי שהפועל היה מתווכח עמו שמגיע לו סכום יותר גבוה על העבודה, אלא כיון שהוא אדם מכובד, לא מתווכח ומקבל את מה שקיבל.

ונראה בזה שבעל הבית עבר על איסור עושק שכר שכיר, שהוא לפי מעמדו העמיד את הפועל במצב שלא יהיה לו נעים לבקש את הסכום שמגיע לו על עבודתו, ומשום כן הפועל לא תבע את התוספת בתשלום, אבל מצד הפועל אין כאן מחילה על יתרת התשלום, וממילא בוודאי שיש כאן איסור של עושק שכר שכיר, וחייב להשלים לו את התוספת כפי מה שמקובל בשוק לשלם על כזו עבודה.

ובציור כזה יתכן להעמיד את הסיפור עם המהרי"ל דיסקין, שהרבנית שילמה לסבל מיד כשהביא לה, כפי מה שחשבה שכך מקובל לשלם על כזו עבודה בשוק, ולא העלתה על דעתה שאולי משלמת פחות מהסכום המקובל. וכשהגיע המהרי"ל דיסקין, חישב שבאמת בשוק משלמים יותר על כזו סבלות, וחשב שהפועל קיבל את הכסף ולא ביקש יותר רק משום שלא היה לו נעים להתווכח על כך, אבל באמת בלבו לא מוחל על היתרה, וממילא יש כאן איסור עושק שכר שכיר, ומשום כן טרח ודרש לחפש את הסבל כדי להשלים לו את היתרה כפי מה שמקובל לשלם בשוק.

*

צריך ללוות כסף כדי לשלם

הנה כל המצווה והחויב לשלם לפועל את התשלום ביום סיום העבודה, מצד "ביומו תתן שכרו" ו"לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר", זהו דווקא כאשר יש לבעל הבית כסף לשלם לפועל, אלא שהוא רוצה מסיבות שונות לעכב עתה את הכסף בידו ולשלם לפועל במועד מאוחר יותר. אבל אם אין לו מה לשלם עכשיו לפועל, אינו עובר שום איסור כמה שמעכב את התשלום עד שיהיה לו מעות.

וב"אהבת חסד" (פרק ט' סעיף ז') הביא את ההלכה הזו, וכתב "אין בעל הבית עובר משום בל תלין, אלא אם כן יש לו מעות ליתן לו, דכתיב לא תלין פעולת שכיר אתך, והכוונה שיש אתך וכו'. ונראה דאם יכול להשיג מעות ללוות, צריך ללוות, כדי שיהיה יכול לקיים מצוות עשה דביומו תתן שכרו וכו'". מבואר באהבת חסד, שאם אין לבעל הבית כרגע כסף כדי לשלם לפועל את החוב, אבל יש לו אפשרות ללוות כסף, הרי הוא צריך להשתדל ללוות את הכסף. שכיון שיש לו אפשרות להכניס את עצמו לחיוב במצווה, על ידי שילווה כסף, ויהיה לו מה לשלם לפועל, ממילא הוא צריך לעשות את המאמץ הזה כדי להתחייב במצווה.

וב"נתיב החסד" (סק"א) כתב שהמקור לזה הוא מהגמרא במנחות (דף מ"א א') שמבואר שם לגבי מצוות ציצית שאדם שלפי מצבו העכשווי אינו חייב במצווה, אבל יש לו אפשרות לשנות את המצב ואז יתחייב במצווה, הרי הוא מחוייב לעשות את ההשתדלות הזו בכדי לעשות את עצמו מחוייב במצווה הזו, ואם אינו עושה הרי בעידן ריתחא מענישים אותו על כך. ולפי זה הוא הדין לגבי ההלכה הזו שאם אין לבעל הבית כסף אינו מחוייב במצוות ביומו תתן שכרו, ואינו עובר על בל תלין, בכל זאת כיון שיש לו אפשרות לשנות את המצב וללוות כסף ולהתחייב במצווה, הרי המצווה עליו להשתדל לעשות כן כדי שיוכל להתחייב במצווה הזו.

וב"נתיב החסד" הוסיף עוד, שיתכן שהמצווה להשיג הלוואה היא לא רק בגדר מצווה, אלא זה גם חיוב מעיקר הדין, וכתב "ואפשר דגם מצד הדין הוא מחוייב בזה דמקרי יש אתך, כיון שיכול להשיג מעות בקל ולפרוע לו וכו'". וע"ש בהמשך דבריו, שהביא ראיות לזה.

וכבר הובא לעיל מספר "שיחות החפץ חיים" (עמוד פ"ד אות ק"י) שכתב על הנהגת החפץ חיים שכאשר היה חייב לשלם ולא היה בידו כסף, מיד לווח כסף כדי לשלם לו, וכתב שם "תיכף כשבא החפץ חיים וצ"ל לכפר דוגאלישאק הבעל עגלה לקח ממנו ברכת פרידה, אמר שצריכים לשלם לו תיכף, ביומו תתן שכרו, ולווח מעות ושילם להעגלון".

לפרוט דולרים אפילו כשהשער נמוך

והנה הלכה זו נוגעת למעשה באופנים שיש לבעל הבית רק דולרים, ואינו

מעוניין ברגע זה לפרוטם אם משום שהדולר בעליה, וחבל לו לפרוט אותו בשער נמוך, ורוצה לדחות את התשלום לפועל לזמן מאוחר יותר שאז יהיה בידו שקלים. הרי לפי הדברים הללו, הוא מחוייב לפרוט עכשיו את הדולרים כדי שיוכל לשלם לפועל ביומו, ואפילו שעל ידי זה יהיה לו הפסד מועט במה שפורט את הדולרים בשער נמוך, בכל זאת כיון שלמעשה יש בידו כסף, ויש לו אפשרות לשלם ממנו לפועל, הוא מחוייב לטרוח לפרוט את זה.

וכל שכן באופן שיש לבעל הבית שטר של סכום כסף גדול, וצריך לשלם לפועל סכום מועט, ואין לפועל עודף מהשטר הזה, הרי בוודאי שהוא צריך לטרוח לפרוט את השטר ויוכל לשלם לפועל את התשלום ביומו.

ופעם היה אצלי הרה"ג רבי מאיר ישראל יעקובוביץ צ"ל (נלב"ע בשבוע העבר - א' באלול תשע"ח), והייתי צריך לשלם לו את שכרו, ובדיוק היה באותו זמן בבית שטר כסף של סכום יותר גדול ממה שהייתי צריך לתת לו, וכבר הזמן היה סמוך לשקיעה ולא היתה אפשרות להספיק לפרוט את השטר עד השקיעה, וכדי שלא אפסיד את המצווה של ביומו תתן שכרו, הוא לקח את השטר ואמר שזוכה בו כפי שיעור התשלום שאמור לקבל, והחזיר את השטר כולו כשהסכום ששייך לו ניתן בתור הלוואה.

א"ה, יש להוסיף ולהסמך כאן על הרה"ג רבי מאיר ישראל יעקובוביץ צ"ל, שמלבד היותו תלמיד חכם משכמו ומעלה, זכה לידי זהב ובחכמה מיוחדת ידע להעמיד דברים על תיקונם, והיה ידיד אמת להגר"ב צ"ל. ובעת שהגר"ב צ"ל פתח בביתו גמ"ח למכשירים רפואיים, עזר לו רבות בהקמתו להרבות חסד. וכאשר היו הרבה מכשירים שאחרי זמן שימוש מטויים הפסיקו לעבוד, ולא היתה אפשרות לתקנם במפעל המייצר, לקח הרב יעקובוביץ את אחד מהמכשירים הללו, ובמשך תקופה עמד על תוכנת הפעלתו, וכך גילה איך אפשר לתקן את הקלקול בצורה קלה ופשוטה, והמכשירים חזרו לפעול לזיכוי הרבים.

הרב יעקובוביץ סיפר על אחת הפעמים שהיה בבית הגר"ב צ"ל, וסידר את אחד מהמכשירים שהיו נצרכים לתיקון, ובדיוק בשעה ההיא לא היה הגר"ב צ"ל בביתו, וכשסיים אמרה לו הרבנית שבעלה אינו בבית כרגע, והכסף לתשלום נמצא בידו, וכשיבוא הוא כבר יעביר את התשלום.

הרב יעקובוביץ ראה שכבר הזמן קרוב לשקיעה, ועד שהגר"ב צ"ל יבוא בוודאי כבר יהיה אחרי השקיעה, ובוודאי יצטרע צער רב שלא הספיק לקיים את מצוות "ביומו תתן שכרו", הוא הוציא מכיסו את הכסף שהיה לו בעת ההיא וראה שיש לו רק מטבע של סכום קטן שמגיע לשווי כעשירית מהתשלום המגיע לו, הוא לקח את המטבע הזה ונתנה לרבנית ואמר "אני נתן לכם את המטבע הזה בתור הלוואה", ונתן לה את המטבע. לאחר שהמטבע היה בידה, אמר לה שתתן לו את המטבע הזה בשביל תשלום על החוב, וקיבל את המטבע. ואז חזר שוב ואמר "אני נתן לכם את המטבע הזה בתור הלוואה", ונתן לה פעם שניה את המטבע. וכשהמטבע היה כבר בידה, ביקש שתשלם לו בזה את התשלום. וכך חזר על הדבר עשר פעמים, עד שהגיע לסכום שהיה התשלום שמגיע לו.

למחרת בא אליו הגר"ב צ"ל ואמר לו, "אתה לא יודע איזה חסד עשית לי, שבלא זה היה נגרם לי צער גדול על הפסד המצווה של ביומו תתן שכרו". ת.ג.צ.ב.ה.

נכסי בעלי בתים יוצאים לטמיון

בגמרא בסוכה (דף כ"ט ב') מובא, "אמר רב, בשביל ארבעה דברים נכסי בעלי בתים יוצאין לטמיון (שנטממין וכלים מאליהם, רש"י), על כובשי שכר שכיר (שמדחהו בלך ושוב, רש"י), ועל עושקי שכר שכיר (לגמרי גוזל שכרו, רש"י), ועל שפורקין עול מעל צואריהן ונותנין על חבריהן, ועל גסות הרוח (שמתגאים ומשתררין על אחיהם בשביל עושרן, רש"י), וגסות הרוח כנגד כולן וכו'".

מבואר בזה את החומר הגדול של כובשי שכר שכיר ועושקי שכר שכיר, שבשביל התשלום הזה שדוחה ואינו משלם, הוא יורד מכל נכסיו, שכל נכסיו אובדים ממנו, ולא נשאר לו כלום.

והנה בגמרא מוזכר גם החטא של גסות הרוח, שמי שמתגאה ומשתרר על אחרים בשביל עושרו, העונש שלו הוא שכל עושרו נאבד ממנו ויוצא

בסוסים, ואנחנו בשם ה' אלוקינו נזכיר, וביאר "אלה ברכב" אלו אומרים שמיתת הגביר באה מחמת קלקול ברכב, "ואלה בסוסים" אלו אומרים שמיתתו באה מצד קלקול בסוסים, אבל "ואנחנו בשם ה' אלוקינו נזכיר" שאנחנו אומרים שהמוות בא לא מצד "הרכב" ולא מצד "הסוסים" אלא מכח ה' אלוקינו שבא להראות שיש דין ויש דיין, ומי שפורק עול ומחלל את השבת, הקב"ה נותן לו את העונש, ומעיף אותו מהמרכבה ומת".

ברכת ה' היא תעשיר

אמנם להפך במי שמכבד את השבת, לא די שנכסיו אינם אוכדים ויוצאים לטמיון, אלא הוא זוכה לעושר וריבוי נכסים, כמבואר בגמרא בשבת (דף ק"ט א') "בעא מיניה רבי מרבי ישמעאל ברבי יוסי, עשירים שבארץ ישראל במה הן זוכין, (לעושר גדול כזה, רש"י). אמר לו, בשביל שמעשרין וכו'. שבככל במה הן זוכין, אמר לו בשביל שמכבדין את התורה. ושכשאר ארצות במה הן זוכין, אמר לו בשביל שמכבדין את השבת, דאמר רבי חייא בר אבא פעם אחת נתארחתי אצל בעל הבית בלודקיא, והביאו לפניו שלחן של זהב משוי ששה עשר בני אדם ושש עשרה שלשלאות של כסף קבועות בו, וקערות וכוסות וקיתוניות וצלוחיות קבועות בו, ועליו כל מיני מאכל וכל מיני מגדים ובשמים וכו'. אמרתי לו בני כמה זכית לכך, אמר לי קצב הייתי ומכל בהמה שהייתה נאה אמרתי זו תהא לשבת, אמרתי לו אשריך שזכית וברוך המקום שזיכך לך".

ובפסוק במשלי (פרק י') נאמר "ברכת ה' היא תעשיר, ולא יוסיף עצב עמה", ובמדרש בבבאשית (פרשה י"א אות א') אמרו, "ברכת ה' היא תעשיר, זו השבת שנאמר ויברך אלוקים את יום השביעי וכו'". והיינו שכאשר אדם מכבד את השבת הוא זוכה לברכת ה', וכאשר זוכים לברכת ה' אז אין עצב עמה. והפשט בזה הוא שבמשנה באבות (פרק ב' משנה ז') אמרו "מרבה נכסים מרבה דאגה", שריבוי נכסים גורם לאדם דאגה, שהוא בפחד שלא יגזלהו ושלא יבואו גנבים ויהרגוהו, אבל זה בסתם נכסים. אבל כאשר אדם זוכה ושורה עליו ברכת ה', אז אפילו שירבה נכסים אין לו דאגה, ואין פחד שיבוא לו עצב, שהקב"ה נותן לו סיעתא דשמיא שיצליח בכל מה שצריך מבלי שיהיה לו הפסד. וממילא בשעה שאדם מכבד את השבת, הוא זוכה שחלה עליו ברכת ה', ואז מתקיים בו המשך הפסוק "ולא יוסיף עצב עמה", שהוא עולה ומתעלה בעושרו בלא שיגיע לו הפסד כלל וכלל.

מסופר שפעם היה גביר גדול שמחמת עושרו מינהו לראש הקהל בעיירתו, ובאותם ימים היו כאלו שכאשר קיבלו את התפקיד הרם הזה, היו מתגאים ומשתררים על הציבור, ומושלים בהם ככל העולה על רוחם, והציבור היה סובל מהם רבות. אבל כיון שהיו עשירים גדולים ומקורבים למלכות, היו כולם נצרכים להם ולטובתם, ועל כן פחדו לצאת נגדם בריב שלא ילשינו עליהם לשלטון. ומשום כן תמיד החניפו להם, והם שקיבלו את החנופה היו מטילים את אימתם על הציבור.

היה גביר אחד - ראש הקהל, שיצא באחת מהשבתות לטייל בעיירתו, ובטיולו ראה את כל נכסיו המרובים, וזחה דעתו על עושרו הרב, וגאוותו עלתה מעלה מעלה. וכיון שעלה בדרגות הגאווה נתפס בו היצר הרע, והכניס לו את המחשבה, שלפי רוב עושרו והשיבותו צריך להיות שהוא יכול לעשות ככל העולה על רוחו, ואף אחד לא יגיד לו מה לעשות. וכדי להראות לכולם שהוא תלוי בדעת עצמו ולא באף אחד אחר, לקח בשבת את המרכבה עם הסוסים שלו, והתחיל לרכוב בעיירה מהקצה אל הקצה, להראות שאפילו ששבת היום, הוא לא משועבד לזה, ויכול לנסוע במרכבה בשבת רח"ל.

היהודים ראו אותו נוסע בשבת, אבל מחמת הפחד ממנו לא ידעו מה לעשות, כי ידעו שמי שיעז למחות בעדו, הגביר הזה יתגם בו בכפל כפליים.

בינתיים הגביר נסע במרכבו והגיע מחוץ לעיר. שם, מרוב מהירות הנסיעה, הסוסים התהפכו, הגביר עף מהמרכבה ומת.

בניו שדמו לאביהם הכריחו את כל חשובי הקהל להשתתף בלוויה ולהספיד את אביהם הגדול, עלה הגבאי הראשי לדוכן המספידים ושיבח את הגביר הזה על מעלותיו וחסדיו שעשה. וסיים בסוף, אבל מה נעשה שמחמת איזה קלקול במרכבה הוא עף ומת. לאחר מכן עלה הגבאי השני, וכדוגמת קודמו שיבח הרבה את הגביר, וסיים אבל מה נעשה שמחמת איזה סוסים משוגעים הוא מת.

לאחר מכן עלה הרב להספיד ואמר, "רבותי, מכל ההספדים הללו חשבתו להסביר פשט בפסוק בתהילים (פרק כ'), שנאמר "אלה ברכב ואלה

תן כבוד לעמך

מכבדים אותו כבוד מלכים, הכבוד לא השפיע עליו מאומה, והיה זה כאילו אינו נוגע אליו כלל. והוא התפלא מאוד איך אפשר להשאר אדיש, ולא להתפעל כלום מהכבוד הגדול הזה. ושאל את החפץ חיים, איך יתכן כדבר הזה, שהכבוד לא משפיע עליו כלום.

השיב לו החפץ חיים, במילים ספורות, "לא צריך להיות טיפש". והכוונה שאדם צריך לחשוב מה הוא צריך לעשות כאן בעולם, ולא מה הציבור חושב עליו ואומר עליו. וכשהוא חושב מה חובתו בעולם ורואה שיש לו עוד הרבה מה להספיק, הוא לא יתפעל מהכבוד, שיודע שזה לא יועיל לו כלום, ומה שהם טועים ומכבדים אותו לא יועיל להשלים את חובתו שבעבורה בא לעולם. וכשחושב כך, הוא רואה שבאמת לא צריך להיות טיפש ולהתפתות אחרי הכבוד, שהכבוד לא מועיל לו כלום.

ובאמת גם למחשבות כאלו צריך סיעתא דשמיא, שהרי המציאות מוכיחה שרבים וטובים כאשר מתחילים לכבד אותם, הם מתחילים לרדוף אחרי הכבוד ונעשים ממש משוגעים מרדיפת הכבוד.

ומי לנו גדול מיואש שהיה מלך ישראל, וכל זמן שרבו יהודים הכחן היה חי, הוא היה צדיק ועשה הישר בעיני ה', ואילו אחרי פטירתו של רבו באו שרי המלוכה, השתחוו לפניו והחניפו לו, קיבל את דבריהם עד שעשה את עצמו לאלוה ועבדו לפניו עבודה זרה, וכל זה מחמת הכבוד שהחניפו וכיבדוהו. וכמפורש בדברי הימים (פרק כ"ד פסוק ב') שנאמר, "ויעש יואש הישר בעיני ה', כל ימי יהודיע הכהן", ופרש"י "כל ימי יהודיע, ובמלכים כתיב כל ימיו אשר הורהו הכהן, אבל לאחר שמת או באו שרי המלך להשתחוות לו לעשותו קודש, ובמדרש מפורש לפי שנטמן בבית קדש הקדשים ולא הוזק אמרו כדי אתה להיות אלוה".

נביא בזה מדברי הגר"צ שהביא בשיעורים לראש השנה. בספר "שיחות החפץ חיים", כותב בנו ב"דוגמה מדרכי אבי" (עמוד י"ד אות מ"ט) "כבוד היה זרא לרוחו מאוד, וכששאלתיו פעם הלא אנו מבקשים בתפילה חיים של עושר וכבוד. השיב לי, זהו בקשה על כל עם ישראל, וכענין שאנו אומרים בראש השנה תן כבוד לעמך, והוא כבוד ה'.

זכרתי כי בהיותו בבאליסטאק לרגלי החוקת ועד הישיבות הוא ביחד עם כמה עשרות רבנים, ואכסניא שלו היתה אצל בתי, ונדחקו כל בני העיר לשם, לכבודו, מי לקבל ברכה, מי להסתכל בו. אמר לבתי בחשאי כל הרעש בשבילי הוא לי לגועל נפש ולבוזין, רק מוכרחים להסכים למען התורה, אשר יצא מזה איזה תועלת. וכשהלך אחרי כן למקום האסיפה שהיתה בעליה, ולא הניחיהו הציבור לטפס על המעלות, ונשאוהו, ואנכי הולך אחריו, אמר לי מובילים אותי כאסיר".

הרב מפוניבז', מרן הגר"ש כהנמן זצוק"ל, (נלב"ע כ' באלול תשכ"ט), סיפר שכאשר למד אצל מרן החפץ חיים זצוק"ל, היה מתבונן בו עשרים וארבע שעות, שכל מעשה ומעשה שלו היה אפשר ללמוד ממנו הלכה ויראת שמים. כידוע הרב מפוניבז' זכה לקירבה יתירה מהחפץ חיים, ובהתחלה בתור בחור למד בנובהרדוק והרב שם היה בעל הערוך השולחן, והרב מפוניבז' שהיה עליו גדול היה נכנס אל הרב ומפלפל עמו רבות בלימוד. ובעל הערוך השולחן הכיר בכוחו הטמון בו, ושלחו עם מכתב אל החפץ חיים שבו כתב שהבחור הזה, אם ימשיך בדרך, הוא עתיד לבנות ולהאיר את העולם. וביקש מהחפץ חיים שישים את עינו עליו, שיעלה ויתעלה בתורה ובעבודת ה'. ומשום כן קירבו החפץ חיים במיוחד, ועלה והתעלה רבות במחיצתו, עד שזכה להאיר את העולם, ולבנות בארץ ישראל עולה של תורה.

פעם סיפר הרב מפוניבז' שכאשר התבונן על החפץ חיים, ראה שגם כאשר היו

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

נתיישבתי לעיני, להתבונן ולראות: הנה בן זה יוצא להיחרג. מדוע? וכי מפני שאכל תרשימר בשר ושתה חצי לוג יין האישלקי, אביו ואמו מוציאים אותו לסקילה?

אלא הגיעה תורה לסוף דעתו: זה מתחיל מבשר ויין. כי כך יצר הרע מתחיל. ואם לא עוצרים אותו שם - זה ממשיך ומתגלגל במהירות במדרון התלול, "סוף שמכלה ממון אביו ומבקש לימודו ואינו מוצא, ועומד בפרשת דרכים ומלטסם את הבריות!"

ללמדנו, שאם נותנים ליצר הרע 'אצבע' - סופו שיקח את 'כל הדי', דרוש דבר זה - וקבל שקר!

בן סורר כענין אבשלום

במהלך דומה נוקט גם רבינו בחיי בביאורו על פרשת בן סורר ומורה, שם הוא כותב:

"ושמא הא דרבי יונתן, 'אני ראיתיו וישבתי על קברו' - לא היה בן סורר ומורה גמור, אלא כעניין אבשלום, אבל לא היה בן סורר ומורה גמור כדין תורה שגמור לסקילה".

בדרשות ה"חתם סופר" הרחיב לבאר את דברי רבינו בחיי, שבאמת גם לפי רבי יונתן, בן סורר ומורה גמור, שבת דין הוציאו להריגה - לא היה ולא נברא. רבי יונתן ישב על קברו של אבשלום, ודרש דרשה:

ישנם הרבה הדישות המרננים ומערערים על משפטי ה' באומרים: מה עשה הק'לם הזה? למה יומת? מי באמת יכול לרדת לסוף דעתו, ולדעת שסופו לעמוד על פרשת דרכים וללטסם את הבריות? אולי אדרבה, הוא ייטיב דרכיו! אבל כאשר רואים המון העם את אשר אירע לאבשלום, שיצא לתרבות רעה, ביקש להרוג את דוד אביו, עשה כמה מחלוקות בישראל ונהרגו על ידו אלפים ורבות מישראל - מה הבריות אומרים? טוב היה אלו היו הורגים אותו בקטנותו, ולא היה מגיע להיכן שהגיע! ורואים כל העם אמיתות תורתנו הקדושה, שירדה לסוף דעתם של בנינים לא אמון במ.

כשרבי יונתן אמר "אני ישבתי על קברו" כוונתו הייתה שהוא ישב על קברו של זה שראוי היה למות זכאי, ובגלל שלא הרגו אותו, הוא מת חייב! מתוך ישיבה על קברו של אבשלום, קורא לנו רבי יונתן לדרוש, ולקבל שכה מה עולה בסופו של מי שראוי להיות בן סורר, ומשום מה בית דין לא הורגים אותו בתחילת דרכו, שסופו מר ונמחר!

ישבתי על תלה של עיר הנידחת

ה'חתם סופר' ממשיך ומבאר את אותו מהלך גם לגבי עיר הנידחת: כוונת רבי יונתן באומרו "אני ראיתיה וישבתי על תלה" היתה, שהוא ישב על תלה של שומרון, ואלו היו דנים אותה כעיר הנידחת, בתחילת התדרדרותה - לא היו עשרת השבטים גולים מארצם, ולא הייתה נהפכת לתל עולם, בעוד כל סביבותיה מטעי כרמים!

אך מאחר ולא דנו אותה כעיר הנידחת, ולא עצרו את התדרדרותה מבעוד מועד, היא המשיכה להתדרדר, עד לחורבנה המוחלט.

אותו רבי יונתן "התיישב" על קברו של בן סורר ועל תלה של עיר הנידחת ודרש את אותו מוסר השכל העולה מתוך התבוננות בשתי פרשיות אלו: דרכו של יצר הרע להתחיל מדברים קטנים, ואש אש הוא נועץ את שלפיו עוד ועוד, עד לסוף המ.

תקן עצמך ותשפיע על כל ישראל!

ובערת הרע מקרן רבך וכל ישראל ישמעו ויראו (כא, כא)

רבי אברהם אחי הגר"א, בספרו "מעלות התורה" כותב, כי יהודי הרוצה לעשות מעשה איסור, כגון לדבר לשון הרע, והוא מתגבר ונמנע מלדבר - מקיים בכך מצות עשה של "ובערת הרע מקרן רבך".

כן, בכל עת שכובש את יצרו הרע - מקיים מצוה זו.

אני ראיתיו וישבתי על קברו

כי יהיה לאיש בן סורר ומורה איננו שמע בקול אביו ובקול אמו... ורמזהו כל אנשי עירו באבנים ומת... וכל ישראל ישמעו ויראו (כא, יח-ט)

יש להבין: הגמרא (סנהדרין ט"א ע"א) לומדת מהפסוק "איננו שמע בקולנו" שבכדי להיות בן סורר ומורה, צריך שקולם של האבא והאימא יהיה שווה, וכיון שהדבר לא יתכן, מגיעה הגמרא למסקנה כי "בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות, ולמה נכתב - דרוש וקבל שכר".

ולכאורה קשה, הרי גם לו יתיה גבר שנין אלו, לא יספיק לדרוש את התורה שהיא "ארכה מארץ מדה ורחבה מני ים". מה צורך יש, אפוא, בעוד פרשה, שלא הייתה ולא עתידה להיות, כדי לדרוש ולקבל שכר?

עוד יש להבין: הגמרא (ס"ט) ממשכה "אמר רבי יונתן אני ראיתיו, וישבתי על קברו". נמצא, שיש כאן עדות נאמנה, של עד אחד נאמן, שראה במו עינו קבר של בן סורר ומורה. כיצד אפשר, אפוא, לומר "לא היה"?

זאת ועוד: כיצד רבי יונתן ישב על קברו, והרי לפי המבואר בשולחן ערוך (י"ד הלכות אבלות סימן שס"ד ס"א) אסור לשבת על קבר? אמנם אפשר לומר שרבי יונתן לא התכוון לומר שהוא ישב ממש על הקבר, אלא בסמוך לו, ומכל מקום צריך להבין מה כוונתו באומרו "ישבתי על קברו", למאי נפקא מינה אם הוא ישב, עמד או שכב? העיקר שראה קבר של בן סורר ומורה!

הגמרא ממשכה: "עיר הנידחת לא היתה ולא עתידה להיות, ולמה נכתבה - דרוש וקבל שכר". הטעם לכך הוא משום שבעיר הנידחת נאמר (דברים י"ז) "וְאֵת כָּל שְׂלֵלָה תִּקְבֹּץ אֶל תוֹךְ חֲהָבָה וְשִׂרְפֶתָּהּ בְּאֵשׁ" ותנאי זה אינו יכול להתקיים, שהרי אין עיר שאין בה מזוזה, ואסור לשרפה. ושוב, גם כאן, אומר רבי יונתן: "אני ראיתיה, וישבתי על תלה".

ולכאורה דבר פלא הוא איך "יצא" שבדייק רבי יונתן שראה את קברו של הבן סורר ומורה, הוא זה שראה את תלה של עיר הנידחת?

שיטת העבודה של היצר הרע

כדי לבאר את העניין נקדים הקדמה.

שנינו במשנה (סנהדרין ט"א ע"א): "בן סורר ומורה נדון על שם סופו, ימות זכאי ואל ימות חייב". ובגמרא (שם ע"ב ע"א): "הגיעה תורה לסוף דעתו של בן סורר ומורה, שסוף מגמר נכסי אביו ומבקש לימודו ואינו מוצא, ויוצא לפרשת דרכים ומלטסם את הבריות. אמרה תורה: ימות זכאי ואל ימות חייב".

התבוננות בפרשת בן סורר ומורה מביאה את האדם להכיר את דרכו של יצר הרע, את שיטת העבודה שלו:

הוא מתחיל עם מנה קטנה של בשר, עם כוסית קטנה של יין. "מה זה בסך הכל", הוא טוען - משכנע!

אבל זה ממשיך ומתקדם... לתרשימר בשר, לחצי לוג יין איטלקי. והסוף? - עומד בפרשת דרכים ומלטסם את הבריות!

אם לא עוצרים אותו בהתחלה, בכוסית הקטנה - הסוף הוא: שודד הרוצח אנשים ברחובות!

התורה מדגישה: "וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרְאוּ" - כל אחד ואחד, לא רק הבנים, צריכים ללמוד מפרשת בן סורר ומורה את דרכי הפעולה של יצר הרע, כדי ללמוד ולדעת כיצד להילחם בו. היצר הרע מתחיל עם "דברים של מה בכך", אך אם אדם לא ערני, ולא נלחם בו מיד - התוצאות תהיינה נוראות!

מעתה, אומר המהר"ל, כך הוא ביאורם של דברים:

בן סורר לא היה ולא נברא. רבי יונתן לא חולק על זה. "אני ראיתיו וישבתי על קברו" פירושו, שלמדתי והתבוננתי בפרשת בן סורר, וראיתי בשקלי את כוחו של היצר הרע ואת דרכי פעולתו. "אני ראיתיו" - אינה ראייה פיזית, רבי יונתן לא ראה בפועל את קברו. הראייה עליה הוא מדבר היא ראייה שכלית.

גם "ישבתי על קברו" אין הכוונה לישיבה פיזית, שהרי באמת אין כל נפקא מינה אם הוא ישב או עמד ליד הקבר. "ישבתי על קברו" הכוונה ליישוב הדעת.

הוא מעמיק ומביא על כך א' געוואלדיגע רמו בפסוק: "ובערת הרע מקרבך - וכל ישראל ישמעו ויראו", ונקדים.

ה"חפץ חיים" זצ"ל סיפר על עצמו: בהיותי בחור צעיר, אש הקודש בערה בקרבי. לבי אמר לי: מה אתה יושן, הרי צריך להציל את כל העולם - שכולם יחזרו בתשובה ויהיו יהודים טובים!

אבל בשלב מסוים התבוננתי במציאות וחשבתי - וכי יכול אני להציל את כל העולם? הרהרתי והגעתי למסקנה שאכן את כל העולם אינני יכול. כיון שכך - החלטתי - לכל הפחות את אנשי המדינה בה אני חי אציל.

אבל המדינה גדולה מאד, ואחר כמה ימים הגעתי למסקנה כי הדבר אינו מעשי ולכל הפחות אציל את אנשי המחוז של עירי ראדין.

שוב התבוננתי ושאלתי את עצמי - וכי אפשרי הדבר להצליח בשטחים כל כך נרחבים, עיירות ומחוזות?!

טוב - נכנעתי - אם זה לא יצליח, לכל הפחות אחזיר בתשובה את אנשי העיירה בה אני מתגורר - ראדין.

פעלתי רבות להגיע למטרה הזו, שכל אנשי עירי יתנו יהיו טובים ומופלים, ללא חטא, אבל לא צלחה דרכי.

טוב - אמרתי לעצמי - ישראל מאיר! כנראה שתפקידך להציל את עצמך ולתקן את ישראל מאיר.

באותה שעה החלטתי להניח לכל האנשים מסביב ולהשקיע את מיטב הכוחות כדי לתקן את עצמי - להיות נקי ושלם ולעלות במעלות.

ומה היה בסוף? כולם יודעים. רבי ישראל מאיר זצ"ל, הכהן הגדול מראדין, הציל את עצמו והציל גם את כל העולם כולו.

מה הוא לא עשה! באלו תחומים הוא לא נגע בספריו- באנשי הצבא, בכלל ישראל, בכל מקום. ה"חפץ חיים" זצ"ל, בספרים שחיבה, הציל את כלל ישראל והגביה את הדור כולו.

זהו שנרמז כאן בפסוק: "ובערת הרע מקרבך" - אם תקן את עצמך, מכאן ומה ועל דרך זו - תשפיע על כולם, ומחמת כך - "וכל ישראל ישמעו ויראו".

ה' הפך את הסדר - ברכה לפני קללה

וְלֹא אָבָה ה' אֱלֹקֶיךָ לְשִׁמְעַן אֶל בְּלַעַם וַיְהַפֵּךְ ה' אֱלֹקֶיךָ לְךָ אֶת הַקְּלָלָה לְבְרָכָה כִּי אָהַבְךָ ה' אֱלֹקֶיךָ (במד, י)

בברכות יצחק ליעקב נאמר (בראשית כג, טו) "אורריך ארור ומברכך ברוך", אומר שם רש"י: "ובבלעם הוא אומר 'מברכך ברוך ואורריך ארור'. מדוע? מפרש רש"י: "הצדיקים תחילתם יסורים וסופן שלווה, ואורריהם ומצערריהם קודמים למברכיהם, לפיכך יצחק הקדים קללת אוררים לברכת מברכים. והרשעים תחלתן שלווה וסופן יסורים, לפיכך בלעם הקדים ברכה לקללה".

שואלים המפרשים: הרי בלעם לא אמר את דבריו מעצמו, אלא ה' שם את המילים בפיו, אם כן למה ה' שם בפיו לומר קודם 'מברכך ברוך' ורק אחר כך 'אורריך ארור'?

אומר האדמו"ר **רבי יואליש מסאטמר** זצ"ל: מובא במדרש (בראשית רבה ט, יג): "מפני מה לא נפקדה רבקה עד שנתפלל עליה יצחק? שלא יהיו עובדי כוכבים אמורים תפילתנו עשתה פירות" - "תפילתנו" היינו הברכה שבייך אותה לכן הארמי "אחותנו את היי לאלפי רבבה", ואימתי היא נפקדה? רק לאחר שהתפלל עליה יצחק - "ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו", שאז הוכח כי תפילתן של צדיקים עושה פירות.

לפי זה אפשר לפרש, שהקב"ה שם בפיו של בלעם לומר 'מברכך ברוך ואורריך ארור', שהרשעים תחילתן שלווה וסופן פורענות, שלא יאמרו שבגלל הברכה שלו - נושעו.

וזהו שנאמר "ויהפוך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה". כיון שהמילים לא היו של בלעם עצמו אלא ה' שם אותן בפיו, באמת הוא היה צריך לומר כפי הסדר של הצדיקים - קודם 'אורריך ארור' ואחר כך 'מברכך ברוך'. אלא ש"ויהפוך ה'", ה' הפך את סדר הדברים - "את הקללה לברכה", קודם 'מברכך ברוך' ואחר כך 'אורריך ארור'. ומדוע עשה כן? "כי אהבך ה' אלוקיך" - שיראו שהכל מאת ה' ולא בגלל ברכותיו של בלעם הם נושעו.

לא להפסיד מצוות!

בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ (במד, טו)

מצות "ביומו תתן שכרו" היא מצות עשה דאורייתא מאוד פרקטית, שיש בה גם מצות לא תעשה.

שכיר יום שעובד כל היום ומסיים בלילה, זמן נתינת שכרו הוא כל הלילה. שכיר לילה שעובד כל הלילה - זמנו כל היום, אבל אם הוא מסיים את העבודה לפני שמסתיים היום, ישנה חובה - "ביומו תיתן שכרו", וגם ישנו לאו - "ולא

תבוא עליו השמש", לאו של בל תלין. שאם תובע את שכרו ולא משלמים לו - עוברים על הלאו. ואם אינו תובע - אין לאו, אבל יש את הזכות והחיוב לקיים את המצות עשה "ביומו תיתן שכרו".

למשל: אדם הולך להסתפר. הספר הנו עובד שכיר שלו, ובסיום התספורת, כאשר הוא משלם לו על התספורת, מקיים בכך מצות עשה. גם נהג המוניט הוא שכיר של הנוסע ויש לגביו מצות עשה מדאורייתא של "ביומו תיתן שכרו", ממש כמו הנחת תפילין!

אני אמרתי 'מונית' ולא 'אוטובוס', כי באוטובוס משלמים בתחילה ואין זו ממש שכירות, ולכאורה לא מקיימים את המצוה.

פלוגי סיפר לי, כי הוא היה עושה תספורת **לאדמו"ר מביאלה** זצ"ל. פעם אחת אמר לו האדמו"ר: "אני רוצה לשלם לך".

הוא נבהל, לשלם?!

שאלו האדמו"ר: "מה אכפת לך?" והוא השיב בהסתייגות נחרצת: "ראשית כל, אינני זקוק לכסף, וחוף מזה זו זכות בשבילי".

הסביר לו האדמו"ר: "יש לי מצוות עשה, מדוע שאפסיד אותה? ולכן גם אם אינך צריך כסף, למה שאפסיד. אנא, קח לירה אחת, ובכך אקיים את מצות 'ביומו תיתן שכרו'. הוא לקח.

כך זה בקביעות כאשר באים בעלי מלאכה - חשמלאי, טכנאי, קורה שאין באמתחתך כסף, ואז - אם הפועל מוותר כרגע, וכן במקרים מסוימים נוספים - לא עוברים על הלאו של בל תלין, אבל מפסידים את "ביומו תיתן שכרו".

אני מאריך בפרטים כי זה דבר קל שאפשר לשים לב אליו ולהרוויח. האדמו"ר מביאלה היה שמח בכל מצוה שזכה לקיים, והיה בירושלים שוחס שכמה פעמים בשבוע הגיע אליו לשחוש לידו עוף כדי לתת לו הזדמנות נוספת שוב ושוב - לקיים את מצות כסוי הדם.

כאשר שהה בצפת, אמר האדמו"ר למלווהו: "בהליכתנו כעת לנשום אוויר, הלא נלך בד' אמות חדשות של ארץ ישראל, ואם כן מדוע ללכת סתם, כשבאפשרותנו באותה שעה גם לחטוף מצוות, אם רק נכוון דעתנו לכך?"

על הפסוק "פסול לך", כותב רבנו בחיי בדרך רמז: מה שאצל אחרים פסולת - מזה אתה יכול לעשות עסק. בדברים שאנשים אינם מודעים שזו מצות עשה, ניתן לחטוף מצוות בקלות. וכאמור, כאשר מסיימים עם התספורת, אל לנו לתת את העשרים שקלים בצורה יבשה, ללא חיות. נכניס קצת מחשבה, נכוון לשם מצוה וגם נשמח בה!

כך אפשר באמת לחטוף מצוות - כשעושים כל מעשה עם

כוונת לב .

מעשיו ראובן

תוך כדי טיפולי הדיאלוזה, היה שוקד רבי ראובן זצ"ל על תלמודו והוגה בתורה אשר באהבתה ישגה תמיד. הוא נהג לכנות זמן זה בשם "כולל דיאלוזה". דמותו של רבי ראובן היושב ושונה תוך כדי ייסוריו נחקקה בלב המשופלים והצוות הרפואי והשפיעה לאין קץ על אורחותיהם והנהגותיהם.

לאחר שהתפתח נמק ברגלו, נאלץ רבי ראובן לעבור ניתוח מסובך לכריתת הרגל עקב מצבו החמור. בעוד בני המשפחה ממתנינים בחדרה לסיום הניתוח, יצא לפתע הרופא מחדר הניתוחים כשחיוך על שפתיו: "מעולם לא נתקלתי בחולה שכזה!" קרא בפליאה.

הרופא סיפר לבני המשפחה כי מיד לאחר שרבי ראובן התעורר מן הניתוח היו בפיו שתי שאלות. הניתוח התקיים בתחילת השבוע, רבי ראובן חפץ לדעת אם יאלץ לשהות במחלקת טיפול נמרץ עד שבת קודש, משום שחשש לחילול השבת שיגרם בשל שהותו במחלקה זו.

בנוסף לכך, הואיל והניתוח החל בלילה והסתיים בשעת בוקר מוקדמת, שאל רבי ראובן את רופאיו האם עד הערב יסירו מגופו את הצינורות והמכשירים הרפואיים, כדי שיוכל להניח תפילין כדבעי.

"מעולם לא ראיתי חולה במצב כזה, שאינו שואל כל שאלה על מצבו הרפואי ועל הכאבים שלאחר הניתוח, וכל מעייניו נתונים אך ורק לקיום המצוות!" אמר הרופא בהתפעלות.

מסמרות נמועים

כי תצא - תשעה - גליון מב

מתורת רבינו המשגיח הגה"צ ר' אליעזר גינזבורג זצוק"ל

מכתבים ממורינו המשגיח זצוק"ל^א בענין עבודת האלול והקבלה לשנה הבעל"ט עבודת ימי האלול

בענין מה ששאלת שהעבודה בימי האלול לא תועיל לאחר ימים אלו, ובימים טרודים כל העבודה בשטחיות ואין מקום לחשוב אף על פרטים קלים כי הם לא יהיו משמעותיים כלל.

הנה ראיתי בני עליה והם מועטים, בני עליה עוסקים באלול בעבודה רוחנית מרובה, קובעים עיתים ושעות לעמול בקניני האמונה וההשגחה המלכות והמשפט, ומאחר ועוסקים שעות מרובות בקנינים אלו, בודאי שיש לזה פירות לכל השנה. ונוסף לזה בני עליה חושבים מחשבות מפורטות על תכניות לעתיד לשנה הבעל"ט^ב, ובודאי שיש בזה תועלת רוחנית לכל השנה.

והנה יש הפחיתים מהבני עליה, שאינם מקדישים זמן לעבודה של ממש באלול, אלא בהתעוררות מועטת של שמיעת דברי התעוררות מועטים. או מוסיפים מעט מחשבה במשך היום, אבל לכלל עבודה ממושכת לא הגיעו. וממילא הפירות הם בהתאם לעבודה.

ומכל מקום עדיין יש במחשבתם שדברי החיזוק ששומעים, או לימוד המוסר אשר לומדים בימי האלול, ואמירת הסליחות, והתפילות של ימים נוראים, יחזקו את כוחם ויתעלו ויתקדמו,

^א המכתבים נכתבו לאחד התלמידים והוא ערכם, כמו כן יתכן והלק מהדברים אינם הוראה לציבור.

^ב המשגיח זצ"ל היה אומר שאע"פ שבעלי המוסר הקודמים לא שינו מסדריהם עד עש"ת, מ"מ אהנו צריכים להקדיש זמן לזה גם באלול, כי אם לא - לא יהיה לנו אלול כלל. ופעם התבטא ואמר "העולם אומרים שמאו שנפטר המשגיח לא מרגישים אלול, אני לא חושב כך, אמנם זה לא אותו דבר, אבל יש אלול". כי העולם סבורים שאם לא מרגישים אימת הדין שמעוררת לעבודת האלול כמו שחשו אצל המשגיח ר' הצק"ל זה לא אלול. אבל המשגיח זצ"ל למדנו כי להרגיש אימת הדין אי"ו בדרגות שלנו, וחובתנו איפוא היא לעסוק בעבודת האלול בהכרת המלכות והמשפט מכה הידועה שזה החובה, גם בלי הרגשת המשפט. ולכן יש חובה לקבוע זמן ללימוד את הנושאים, ובעיקר להרבות במחשבות וציורים לקרב את יסודות האמונה והעבודות ללב, וכן לקבוע איזה ספר בעניני יר"ש שירומם את האדם, ויהד עם זה לחזק את הלימוד והתפילות, ובה עדיין יש בקרבינו עבודת האלול כפום דרנה דילן.

^ג גם בזה היתה דרכו של המשגיח זצ"ל נאדרת בקדוש, כשכל שנה בימי האלול היה כונה תכנית עבודה לכל השנה הבעל"ט לבני ועד האברכים דיום שני, ובה היה כלול ספר מוסר ללימוד כסדר כל השנה חובה"ל או מס"י או שע"ת. וכן עשרה נושאים בעבודת ד' כמו אמונה, תורה, תפילה, באל"ה, תשובה, וכו' לעסוק בהם כל חודש בנושא אחד, ללימוד עליו בספרים ולחשוב עליו במחשבות. גם היו מחלקים את התפילה לעסוק כל חודש בקטע מסוים, או כל התפילה כסדר, או קטעים ששייכים לנושא החודשי. ומרכז העבודה היה הועד השבועי ביום שני, שבו היה המשגיח מלמד אורחות חיים פעם בנושא החודשי ופעם בספר המוסרי או ביאור התפילה היכן שאוהים.

ובס"ד בשנה הבאה יהיה להם עליה ניכרת. ואכן יש שבאמת מתעלים. ויש שאינו אלא עליה זמנית מועטת, אך גם בזה אין לזלזל.

והנה אברך אשר אינו קובע עתים לעבודה, כי אומר שאינו מאמין שיחיו פירות לעבודתו, מכח נסיון של שנים רבות. אולי קשה לחייב אותו להאמין כי בודאי יהיו הצלחות, אבל התביעה כפולה ומכופלת היאך אפשר להשלים עם מצב זה של שנים שחולפות, ורוב השנה התפילות רדודות, והלימוד אינו בשיא העמל - היגיעה וההתמדה, וכי אפשר להשלים סופית עם מצב זה.

הבה נפתח ספר מסילת ישרים נראה את תוכחתו ותביעתו לעבודת הזמירות שהיא תחילת העבודה. והאמת שדבריו ידועים לנו מכבר, אבל לא נתעצל, ונחשוב עתה במתינות, האם אין הדברים מחייבים קפיצה חדשה, האם אפשר להמשיך כך.

וידעתי כי גם דברים אלו לא יעשו מהפך אמיתי, ולא יביאו לשינוי משמעותי בעבודת האלול והסיובות לכך שלשה.

האחד, כי האדם קשור לעולם הגשמי וכלל אינו קולט מלים אלו של עה"ב וחיי הנצח. דברים אלו חולפים על חוש השמיעה ונשארים מחוץ להם, ואל האדם אינו נכנס. וללא הסברים פשוט אין קליטה. החומרות היא מן עבה שאינו נותן לדברים לחדור פנימה.

השני, כי התנהגות האדם היא בקלות ראש. היינו ללא עמידה חזקה על הקרקע, אלא נע ונד בין סיפור לסיפור, בין נושא לנושא, אחד מעניין יותר והאחד פחות, אבל בסיכום חיים בעולם של הכל, כך הוא האמת למתבונן.

והסיבה השלישית היא, כי קשה להתעלות מעל כל הסביבה. אנו נמצאים בחברת בני תורה, ולא רואים אנשים של צורה, אנשים עם פנימיות בעבודה. לא רואים אנשים אשר יגערו בנרפים ומתרחלים, וכאלו באמת רק זה אשר בן תורה חייב ומסוגל להגיע. לא רואים שהאמת היא שרק יחידים זוכים בדרגות אמיתיות.

הנה כל הדברים האלו הם דברי המס"י בפ"ה הנקרא מפסידו הזמירות, וכוננת הדברים מפסידים לאדם את הכח להגיע להזמירות.

ועל כן הרעצה באמת להתקדם ולהשתנות עליו להחליט שהוא מקדיש באלול כל יום משך זמן לעבודה, וכל המרבה הרי זה משובה. ולשבת וללימוד ספרי יראה ומחשבה, גם זמן ממושך,

וגם לעבור על חומר רב. כגון לעבור על חובת הלבבות כל פרק ג' משער חשבון הנפש, או כל שער עבודת האלוקים, ללמוד ולחזור ולסכם ולשנן.

ואם יאמר העצל והמתרפה זה לא יתן לי כלום, טעות בידו, לימוד מרובה בכמות ובזמן ובאיכות, בודאי יניב פירות. ובודאי שאם יהיה תוספת עוד ספרי יראה, ספרי מחשבה, ספרי מוסר, ספרי בעלי המוסר, יהיו פירות משובחים הרבה יותר.

קבלה אפילו מועטת לשנה הבעל"ט

ידידי

הנה היצר נלחם עם האדם בכח רב ומצליח לבטל ממנו את כח הרצון לעלות ולהתעלות משנה לשנה מכח עבודת הימים הנוראים.

וכיצד הוא מצליח, הוא בא בשני טענות חזקות: האחד כי קשה מאד להמשיך את החיזוק או להתקדם לחיזוק נוסף. ואם נמצא דבר קל שאפשר להתחזק בו בקביעות, היצר יאמר הרי אין בזה תועלת וכי יבא הישועה מחיזוק רפה ודל כזה.

והתשובה לזה היא,

כלל ראשון מרבותינו בעלי המוסר הוא, שחובה לחיות כל הזמן עם הרגשת ויגבה לבו בדרכי ד' שאפשר לגדול ולהצליח. כל התשובות שהרי רואים שאין התקדמות של ממש, הוא פיתוי היצר. חובה להאמין שאפשר ושייך לשנות ולהתעלות.

כלל שני הוא, שהעלחות אינם רק בניי פאר ברוחניות, אלא מעט הזך הוא הרב. בכל תחום שהוא אפשר להחליט על מעט שהוא בבחינה של כבישת היצר.

הנה בלימוד התורה, החפץ חיים בתורת הבית מבאר מעלת מאן דירית חדא מסכתא, האם לא כדאי לנסות את דבריו על פרק משניות או מספר דפי גמרא. היינו ללמוד פרק אחד משניות ולשנן אותו בע"פ ולחזור עליו כל יום, ואחר זמן עוד פרק וכך להמשיך עוד.

וכן באמירת הברכות, מדוע לא נקח ברכה אחת ואת זה נכבוש שזה נאמר במיוחד. וכן אפשר לקחת משפט של אמונה קטע של אמונה ולחזור עליו יום יום. וכל הדברים הנזכרים יעשו מתוך הכרה כי הוא אוצר רוחני בעל ערך גבוה ללא גבול.

ואם תאמר שהוא דמיון שהרי הוא משהו קטן ודל. הרי אינו כן, כי לעומת ההעדף לעבור עוד ועוד זמן ללא משהו שמרגישים בו קנין, הרי הוא רב מאד.

כלל של דבר יש בחינה של התקדמות בעבודה בהרגשת ויגבה לבו בדרכי ד', לא לומר כל הזמן שעדין רחוקים מהשלמות – וכך עובר זמן רב ללא הצלחה, אלא לכבוש קטעים מועטים

ולהמשיך עוד ועוד. לחיות עם הרגשה שלא עולים ולא מתקדמים אלא רק לא יורדים – אינו מביא תועלת.

ואם תאמר הכל ידוע לי אבל אינו מוצא טעם ליהנות מכל הפרוטות האלו אני רוצה הצלחה של ממש ולא הצלחה של דמיון.

דע ידידי כי זהו פיתוי היצר, חובה לחיות בהרגשת מצליחן לחיות עם אתגר יום יום. וכעין זה מבואר בחובה"ל (שער חשבון הנפש פ"ג חשבון העשרים ואחד) שצריך להעמיד מטרה ולקיים ולשאוף למטרה מתקדמת.

ואולי אפשר להציע לקבל קבלה מועטת לשנה זו לומר ברוך שאמר, במתינות, בערך כדקה, וראוי לפני ההתחלה ללמוד תפילה זו עם פירוש, ולעין במשנה ברורה שבח קטע זה. וקבלה זו תהיה היחידה לכל השנה, רק קבלה זו. ואם תאמר שהוא מועט, עדיף מועט מכלום. שנה שלמה לומר ברוך שאמר במתינות, למעלה משלש מאות פעם ברכה זו באופן משובח. שלש מאות וחמשים דקות של ברכה ראויה.

ועתה בודאי יאמר האדם מי ערב לי שאמשיך לומר ברוך שאמר בהתלהבות הראויה, הרי הזמן יעשה את שלו, וברוך שאמר ילך וידעך. ועל כן אפשר להוסיף לזה, חובה לקרא כתב זה ביום שישי או במוצש"ק כל שבוע, וכן את דברי החובת הלבבות פרק ה' משער יחוד המעשה המבאר בהרחבה כוח היצה"ר ומלחמתו.

ואם גם את זה היצר יקשה, ויאמר כי קשה הוא לקרוא כל שבוע אותם הדברים. אם כן חובה עלינו לעמוד עכשיו ולערוך חשבון נפש מעמיק, וכי אין באפשרותנו להכריח את כח הדיבור להוציא מספר מילים מהפה פעם בשבוע. ואם באמת אין זה בכוחנו, הרי זה כהכרזה על פשיטת רגל מוחלטת.

ולכן אולי כדאי להחליט שהפעם נקבל עלינו באופן מוחלט, שנוכל לעמוד בזה. והוא להתחזק באמירת ברוך שאמר בלבד. שנה שלמה, ולשמירת הדבר לחזור כל שבוע על כתב זה. ואם בר"ח כסליו יהיה רצון להוסיף, נדון בדיון מיוחד.

ידיך הדו"ש והמאמין כי יש תקוה לעלות על דרך המלך. אליעזר גינזבורג

¹ הנראה זו לקבל קבלה קטנה ולהחזיק בה כל השנה – אינה שוה בכל, ובדרך כלל היה המשיגיה מגביל לקבל לכמה חודשים ואח"כ לבדוק אם להמשיך או לשנות. והכל לפי השואל והענין.

¹ יש לציין שכך היה המשיגיה מורה בעיקר לאברכים, אבל לצעירים יותר היה אומר קביעות זמן מועטת שלא יפרע ללימוד.

קצות דרכיו ומעשיו של מורינו המשגיח הגה"צ ר' אליעזר גינזבורג זצוק"ל

סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה

כשבאים לכתוב על רבינו המשגיח דשיבת פוניבוז' הגה"צ רבי אליעזר גינזבורג זצ"ל זה עבודה קשה מאוד, דגם אם נכתוב ספר שלם עדיין זה רחוק מאוד מלתאר את גדלותו, שהוא היה אדם גדול מאוד, ואע"פ שהיינו מאוד קרובים אליו, קשה מאוד לעמוד על גדלותו, ובפרט שברוב חכמתו הוא הסתיר אותה כמה שהיה ביכולתו, מצד אחד היה מסודר מאוד לתלמידיו בלבו ובנפשו, והיה מדבר עמו בפשטות בכל נושא ונושא, ומאידך ראשו היה בשמים הן במעשיו הן בדיבוריו הן במחשבותיו שכולם היו בדרגה גבוהה מאוד. ומתאים לומר על רבינו את מש"כ החזו"א (קובץ אגרות ח"א י"א) וז"ל "אמנם האיש הזוכה לידיעת התורה, הוא הולך בין אנשים, ונדרמה לאדם הרואה לעינים – כבן אדם, אבל באמת הוא מלאך הגר עם בני תמותה וחי חיי אצילות ומרומם על כל ברכה ותהילה". אבל להיפטר בלא כלום א"א, ונכתוב קצת מהדברים שראינו וקבלנו ממנו כדי שלכל הפחות נעמוד על קצות דרכיו ומעשיו, ונשתדל אנו תלמידיו להמשיך ללכת בהם, ויהיה זה לעילוי נשמתו, שהרי כולנו מחויבים לגמול לו הכרת הטוב מיוחדת, מדה כנגד מדה על מה שהתמסר מאוד לכולנו.

למנצה על שושנים

פרק מ"ה בתהילים מתחיל למנצה על שושנים לבני קרח וגו', ופרש"י שם וז"ל לכבוד תלמידי חכמים יסדו השיר הזה שהם רבים כשושנים, ונאים כשושנים, ומרטיבים מעשים טובים כשושנים עכ"ל, וג' דברים אלו היו אצל רבינו זצ"ל באופן מיוחד, רבים כשושנים, אע"פ שמצד אחד הוא היה אדם תקיף וחזק בדעותיו שעשה כפי מה שאחזו שצריך לעשות ולא ויתר על שום הלכה והנהגה, מאידך היה אדם רך ונעים הליכות בעזרה מיוחדת ביותר עם כל הסובבים אותו.

נאים כשושנים, יש לפרש דאירי על קיום המצוות דהם נעשים בעזרה מושלמת עם כל הפרטים וההקדוקים, וגם דבר זה היה אצל רבינו בעזרה מיוחדת, ואכתוב סיפור אחד ששמעתי מאחד מבני המשפחה שפעם אחת היה נידון האם אפשר לשבת במקום מסוים בסוכה, ודנו בזה בני המשפחה ולבסוף הוחלט ללכת לשאול מורה הוראה מובהק, ופסק שלפי המבואר בפוסקים וכן פסק המ"ב מותר לכתחילה לשבת שם, ורק לדעת הפמ"ג יש להחמיר לא לשבת שם, ואמר רבינו שלא ישבו שם, וביאר טעמו במש"ל לאדם שקנה כובע שהיה מוצא הן בעיניו, וכולם אמרו לו שהכובע מאוד יפה, ורק אדם אחד אמר לו שהכובע לא כ"כ יפה מחמת אדם זה, כבר מספיק שהכובע לא ימצא הן כ"כ בעיני הקונה, וכך בעיני המצוות שהם ניתנו כדי לזכות בהם לעוה"ב, וכשנגיע לעוה"ב נראה האריך נראים המצוות שעשינו, ובמצוות סוכה זו כל הפוסקים יגידו לנו שהמצווה מושלמת, אבל הפמ"ג יגיד לנו שלא היה מושלם, וזה כבר מספיק שלא לעשות דבר זה.

מרטיבים מעשיהם כשושנים, יש לפרש דהכוונה שהצדיקים עושים את מעשי המצוות עם פנימיות והרגשת הלב, וידיעת מעלת וערך המצוות וידיעת הפנימיות של כל מצוה ומצוה, וידוע כמה רבינו היה מרבה לדבר על דברים אלו, ולימד לתלמידיו את פנימיות המצוות, כגון פנימיות מצות תפילין ציצית ושבת, ועוד הרבה מצוות, וידוע שרבינו עצמו היה בדרגה גבוהה בעשיית דברים אלו.

בתי אחותי אמי

נביא את דברי הו"ל שרבינו המשגיח היה רגיל לאומרם, ונבאר איך הוא התנהג כן בעצמו, איתא במד"ר (שיר השירים סוף פרשה ג') על הפסוק בעטרה שעטרה לו אמו, דיש לדמות הקורבה של כלל ישראל להקב"ה, כמו מלך שהיתה לו בת יחידה והיה מחבבה מאוד, והיה קורא לה בתי, ולא זו מלחבבה עד שקראה אחותי, ולא זו מלחבבה עד שקראה אמי, כך היה הקב"ה מחבב לישראל יותר מדאי וקראן בתי... לא זו מלחבבן עד שקראן אחותי... ולא זו מלחבבן עד שקראן אמי... עכ"ד, והיינו דהקב"ה מחבב את ישראל ומתנהג עמם בשלש אופנים של קירבה, קירבה בגדר של בתי, שכלל ישראל מקבל שפע מהקב"ה כמו בת מאביה, קירבה בגדר של אחותי שמקבלים השפעה כביכול במצב של שווה בשווה כאחות, קירבה בגדר של אמי שכביכול אנהנו משפיעים להקב"ה, וכמו שהאריך בנפש החיים שער א' דהקב"ה נתן לכלל ישראל כוח להשפיע בכל העולמות, וכביכול הם משפיעים גם להקב"ה, וכמ"ש בקרא תנו עוז לאלוקים וכו'.

ושלש בחינות אלו ראינו אצל רבינו המשגיח זצ"ל בסדר, רבינו בס"ד זכה למשפחה ברוכת ילדים והוא התמסר אליהם בכל לבו ונפשו וגידלם כאב וכאם לגדולי תורה ויראה, אבל היו לו עוד מאות רבות של בנים שהם התלמידים וכמ"ש בחז"ל ושנתתם לבניך אלו התלמידים, ורבינו התנהג והתמסר לתלמידיו בשלש בחינות אלו, בחינת אב לבניו, שדאג והתמסר אליהם בכל לבו ונפשו, בשיחות לכלל הישיבה, בוועדים לכל שיעור ושיעור ולאברכים, ושאר כל סוגי הוועדים למיניהם, שהיה כלול בהם גם הדרכה האריך היא העזרה לעסוק בתורה ובידאה, והיה לו קביעות עם תלמידיו ללמוד בספרי מוסר ויראה, ובשאר ענינים, כגון בעניני שבת קודש, וגם והיה פנוי לתלמידיו לדבר עם כל אחד ואחד באופן פרטי כאב לבנו ללמוד ארחות חיים, ולדאוג לכל צרכיו הגדולים והקטנים של כל אחד ואחד, ונמשך הקביעות הנ"ל עם התלמידים וכן הדאגה באב לבנו בכל הצרכים גם לאחר החתונה. עד כדי שהיה מתקשר לתלמידיו להתענין בשלומם, וכן היה אומר לתלמידיו שיכולים להתקשר אליו בכל שעה אפי' בשעות הקטנות של הלילה, ונתן הרגשה טובה שאף שהוא מתעורר אין זה מפריע לו להמשך המנוחה. והיה מעשה אצל אחד מתלמידיו שאחרי הלידה היה צריך לסדר איזה ענין

בבית החולים, והתקשר אליו לספר לו שצריך לסדר ענין פלוני בשביל בני, והוא התקשר מיד לאנשים הנוגעים בדבר, ותוך כמה דק' הענין היה מסודר, וזה עובדא אחת מיני רבות מהמסירות שלו לתלמידיו כבניו.

וכן היה אצל רבינו בחינת אהותו, הוא נתן לתלמידיו הרגשה כ"כ טובה כעין בחינה של אחים שהרגישו כ"כ בנוח לדבר עמו להתיעץ עמו בכל הענינים, בתורה יר"ש ובשאר כל הענינים מהדברים המזוירים ביותר עד הדברים הקלים, וגם בחינת אמי היה אצל רבינו שהיה שומע מתלמידיו מאמרי חז"ל וביאורים בדברי חז"ל ובשאר הענינים, ונתן להם את ההרגשה שהם מחדשים לו דברים חדשים.

והלכת בדרכיו

רבינו זצ"ל היה מקושט במדות טובות ומיוחדות וא"א להאריך בזה, רק אזכיר קצת ממדותיו, כבר הזכרתי לעיל את מדת הניתנה שלו לאחרים שהיתה בעזרה מיוחדת בלי גבול, והיו תלמידים שדאג להעביר להם כספים אחרי התנונה שלא בידיעתם. והיה מפקיר את זמנו לתלמידיו, ודואג לכל צרכיהם, ואף פעם לא דחה אותם.

אברך אחד סיפר ששנה אחת הביא למשיגה לביתו בפורים משלוח מנות עם חוברת של צילומי ועדים מסודרים של שנה שלימה שהוא כתב, ואמרו לו בבית שהמשיגה לא מקבל קהל, וביקש שימסרו לו את זה, ואותו אברך הלך לחמיו לסעודת פורים, וכשהיה שם התקשרו ובקשו אותו בטלפון, להפתעתו זה היה המשיגה (ולא בהור מהיכן המשיגה ידע שהוא שם) שביקש להודות לו על המשלוח המיוחד, ואמר לו שהיה ראוי להכניסו לביתו אלא שא"כ אין לדבר סוף.

וכן מידת הענוה והבריחה מן הכבוד היה אצלו בעזרה מיוחדת מאוד, ואזכיר דוגמא אחת שראינו אצלו בהתנונה, שהוא הגיע לפני החופה לומר מזל טוב ולא נשאר לחופה, ואח"כ חזר שוב, ומסתבר שטעמו היה מחמת שלא רצה שיכבדו אותו לומר ברכה בחופה, וכהנה רבות, וכמוזמה שלא מצוי בכלל שאדם בכזה מעמד של משרה תורנית שלא היה אומר שיחות ודרשות מחוץ לשיבה, ואמר שהסיבה לזה היתה מחמת שאחו שאין כ"כ תועלת לומר שיחות למי שלא משקיע באופן קבוע בדברים הנאמרים, אמנם מסתבר שחלק גדול מהסיבה לזה היה גם מחמת הבריחה שלו מן הכבוד. ושמעתי מאחד מבני המשפחה שפעם אחת כשהיה רבינו מחוץ לעיר בשבת בשמחת אחד מילדיו כבדו אותו לומר דרשה בליל שבת, והוא אמר שיחה ולא שיעור, ואמר לבני המשפחה שאמר בדוקא שיחה ולא שיעור, דכיון שתפקידו כמשיגה לומר שיחות אינו רוצה בעיבוד לומר שיעור דאין מלך משתמש בשני כתרים, ובודאי שמונה במעשה זה ענוה גדולה.

וכן היה רבינו נוהג במדת הפרישות, וכל יום חמישי היה צם והיה עושה כן בהצנע לכת בלי שידעו מזה, וכידוע הוא לא היה נוסע לנופש אף פעם, ואפי' כשהיה צריך לנחל ואמרו לו שישע קצת לנחל מחוץ לעיר, אמר שאפשר לנחל גם כאן בגבעה, ובודאי היה נוהג עוד דברים מעין אלו שאף אחד לא היה יודע מהם.

מלאך העומד על קרקדו ואומר לו גדל

המשיגה זצ"ל חוץ ממה שהיה מסודר מאוד לתלמידיו במסירת השיחות וסוגי הועדים שמסר בהרבה תחומים, היה להם גם בגדר של מלאך שעומד עליהם ואומר להם לגדול.

תורה

היה מלמד ומדריך אותם את דרכי הלימוד וקניניה, והיה חוזר תמידיו כסדרן שיש ד' חלקים שצריך לשים לב להתקדם בהם כל הזמן:

א. התמדה, לשים לב תמיד לנצל כל זמן פנוי שיש אפשרות לשבת ליד ספר וללמוד, וכן לנצל את הדרכים לחשוב בהם בלימוד, שיסדר הדברים בראשו לפני שהולך מה רוצה לחשוב כדי שהדרך תהיה מנוצלת כראוי [וכמוזבן הכל ברוגע ובמנוחת הנפש]. כשגם מעצמו היה תובע דברים אלו בעזרה מופלגת, ואף אמר לי לפני התנונות של ילדיו שהוא מתכנן מקודם איזה נושאים לחשוב בהם בזמן התנונה ובשאר הזמנים כדי שיוכל לנצל גם זמנים אלו.

ב. ידיעת התורה, היה מלמד לתלמידיו שצריך לשאוף לדעת את כל הש"ס ולהתקדם בזה לאט לאט מסכת אחרי מסכת, ולחזור על כל מסכת כמה פעמים, וכל יום לחזור על כמה דפים בגמ'. והיה חוזר פעמים רבות על דברי הח"ח (כתורת הבית פ"ז) שכתב שכל אחד יהיה לו מסכת אחת שתהיה שגורה בפיו מחמת כמה מעלות עיי"ש, ואחת המעלות היא כדי שיעי"ז יהיו לו ד"ת שיוכל לחזור ע"ז בדרכים ובכל הזמנים שא"א לשבת ליד הגמרא וללמוד.

ג. הבנת התורה, היה מעורר לחשוב ולתכנן האיך מתקדמים בזה, והיה אומר שבסוף כל סדר שלומדים צריך לשים לב איזה דברים התחדשו בסדר זה, ובסוף כל סוגיא לשים לב מה התחדש והתברר בסוגיא, וכן היה מלמד שכדאי לכתוב את יסודות האחרונים בעזרה מתומצתת כדי שהדברים יחרטו בלבו, וכן לכתוב יסודות אלו בפנקס לפי א' ב' עד שיתקבצו הרבה דברים, ויהיה קל למצוא כל יסוד במקומו.

ד. ידיעת ערך מעלת לימוד התורה, היה מלמד איזה ספרים יש ללמוד כדי לדעת דבר זה, ומרגלא בפומיה שכל בן תורה צריך לדעת את כל שער ד' בנפש החיים בעזרה ברורה.

כוונה בתפילה

היה מדריך את תלמידיו האיך היא הדרך לכוון בתפילה, והיה מרבה לחזור על דברי השל"ה הקדוש שיש עשרה דברים שמסייעים לאדם לכוון בתפילתו (והובאו דבריו בתחילת סידור אשי ישראל עניני תפילה עמ' 16) ונזכיר כמה מהם: תורה היינו כמה שהאדם יותר קשור לתורה ועבודת ה' לבו יותר קרוב לענינים רוחניים ועיי"ז יותר קל לו לכוון בתפילתו, ורבינו

היה מעורר ע"ז ביותר בבין הזמנים בתפילה מנחה ומעריב שלא יבוא האדם לתפילה ישיר מעסקיו וכדו', אלא יבוא כמה דק' לפני התפילה ויעסוק בתורה או ביר"ש, ועי"ז לבו מתקרב לרוחניות, וזה יועיל לו לכוון בתפילה, חידוש, רבינו היה מפרש החכונה שיחדש כל פעם איזה פי' חדש בתפילה, שהחידוש יעורר אותו לכוון גם בשאר התפילה, זמן, היינו שיהיה לאדם את הזמן שהוא צריך כדי שיוכל לומר את המילים בנחת ולחשוב עליהם, ולצורך זה האדם צריך להתפלל במקום שיש לו מספיק זמן לומר את המילים, וכמוכן להגיע בזמן לתפילה.

ורבינו היה משקיע שעות רבות ללמוד לתלמידיו את פירושי התפילה הן בכל השנה כולה, והן לפני ימים נוראים, והיה מרבה לחזור שעות לפני שלומדים את פירושי התפילה, צריך לחלק את הקטעים והברכות לכמה חלקים, ואזכיר דוגמא אחת, כגון בברכות התורה בבוקר יש לשים לב שבתחילה מברכים ברכת המצוות על קיום מצות ת"ת [זוהי ברכה על קיום המצוה לכל היום] ואח"כ מבקשים שנוכה לעריבות בתורה, ולזכות להיות יודעי ה' וללמוד התורה לשמה, ואח"כ משבחים את ה' על שבחר בכלל ישראל מכל העמים ונתן לנו את התורה, ורבינו היה אומר שכשם שצריך ללמוד את התורה כך צריך ללמוד את התפילה, והיינו את פירוש ותוכן התפילה.

חסד

היה מרבה לדבר על מצות עשיית חסד בין אדם לחבירו, וחוזר הרבה פעמים על דברי התומד דבורה בפרק א' ופרק ב', ועל מש"כ שם בהקדמה שע"י שהאדם עושה חסד בעוה"ז הוא גורם שהקב"ה יעשה חסד עם בריותיו, והזכיר פעמים רבות את מה שביארו בעלי המוסר שאברהם אבינו לא ויתר על הכנסת אורחים אפי' כשהקב"ה הוציא חמה מנרתיקה, משום שלא רצה שיעבור אפי' יום אחד בלי עשיית חסד, דהנצח של האדם בנוי לפי ימי האדם, וכל יום צריך שיעשה בו חסד.

ושמעתו ממנו שמידי פעם צריך האדם לעשות איזה מעשה גדול של חסד שטורה בו בשביל השני [ע"י רבינו יונה שער ג' אות י"ג כי חייב האדם לטרוח בעמל נפשו על תקנת חבירו וכדו'] ומחמת זה הורה לי פעם אחת שאשתתף בתפילת רבים בחצות הלילה לכמה שעות, לצורך ישועת אחד מבני החבורה.

מוסר ויר"ש

בעניני מוסר ויר"ש היה בונה ומעמיד כל נושא ונושא על כל פרטיו, כגון בעניני לימוד התורה ותפילה ועשיית חסד, והיה מלמד היכן נמצא כל נושא בדברי חז"ל ובספרי המוסר הקדמונים ובשאר ספרי המוסר וכן היה מלמד איך כל אחד יוסיף מעצמו עוד מחשבות על ענינים אלו, וכן בעניני שבת ורגלים, ואלול וימים נוראים, ושאר הזמנים כגון חנוכה ופורים ועניני החורבן, היה בונה ומעמיד את כל צורת העבודה בימים אלו, ובאיזה ספרים ללמוד בימים אלו, ואיך הצורה לחשוב ולקבל תועלת מזמנים אלו, ואחרי המועדים היה מלמד איך להמשיך את התועלת שקבלו במועדים לכל השנה.

רבינו היה מלמד לתלמידיו איך היא צורת לימוד המוסר, ואיזה קטעים חשובים לשים עליהם יותר דגש בלימוד המוסר, והאריך בזה רבינו במסילות שהוציא בחייו כאשר תחזינה עיני הקורא בהם, ואזכיר דוגמא אחת מני רבות שנוכרו שם, שהיה מדרוך בלימוד ספר מסילות ישירים, שיש ללמוד כל מעלה שנוכרה שם כמו סוגיא בגמ', כגון כשלומדים את פרקי הוזהרות בתחילה יש ללמוד כמה פעמים מפרק ב' עד סוף פרק ה' לקבל ידיעה רחבה מהו ענין הוזהרות, ואח"כ לחזור ע"ז שוב כדי להבין הדברים יותר, וכך יוכל עי"ז כל אחד לשים לב איזה קטעים יותר מעוררים אותו ובהם יתבונן יותר, עוד היה אומר שאע"פ שהמס"י כתב את ספרו עפ"י סולם העליה של ר' פנחס בן יאיר, מדרגה אחר מדרגה, שהאדם ישלים עצמו במעלת הוזהרות, ואח"כ ימשיך במעלת הוזהרות, אבל גם לפני שהאדם השלים עצמו במעלת הוזהרות יכול לעסוק במעלת הוזהרות, וכן בשאר המעלות, דבכל מעלה יש את הדרגות הפשוטות שזה שייך לכל אחד, ששייך לקנותם גם לפני שהשלים עצמו במעלה הקודמת, ואפי' במעלת הטהרה הפרישות והקדושה, הם שייכות לכל אחד גם לפני שהוא השלים עצמו במעלות שקדמו להן.

והיה חוזר פעמים רבות על מש"כ בעלי המוסר כמה כוח ערך של כל מחשבה שהיא משפיעה לשנות את האדם בכל התחומים, משום שהאדם הוא בעל חומר, והחומר מושך אותו לעשות כל מיני דברים, וכדי להתגבר ע"ז חייב שיהיה לו בהרגש הלב הרבה ידיעות בעניני יר"ש. ופעם אחת שמעתי שהוא שאל אברך ת"ח בעל משרה תורנית האם לומד מוסר, וענה לו שלא לומד, ושאלו רבינו מדוע, וענה לו שאין לו זמן ללמוד מוסר, ושאל אותו רבינו האם להתפלל מנחה יש לך זמן, וכמו שיש לך זמן להתפלל מנחה גם יהיה לך זמן ללמוד מוסר.

לפיכך הרבה להם תורה ומצוות

רבינו היה מרבה לדבר על הזכות הגדולה שיש לנו אפשרות לקיים כ"כ הרבה מצוות, דבר ראשון בלימוד התורה לשמוח שמתה גדולה שזוכים ללמוד דכל מלה של לימוד תורה זה קיום מצוה, שהיא הכי גדולה מכל המצוות כמ"ש ות"ת כנגד כולם, וכן בתפילה לדעת שכל מלה בתפילה בונה עולמות ויוצרת נצח כמ"ש בנפה"ח שער ב' פ"י וכן כל יום האדם זוכה לומר מאה ברכות שכל מלה מהברכה בונה עולמות, ויוצרת נצח כמ"ש בנפה"ח שם, וכן הרבה חסדים שמזדמן לאדם לעשות במשך היום שכולם הם מעשה מצוה, ועוד הרבה מצוות שהאדם זוכה לקיים כל יום כגון ציצית ומזוזה כל היום, ונט"י כמה פעמים ביום, וכן כל אמן שזוכים לענות, ואפי' שמיעת חזרת הש"ץ זה דבר גדול שיוצא לאדם נצח, וכן בשבת לזכור שיום שלם הוא מקיים מצות שביתה, ומצות זכור את יום השבת, והיה אומר שכדאי לאדם ליטול ידיו ולאכול לחם רק כדי שידויח לקיים מצות ברכת המזון שהיא קיום מצות עשה מן התורה.

והיה מביא את דברי חיד הקטנה שמעורר איך האדם צריך להרגיש את החסרון כשהוא מפסיק לקיים המצוה, כגון כשמפסיק ללמוד או להתפלל או כשהוא חולץ את התפילין.

מעשה דיבור ומחשבה

רבינו היה מזכיר הרבה את דברי הנפה"ח בשער א' שפעולות האדם מורכבות מג' חלקים ממעשה מדיבור ומחשבה, ודיבור יש לו יותר מעלה ממעשה שהוא דוחני, ומחשבה היא יותר גבוהה מדיבור והיה מרבה לדבר על כוח המחשבה של האדם, בין לצד הטוב שכל מחשבה של תורה ויר"ש וכדו' היא פועלת הרבה, ומאידך ח"ו כל מחשבה לא טובה היא פוגמת הרבה, ולכן צריך האדם להזהר שלא לחשוב שום דבר דע על אחרים, ושמענו מבני המשפחה שרבינו הרבה פעמים היה משנה את דרכו כדי שלא לחשוב מחשבות לא טובות על אחרים.

אמונה ובטחון

רבינו היה מרבה לדבר על עניני אמונה והיה משנן לתלמידיו בצורה פשוטה וברורה לזכור שיש בודא שברא כל הברואים והרבה להזכיר על דברי הרמב"ם פ"א מיסודי התורה, והדרך ה' לבעל מס"י בתחילת ספרו וכהנה רבות. וכן על דברי הרמב"ן בסוף פרשת בא, דכתב שאין לאדם חלק בתורת משה עד שיאמין שכל דברינו ומקרינו כולם ניסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, אלא אם יעשה המצוות יצליחנו שכרו עכ"ד, והיינו שהאדם צריך לחיות כל הזמן עם אמונה שכל פרט הגדול והקטן שקורה הכל מושגח ומדוקדק מאתו יתברך, ונזכיר דוגמא אחת מני רבות שהזכיר רבינו לפני כמה שנים כשנפלו מגדלי התאומים הוא עורר לשים לב שגם כל הפרטים הגדולים והקטנים שקרו שם חוץ מעצם הנפילה הכל מושגח מאתו יתברך, כגון האנשים שבהשגחה לא הגיעו באותו יום לשים וניצלו, ומאידך האנשים שבדיוק באותו יום הגיעו לשים ונהרגו, וכן מה שעי"ז הירדות באיזור שם הוזלו מחמת הפחד של האנשים לגור באיזור, וכן מה שעי"ז יהיה רווח לסוחרים מאנשים שהתקלקלו להם דברים וצריכים לקנותם מחדש, ואפי' מה שמוכרי תרופות ההרגעה יורוהו מחמת שהרבה אנשים צריכים לקנותם עכשיו הכל מושגח ומדוקדק מאתו יתברך.

וכן כל ההשתדלות שהאדם עושה בכל הענינים הוא לא ירויה יותר ע"י ריבוי ההשתדלות ולא יפסיד ע"י מיעוט ההשתדלות, אלא אם יעשה מה שמוטל עליו יקבל מה שנגזר עליו וכל חובת האדם היא לשקול מהי ההשתדלות המוטלת עליו משמים לעשות, ומי שחי בצורה זאת הוא במנוחת הנפש ולא מוטרד מההשתדלות שהוא צריך לעשות, ולא הושב ע"ז בזמן התפילות והלימוד, דבזמנים אלו לא מוטל עליו חובת ההשתדלות.

והיה רבינו חוזר על דברי החוה"ל (בשער הבטחון סוף פ"ג) שכתב שחובת ההשתדלות של כל אחד היא לפי טבעו, ומכוח זה היה מורה לתלמידיו שחובת ההשתדלות אינה שווה בכלם, כגון בעל שאשתו קשה לה ליסוע מחוץ לעיר אין דבר זה מחובת ההשתדלות ליסוע לשם לצורך פרנסה, וכן אין חובת השתדלות כשזה גורם לאדם הרבה ביטול תורה, ולכן אם העבודה של האשה גורמת לבעלה הרבה ביטול תורה אין דבר זה מחובת ההשתדלות, וכמוכן צריך לשקול ולדון כל מקרה לגופו, אבל כשיודעים שהפרנסה לא באה ע"י ההשתדלות יותר קל לחיות לפי ההוראות הנ"ל.

ושמענו שאמר לאחד ששאל אותו האם מחובת השתדלותו לבנות יחידת דיור בביתו כדי להתפרנס מזה, ואמר לו שאינו מחויב בזה, וכמו שלא תפתח עסק או חנות כדי להתפרנס, דבשבילך להתעסק בעניני יחידת הדיור, בבניה שלה ובמציאת השוכר, ותיקון הדברים שמתקלקלים שם וכדו', זה כמו פתיחת עסק, וכמוכן גם זה אינה הוראה ברורה לכל אחד, אמנם צריך לדעת שיש לשקול כל דבר לגופו.

נאה דורש ונאה מקיים

כתבנו הרבה דברים שהיה רבינו מלמד לתלמידיו, וכמוכן יש עוד הרבה דברים שלא כתבנו, וכל אלו הדברים רבינו היה מקיים בעצמו בצורה מופלאה ביותר, והוא לא היה מלמד לתלמידיו דברים שלא היה אוהו בהם וכמו ששמענו ממנו, ואפי' להזכיר את כל מה שראינו אצל רבינו שעשה, אבל נזכיר כמה פרטים, ידוע עמל התורה שלו וריבוי התורות של הש"ס שהיה חוזר עם תכנית מסודרות כמו שלימד לתלמידיו, וכן עבודת התפילה שלו שהיתה שלא בנמצא, והיה מתחיל התפילה יותר מהצניע שעה לפני כל הציבור ומתפלל בנחת כמזנה מעות, ואפי' בגיל מבוגר היה ממשיך ללמוד ולעסוק בלימוד פי' התפילה.

הכרת הטוב

ואנחנו תלמידיו שקיבלנו ממנו כ"כ הרבה, מחויבים לגמול לו הכרת הטוב ולהמשיך ללכת בדרכיו כפי מה שלימד אותנו, וכידוע שהטובה שעושים לאדם אחרי מיתתו שהיא טובה דוחנית, היא הרבה יותר מטובה גשמית שעושים לו כאן בעוה"ז, ובודאי רבינו זצ"ל שמה בכל חיזוק הכי קטן שנתחזק מחמתו, וכמה שנתחזק יותר הוא יותר שמה, וכדאי שכל אחד יקח לעצמו דברים מסוימים שהוא יתחזק בהם בקביעות, ויהיה זה לעילוי נשמתו של רבינו זצ"ל, ונזכה בס"ד בקרוב שוב ליהנות מאורו בתחית המתים, ובביאת משיח צדקנו.

לע"נ מו"ר הגה"צ ר' אליעזר בהגה"צ ר' ראובן יהושע זצוק"ל
נלב"ע ביום שב"ק י"ח אלול תשע"ז

ניתן לקבל במייל - MASMEROT@GMAIL.COM או בטל - 036194006

הדברים נכתבו כפי הכנת הכותב

לקראת סוף שבוע הבע"ש ניתן יהיה להשיג את הקובץ הנפלא "במסילה נעלה" המכיל מאמרים במשנת מורינו המשגיח זצ"ל

בישיבת מיר ירושלים בטל 0533152143, בישיבת פוניבז' בב"ב, ובעטרת שלמה בקר"ם.

ובמוקדים הבאים: ירושלים - גולדשטיין הרב פרדס 40 (412) נוה יעקב 0504131385, ב"ב - אדלר ר"ע 111 036198887,

מודיעין עילית - סוקולובסקי נתיבות המשפט 71 0527697435

ליקוט הנהגות בימי אלול

גדולי ירושלים

סיפורה מרת רחל ברגמן ע"ה על אביה הגר"נ משאדיק זצ"ל, כשהגיע חודש אלול היה עומד בכל לילה אצל השולחן בהתלהבות עצומה והספר בידו ודמעות שלישי היו יורדים מעיניו הקדושות בלי הפסק. (ארח דוד עמ' תס"ז).

כשרבי זלמן בהר"ן היה ילד, בא פעם לאביו הגר"נ בסוף ימי אלול בטרונאי "לכל הילדים תפרו בגדים לראש השנה ורק לי אין בגד חדש ללבוש לראש השנה ונאלץ אני להמשיך ללכת בבגדי הישנים והבלוים". ויאמר לו אביו רבי נחום: "ימים אלו הם זמן שעוסקים ישראל בהסרת בגדים הצואים של חטא עון ופשע, ולהטהר מן הזוהמא של יצר הרע, ואתה נותן לבך על בגדים מעשה חייט", ומיד פרץ ר' זלמן בבכי וביקש מחילה מאביו, על שהטרידו בדברים כאלו בימים הקדושים והנעלים. (ארח דוד עמ' תסד)

כשנפטרה הגר"ד בהר"ן בכ"ז אב תש"ו, כשעבר לווייתו ליד בתי נייטין ספד לו הגאון רבי זעליג ראובן בענגיס זצ"ל בבכי תמרורים, בהספדו אמר, "כי זוכר הוא בילדותו שבשבת שהיו מברכים את חודש אלול כשהיה החזן קורא אלול רבתה הבכיה בביהכ"נ עד שנזקקו להביא מים לעורר נפשם של כמה אנשים שהתעלפו, ועכשיו משום שאין אנו מרגישים כ"כ את חרדת הדין לקח ד' מאיתנו את רבי דוד בהר"ן כדי שנזדעזע לשוב בתשובה. (ארח דוד עמ' תקצ)

בימי חודש אלול היה מזניח ר' נחום ויספיש משפיה את כל העבודה, ועולה ללמוד בירושלים, וזאת על אף שאלו הם ימי האסיף שעבודה רבה בשדה. (ארח דוד עמ' תרל"ט)

דרכו של הגרש"ז בהגרי"ל לענין היה לצום בכל חודש אלול וללמוד כל הלילה. (ארח דוד עמ' ת"מ).

בעיר קובנה

מספר רי"א גיברלטר שליט"א, אמי וסבתי סיפרו לנו, שבימי חודש אלול לא יכלו לגשת לקברו של הסבא ר' יוסלה כגן, מכיון שכל הקהילה ב"הר הירוק", אנשים ונשים בהמוניהם, היו עולים לקברו ושמים פתקאות ובקשות לישועות. מחמת הדוחק, היו בני המשפחה יכולים לעמוד רק מרחוק.

בן דודי הקדוש, ר' אהרן יוסף, סיפר לי שבליטא היה מנהג שמראש חודש אלול עד לאחר החגים - השוחט היה מוכרח לאכול מכל שחיטה ששחט. לדוגמה, מהעופות היו נותנים לו רגליים ומבהמה חתיכת בשר. הוא היה מוכרח לאכול זאת, ואם לא כן - לא אכלו משחיטתו.

גם דודי הרב הצדיק הקדוש ר' שמשון גיברלטר הי"ד שגר בעיר לזדיי, אחיו הגדול של אבי, היה שוחט. הוא היה תלמיד חכם גדול וירא שמים בתכלית, והייתה לו קבלה לשחיטה מהגאון רבי אברהם עבר - רבה של לזדיי. מחמת יראת השמים הגדולה שלו הוא לא רצה בשום אופן להתפרנס משחיטה, כיוון שלא רצה ליטול על עצמו את האחריות הגדולה בהכנת הסכין לשחיטה. הוא התפרנס מחנות בדים שהייתה בבעלותו. אחותו ניהלה את החנות והוא ישב ולמד בהתמדה עצומה. אבל מראש חודש אלול עד לאחר החגים הכריחו אותו אנשי הקהילה בעיר לזדיי לשחוט בעבורם, כיון שרצו שאדם גדול, מומחה וירא שמים ישחט בעבורם. הם אמרו שאם לא הוא ישחט - כל אנשי העיר לא יאכלו במשך חודשיים בשר! לשמע טענה זו הוא לא יכל לסרב לבקשת אנשי העיר ושחט בעבורם.

אצל הגרי"מ חרל"פ

סיפר הגאון ר"ח קורנברג זצ"ל: פעם סח אודות רבי יעקב משה חרל"פ זצ"ל הצדיק משערי חסד ששמע מבתו יום של שלהי קייטא בירושלים בבית חרל"פ חדר לפנים מחדר בחדר הפנימי ספון לו האב עוסק לו בתורתו ובעבודתו

ובחדר החיצון שתי הבנות נערות צעירות שעוד טל ילדות עליהן היו השתיים עוסקות במלאכתן מלאכת הבית תוך שהן משוחחות ביניהן רוחן טובה עליהן ובת צחוק קלה מלווה את השיחה.

צורך כלשהו הוציא את אבא מחדרו משעבר בחדר החיצון שמעה אזנו את קול אחת הבנות מצטחקת לה גיחוך דק מן הדק, היה כאן של פחות מבשיעור ושל ספק ספיקא אבל אזנו העדינה הקדושה קולטת אותו היטב והוא הגיב קצרות אולי אל עצמו שוחח אבל דבריו נשמעו עד אלינו לדורות ולדורי דורות איני מבין איך אפשר לחייך באלול.

אצל החזן איש

אמרו אצלו בחודש אלול ברכו לאחר אמירת לדוד ה' אורי יען ותקנת אמירת ברכו היתה בשביל המאחרים ועדיף לאחרה לסיום התפילה. עדות מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א.

אחד אמר לרבינו שבנובהרדוק למדו בחודש אלול יותר מוסר הגיב החזו"א ואני באלול לומד יותר גמרא.

רבי דוד פרנקל זצ"ל שאלו בעניין המנהג לומר בכל יום מימי חודש אלול עשרה מזמורי תהלים האם נוהגים כך והשיבו וודאי. (ס' זכור לדוד)

אצל מרן הגרי"ז

סיפר הגאון רבי יהודה שיינקר שליט"א ששמע מהרב הגאון רבי דוד דפפורט שליט"א ששמע מאביו הגאון רבי אברהם דפפורט זצ"ל ראש כולל עטרת יוסף בתל אביב כשהיה מרן הגרי"ז זצ"ל בעיירת הנופש קריניצא זכורני שהיה עומד בכל חודש אלול ולומד בהתרגשות ובהתלהבות ספר שערי תשובה.

סיפר הגאון רבי אבדהם ארלנגר שליט"א מראשי ישיבת קול תודה כפי ששמע מגאון אחד שליט"א סיפרה הרבנית יפה ע"ה בתו של בעל הבית הלוי זצ"ל ואשת הגאון רבי שמואל יצחק יפה זצ"ל כי בכל חודש אלול אי אפשר היה לדבר עם האבא בעל הבית הלוי זצ"ל כי ההרגשה ואימת הדין בבית היתה כאילו למחר תולים אותו על העץ עפ"י לשונה.

עוד סיפר הגאון רבי אברהם ארלנגר שליט"א כפי ששמע מחכם אחד שליט"א ששמע הדברים מהגאון הגדול רבי שמואל רוזובסקי זצ"ל ראש ישיבת פוניבז' פעם שאל רבי שמואל רוזובסקי זצ"ל את מרן הגרי"ז זצ"ל האם באמת צריך להיות כל כך בפחד לפני ימי הדין כפי שבעלי המוסר מתארים זאת בפני הקהל ענה לו מרן הגרי"ז זצ"ל בודאי בודאי יש לפחד מפני ימי הדין, אצלי שבועיים לפני ראש השנה כבר אינני מרגיש שום טעם באוכל מפני אימת יום הדין. (עובדות והנהגות לבית בריסק)

אצל המשגיח הגה"צ ר' ירוחם ליבוביץ

"חלים כבמכירה מעברת משאך"

כיצד נראה ה'אלול' בישיבת מיר בצילו של מרן המשגיח הגה"צ רבי ירוחם זצוק"ל. במאמר שלפנינו תיאור מעדות כמה תלמידים על שיחותיו של רבי ירוחם בימים אלו ועל האווירה בישיבת מיר בימי הרחמים והרצון.

ראש חדש אלול. בני הישיבה באים לעיירה מיר ומרן המשגיח רבי ירוחם מקבלם בחדוות חודש אלול ומבהיר להם מהותם של הימים: יש מקומות מרפא שונים שמתקבצים שם מכל הארצות להתרפא על ידי הסגולות הטבעיות של המקומות האלו, ומעינות הרפואה שם מסוגלים להביא רפואה למכאובים שונים. הישיבה הקדושה היא דוגמת מקום מרפא, ומה גם בימי אלול אין לנו 'ימי קייטא' ברוחניות יותר מימים אלו. כמה יש על כל אחד לחוס על כל שעה קלה שעוברת בימים אלו. ימים אלו של אלול ומקום זה של הישיבה הם 'המקום אשר יבחר ד'".

איפה אתה אוחז באלול?

רבי ירוחם תיקן וסידר בישיבה את ימי האלול שלא להניח שום רגע של אלול בלי תועלת. בחודש אלול הרבה באמירת שיחות מדי כמה ימים כדי לעורר על חובת הימים וסגולתם. כך הבהיר בשיחתו בתחילת אלול, אלול אינו רק ענין של הכנה ליום הדין, אלול צריך להיות 'דרישה', לדבר עם השני: איך הולך אצלך האלול? איפה אתה אוחז באלול? על האדם לצאת מהמבט השטחי של כל השנה ולהיכנס לעולם אחר, עולם של רוממות, להגדיל את ראש השנה וממילא ימי אלול יהיו יותר מעשיים.

תחילת ההכנה, אמר רבי ירוחם, שאדם יכיר ויבין שיש עליו דינים ויש עליו תביעות ולא שיהיה עסוק רק עם עצמו.

בימים הנוראים היתה אימתו מונחת כמשאת כבוד על פניו ומעשיו, והרבה להתעסק בינו ובין עצמו בעיון המוסר, בשיקול ובהתבוננות על מעשיו ועל מעשה הישיבה, במשמוש ובפשפוש פעולות אדם. והראה לפני הכל איך דוקא הדין מוכרח בטבע ואיך קשה הוא בלי וותרנות, ועל גודל הביטחון והאמונה ביחד עם אימת הדין.

באחת השיחות הביא את דברי הראשית חכמה הכותב: "דרך ארץ לזקנים, כשרואה אדם שנזרקה בו שיבה והזקין, יפשפש במעשיו ויעשה תשובה ויעבוד על מידותיו". וצריך להבין, האם בחורים לא חייבים לעשות תשובה או לעבוד על המידות?! ובכלל, מה שייך בזה "דרך ארץ", האם זה מחלקי העבודה של הקב"ה?

אלא הביאור הוא, חז"ל אומרים, שדל גאה הקב"ה שונא, ודאי שגאווה אסורה לכל אבל אצל שאר אנשים זה עדיין לא פריצת גדר אבל דל שמתגאה, הוא כבר עובר כל גבול עד שהקב"ה שונאו. זה הפשט 'דרך ארץ לזקנים', בוודאי כל אחד מחויב לשוב בתשובה, אבל זקן שלא חוזר בתשובה הוא כבר פורץ כל גדר, הרי זקנה נזרקה בך ואתה לא שוב?! פרצת כל גבול!

אם כך אמר רבי ירוחם, לאחר לתפילה באלול, לישון באלול, לא להתבונן באלול, זה כבר חסר בדרך ארץ! בכל השנה זו עבירה, אבל באלול זו פריצת גבולות וחוסר דרך ארץ!

בשיחה יותר קרובה לראש השנה דיבר רבי ירוחם על ה'דין' שהוא נורא ואיום. יתבונן האדם, אמר המשגיח, איך שכל קרוביו ומשפחתו, הוריו אחיו ואחיותיו והוא עצמו, יושבים כולם ביחד על ספסל הנאשמים וכולם עומדים בדין גדול ונורא ללא משוא פנים. איך אפשר לא לפחד?! והניסיון מראה שדווקא בימי אלול לב האדם מטומטם עוד יותר מבכל השנה...

שיעבור ראש השנה בטוב

בערב ראש השנה בבוקר היה מדבר רבי ירוחם שכדאי מאד לחשוב איך לעבור את ראש השנה בצורה הטובה ביותר. הרי אנחנו פועלים פעולות שונות שהיום יהיה יום טוב, אוכלים תפוח בדבש וכל הדברים של 'סימנא מילתא' ואפילו לא מזכירים חטא בראש השנה; לא רק שלא מזכירים אלא אפילו לא אוכלים אגוז שהוא גימטריא של חטא כדי לא להזכיר עוון. לכן, לכל הפחות בראש השנה שחלילה לא יהיה מכשול עוון. ראשית, בגלל העוון עצמו, ושנית, כי עוון בראש השנה מזכיר את העוונות של כל השנה. ובמיוחד צריך להיזהר בראש השנה מהביטול, מכעס, כי זה מזכיר את הביטול והכעס של כל השנה, עד כמה שאפשר לכסות כאילו אין שום חטא ואין שום מידה רעה. וכשנמצאים בין רבים עלולים מאד להיכשל בנזיקין ויותר מכל יום.

בימי ראש השנה לא שח את שיחותיו ברבים, רק במוצאי ראש השנה האריך. וכל שכן ביום הכיפורים עצמו לא שח לפני הרבים את שיחותיו, אע"פ שלפי מנהג וסדר התפילה היתה שעת הפסקה בג' הימים ובהם כולם לומדים מוסר בינם לבין עצמם.

בימים אלה האריך מאד בתפילה בכל פעם ופעם, וגם שח על הקנין שאפשר לזכות בכל תפילה ותפילה בזמן הקצר הזה.

להתפלל בעד כלל ישראל

בראש השנה פעמים רבות הוא עומד עם תפילת מוסף שלו עוד אחר חזרת הש"ץ. וכן ביום הכיפורים המשיך תפילת מוסף מאד עד כמעט להתחלת תפילת מנחה. ובימים אלו קולו בצלול נשמע בבואו אל הקודש בתחינה ובבכיה.

תפילות מוסף נמשך עד כ"ד וכ"ה שעות, ולכן היה מסודר מן ההנהלה (וגם בישיבות אחרות בליטא כך נהגו) לעשות הפסקה קטנה של חצי שעה לאחר תפילת שחרית קודם התקיעות, והולכים לבתיהם ומקדשים היום וטועמים מזונות וממהרים לבוא אל הישיבה. ואחר תפילת מוסף אוכלים סעודה שלמה של יו"ט, ובאים אל הישיבה ולומדים מוסר ומתפללים מנחה ומעריב.

בעשרת ימי תשובה דיבר מרן המשגיח רבות על ענין אחדות כלל ישראל. כל התפילות בימים אלו הם עבור הכלל, ואם אדם רוצה להתפלל שיתגלה כבוד שמים בבריאה, הדרך היחידה היא להתפלל על כלל ישראל. "כל עבודת בן ישראל הוא רק לבקש, להתפלל ולדאוג, בעד הכלל ישראל".

גם ביום הכיפורים מנהג לעשות הפסקה כשעה שלמה אחר תפילת מוסף, ושובתים במעונות מעט ובאים לתפילת מנחה אל הישיבה, ואחר תפילת מנחה לומדים כולם מוסר זמן רב עד שמתחילים להתפלל תפילת נעילת שער.

המנהג היה שבר"ה ויוה"כ כל אחד מבני הישיבה עבר לפני המשגיח כדי לברך שנה טובה וכתובה וחתומה טובה. וגם הוא לפני יום הגדול, בדברו ברבים בתוך הישיבה באחרונה, ביקש מחילה מכל בני הישיבה אם עיכב אחד מלעשות הטוב וללמוד תורה וכדו'.

ולא יהיה שום אחד עומד...

בימים הנוראים היתה הישיבה מלאה אורחים ותלמידים מובהקים מכל תפוצות הארץ שבאו לשמוע את שיחותיו של מרן המשגיח צוק"ל. גם ממבחר תלמידי מיר, שנסעו לעיר בריסק כדי לעיין שם בלימוד קדשים בבית הגאון, בנו של רבי חיים בריסקער שהוא שם מרא דאתרא, חזרו לבוא לישיבה עד ימי אלול כדי לשמוע מוסר וחכמה.

בר"ה ויו"כ היו בישיבה חצי אלף איש, והבית נרעש מקול כל אמן ואמן יהא שמיה רבא. והסדר והנקיות היה עד מאד. ובספסל ארוך אשר בכל השנה היו שם ט' תלמידים, היו יושבים בימים אלו י"ג וי"ד אנשים. וגם הועמדו ספסלים יתרים בימי אלול אל הישיבה שלא עמדו שם בכל השנה. ומהבל פיהם של המתפללים שעמדו דחוקים זה אצל זה, היה הבית מלא עבים וחום, עד שמקירות הישיבה נהרו נהרות של זיעה ורצפת הקרקע היה לח, וסידר המשגיח שיהיה מקום לישיב על ספסל לכל אחד, ולא יהיה שום אחד עומד.

כבוד גדול היה להתפלל לפני התיבה ולעלות לעליית התורה. מרן המשגיח צוק"ל עולה לעליית לוי, וראש הישיבה מרן הגרא"י פינקל צוק"ל היה נוהג את עצמו שלא ליקח שום עליה בר"ה ויוה"כ.

בימי עשרת של תשובה הרבה לרז לעשות טוב ולגמול חסדים ולדאוג לטובתם של כל מי שהוא יותר ויותר. מנהגו ודרכו של מרן המשגיח להיות בכבוד ראש למוצאי יום הכיפורים, והיה אוהב לספר ליום המחר ממה שחשב מחשבות ביום הכיפורים כדרכו ובאהבתו. והרבה פעמים הגיד איך הזמן שאחר יוה"כ הוא באמת נתון להשלמת האדם, וכי עוד לא נסתיים זמן הסליחה והמחילה, הרי האריכו ימי הסליחה עד הושענא רבא.

ליד התנור...

המשגיח רבי שלמה וולבה זללה"ה סיפר כי בכל ימות השנה בישיבת מיר היו מתאספים ליד התנור ולוויים ופורעים זה מזה. בערב יום הכיפורים ראה שוב בחורים עומדים ליד התנור והתברר שדיברו אחד עם השני על כל הטענות שהיו להם עד שהצליחו לפייס זה את זה. כך צריך להיראות ריצוי של חברו כהלכתו!

בספר "הכל לאדון הכל" מעידה הרבנית שיין כי תפילת שמונה עשרה בישיבת מיר נמשכה למעלה משעה. מרנן רבי אלי' ברוך קמאי, רבי אליעזר יהודה פינקל, רבי ירוחם ורבי יחזקאל לוינשטיין עמדו בתפילת שמונה עשרה כמעט במשך כל היום כולו.

המשגיח דליקווד, הגה"צ רבי נתן ווכטפויגל צוק"ל, סיפר כי כשמרן המשגיח גמר את השמונה עשרה הארוך שלו אחרי תפילות היום, תלמיד שהתחבא מאחוריו שמע אותו ממלמל לעצמו: "אולי ימושני אבי והייתי בעיניו כמתעתע..."

"ירא אנכי מאד עליך אולי רח"ל כבר נטבעת בים הגדול האמריקני... אנסה נא עוד הפעם טרם בוא הימים הנוראים האלה, יום הדין הגדול והנורא... אם יש לך קביעות בתור חוק ולא יעבור על תורה תפילה ומוסר בכל יום ויום דווקא, ומה תקוות אדם אם לא יתבונן על מצבו ועיקרו בעולם הזה..." (מתוך מכתב ששלח מרן המשגיח רבי ירוחם לבן משפחה ששהה באמריקה) [מתוך מאמר של הרב ב' ראם]

אלול בעיירות בליטא

הביאו חיזוקים מהימים נוראים

הגאון רבי מיכל שלפוברסקי זצ"ל סיפר על עיירת מולדתו שקודביל שהיתה עיירה קטנה מעיירות ליטא 35 ק"מ מקלם אבל היתה עיירה מלאה חכמים וסופרים.

היה חוג של בעלי בתים, קובעי עתים לתורה שהיו את החברות שלמדו בבתי הכנסת. היה חוג נוסף של יוצאי ישיבות שאמנם היו עסוקים במסחר אבל היו לומדים במאורגן עם חברות בהשכמה לפני שחרות או מאוחר כלילה אחרי העבודה ובשבתות וימים טובים. והיה חוג נוסף של "למדנים" יוצאי ישיבות טלז, סלובודקא, מיר, קלם שלמרות היותם עסוקים לפרנסת ביתם, קבעו את לימודם בבית המדרש והמשיכו את אוירת הישיבה גם בהיותם בעיירה בלימוד התורה וגם בקביעות לימוד המוסר כי רובם היו יוצאי ישיבות המוסר.

המיוחד באותה קבוצה היה, מציין רבי מיכל, שלקראת הימים הנוראים היו קבוצה מהם נוסעים לתלמוד תורה דקלם הסמוכה לשקודביל והביאו משם חיזוקים ותקנות לכל השנה. היו יחידי סגולה כמו ר' הלל זילברג הי"ד שתמיד ישב בביהמ"ד ועסק בתורה ובמוסר. הוא היה 'העסקן' בה"א הידיעה של העיירה בכל דבר של אידישקייט, בגבאות ביהכנ"ס, בת"ת, במקוואות ובחברא קדישא, והיה איש פשוט ללא פרסום כאנשי המוסר, ולמרות שהיה גבאי בית הכנסת בימים נוראים היה בקלם.

היה גם את רבי אלי' בער קאץ זצ"ל שהיה מלמד בחברה משניות ולימד את כל הסוחרים הלכה ומוסר וטיפל בחולים במסירות נפלאה ואף שימש כמנהל רוחני בישיבה לצעירים בעיירה אף הוא היה מיוצאי הת"ת בקלם (בנו היה הגה"צ רבי יצחק קאץ זצ"ל ראש ה'כולל' בפ"ת).

והיה את רבי משה ברוך ברוידא הי"ד שלמרות שהיה סוחר אמיד, היה קובע עתים ללימוד בבית המדרש ללא הפסקה וכל יום קבע שעה ללימוד המוסר. ומערב ראש חדש אלול, כבר ליום כיפור קטן הגיע לקלם שם שהה עד מוצאי יום הכיפורים ועסק בתורה ומוסר בפרישות ותעניות של ימים וחצאי ימים.

תלמידים רבים בישיבות

מה היו התוצאות של אותה עיירה עם אנשים מופלאים?

מספר רב של תלמידים היו בכל הישיבות בליטא מהעיירה שקודביל וכשבאו לחגים הביתה היתה זו תפארתה של העיירה בבני הישיבות שלה.

רבי מיכל שלפוברסקי זצ"ל מספר את הדברים בהקדמתו לספר חידושי תורתו של אחיו הגאון רבי מרדכי זצ"ל שהיה מורה הוראה בקובנה לפני המלחמה ואחרי ששתה את כוס התרעלה בעלות הכורת על עם ד' באירופה שם איבד את כל משפחתו הי"ד, ניצל בנסים בגטו קובנה ועלה לארץ הקדש והמשיך בלימוד התורה ובהוראה ברחובות. כיצד הצליח אחי לשרוד אחרי יסורי גוף ונפש כאלו?!

אין זאת אלא, מבהיר הגר"מ, בזכות החינוך המוסרי שקיבל מרבנותיו והם שהשרישו בו גבורת דעת להתגבר על כוחות טבעיים אנושיים.

ארשת רצינית נשתפכה...

הגאון רבי מרדכי שלפוברסקי זצ"ל עצמו כתב ברשימותיו תיאור על האווירה של תחילת אלול בקעלם בה למד בבחורות ובה מתאר את אותם בעלי בתים שהגיעו לכל האלול לקלם.

עם הישמע התקיעה הראשונה, תקיעת שופר, מורגש שינוי באטמוספירה של בית התלמוד הגדול, המבנה הקטן שנבנה לפי תכנית מחושבת של מרן "הסבא" רבי שמחה זיסל זיו זצוק"ל. למרות שבכל ימות השנה היה הרושם שנוצר בבית התלמוד כי "מה נורא המקום הזה" מיוחד הוא לבית אלוקים וזה שער השמים, בכל זאת, משנכנס חדש אלול היה המקום, עם כל סביבתו, נאחז בפחד, חיל ורעדה.

ארשת רצינית נשתפכה על פניהם של בני ה"תלמוד תורה" כאילו במחי כף ניטל מהם החיוך התמידי. אותו חיוך לבבי והסברת הפנים החמה לכל בשר ודם, איחולי "בקר טוב" שנאמרו בפה מלא בשמחה ובנחת ששמחו ולבבו כל עובר אורח, לפתע השתנה כל זה. שאילת השלום היתה נראית כאילו רק מן הפה ולחוץ, כפירעון חוב שאינו מכיל שום תוכן רגשי סנטימנטלי.

בתלמוד תורה נראים כבר הסנוניות הראשונות המבשרות על בוא אלול, אלו הבעלי בתים הקבועים, המשליכים אחרי גוום את כל "עסקיהם" ובאים לקלם לבלות את חדש אלול בחופשה רוחנית, הבראה לנפש.

כשהגיע אלול הכל נשאר מאחור...

ראשון מגיע רבי סנדר ליפקין ז"ל משאוול (אחיין של רבי ישראל סלנטר). הוא יוצר רושם של חייל ממושמע ומאומן שסיים את שרותו בהצטיינות ונקרא לשרת שוב. כל זיז, כל נייע וכל פעולה הם לפי הוראה של שיקול דעת ומחשבה. בעירו הוא מנהל בית מסחר לעור, בבית המסחר מונח תמיד השולחן ערוך על הדלפק וכל המסחר מתנהל על פי השולחן ערוך, לפי המסורת הקלמאית שחינכה לכך שהתיאוריה של לימוד המוסר צריכה להיות מיושמת בחיי היום יום המעשיים בחנות וברחוב ולא רק בבית המדרש.

כאשר הגיע אלול הכל נשאר מאחור, הוא זונח את העסק ובא לקלם. הוא נכנס בצעדים מדודים, מופחדים, מתיישב במקומו, קונה לו חבר ונעשה שווה בין שווים כתלמיד מן המניין בתלמוד תורה, כחייל מאומן וממושמע המשתלב בתפקידי הגדוד. כך גם הוא, בנענועים איטיים כשידי משולבות על לוח ליבו, שופך הוא את ליבו בבכי חרישי.

בעל הבית אחר, אף הוא סוחר גדול היה ר' משה ברוך ברוידא משקודביל הי"ד, תלמיד חכם מובהק ובעל מוסר. כשהגיע לאלול כמעט ולא הכרתיו. כל ימות השנה היה שופע חיים, בפרט בשמחת תורה בו היה מנהגו לתת את הכיבוד בבית המדרש, יהודי שמח ועליז. כאן בקלם, ערב ראש חדש אלול עדין לא נגשו לתפילת יום כיפור קטן ועליו כאילו נמתחה ארשת של רצינות וכובד ראש. יושב רכון על ספר מוסר ומנגן בדבקות: "שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו".

הוא מלווה בקול בעל טון מעומק הלב של בעל מוסר נוסף, ר' יצחק שפירא, המצטעק בקול: "מן הטובות שהיטיב הקב"ה עם בריותיו שהכין להם דרך התשובה" וכך בשינון של עשרות פעמים, עד שמגיעים להתפעלות עצומה, היא הנקודה החשובה ביותר בלימוד המוסר. אם האדם לא נחרד מכך, סימן שהמוסר לא השפיע עליו. זאת אומרת - מוסר מת.

אלול בישיבת סלבודקא

"חלים כמבכירה מעברת משאך"

במכתב שכתב הגה"צ רבי חיים נפתלי יעקב זילברברג זצ"ל למרן הגרי"ח זוננפלד זצוק"ל בשנת תרס"ד מספר לו כי היה בר"ה בישיבת סלבודקא, ובא לשם הגאון המופלא בצדקו וקדושתו מו"ר מרן ר' איצל שליט"א בלאזר, המכונה הרב מפטרבורג, תלמיד מובהק לגאון עולם אור ישראל וקדושו מו"ר רי"ס זצ"ל, וחשקתי לשמוע דברי מוסריו הנחמדים, והתענגתי בתענוגים - לולי ראיתי לא האמנתי. "אלול בסלבודקא" היה מושג מיוחד שכל יוצאי סלבודקא, בזכרם את ימיהם בישיבה הק' ציינו את יחודו של ה"אלול" דשם. לפנינו תיאור אותנטי של תלמיד מישיבת סלבודקא בתארו את חדש אלול בישיבת סלבודקא, במחיצת הסבא מרן הגרי"ח זצוק"ל.

משנכנס אלול היו נראות בכל יום ויום פנים חדשות בישיבה. כל רכבת שהגיעה לקובנא היתה פולטת עשרות בחורים ואברכים שבאו לכאן כדי להעמיק בתוכם את ההרגשה של אימת יום הדין ולהיכון לחשבון הנפש. ואמנם, עם כל יום אלול שעבר היתה אימת הדין מורגשת יותר ויותר באוירה של סלבודקא. לימוד המוסר - שהיה מתקיים בכל ימות השנה בין מנחה למעריב, הוכפל עתה ונתקיים בשני מועדים - לפני מנחה ולפני מעריב. ברוב הימים היה עיקר הלימוד מרוכז בתלמוד ומפרשיו, לפעמים היה קשה לנתק לומדים רבים מפלפולם ע"י הדפיקה על השולחן, שהכריזה כי הגיעה שעת לימוד המוסר, ובימים אלה נתרכז עיקר הלימוד בעיקר ב"מסילת ישרים", "חובת הלבבות", "שערי תשובה" וספרים כיוצא בהם, וכל האוירה בישיבה היתה ספוגה רוח של מוסר, שהיתה מפעפעעת גם בין דפי הגמרא..."

גם טיבו של המוסר נשתנה באלול. הקריאה והעיון בספר שימשו רק כעיין אמצעי לפתיחת שערי הלב להתבוננות פנימית ובדיקה עצמית לאור רעיונות המוסר. באותה שעה כאילו היתה הנשמה פורשת מן הגוף, מתייחדת עם עצמה ועם קונה ועושה את חשבון עולמה, חשבון היחסים והמעשים שבין אדם לחבירו ובין אדם למקום.

ובירכתי חצר הישיבה עמד ביתו של מרן ה"אלטער" [ה"סבא" מסלבודקא זצוק"ל] שם היה יושב ומתעמק במחשבותיו, ופיו כמעייין המתגבר המפיק אמרי מוסר וחכמה, מסביב לו עומדים צפופים בדחילו ורחימו בחורים ואברכים, ואזניהם עשויות כאפרכסת כדי לקלוט כל מילה היוצאת מפי, כולם עוצרים נשימתם ודומית קדש שוררת בחדר...

מרן ה"אלטער" היה מדבר על ערך יום הדין המשמש ובא, על התשובה מאהבה, שהיא גדולה ונעלה מתשובה מיראה, שכן מביאה היא לידי מהפכה רוחנית פנימית, מפעם לפעם היה מתבל את דבריו במאמר חז"ל. וראה זה פלא, מפיו של מרן ה"אלטער" היה המאמר מתחדש מתוכו ואור חדש היה שופע ממנו. הוא היה מסיר מעליו את קליפתו החיצונית וחושף את גרעינו המוסרי בכח עיונו העמוק והסתכלותו הבהירה והחודרת בחיים, עד שגם הבחורים הגדולים בתורה ויראה ששיבת סלבודקא היתה מצויינת בהם, היו עומדים מופתעים ומשתוממים.

וכך כל היום חבורה הולכת וחבורה באה, ובית מרן ה"אלטער" הומה כנחיל של דבורים, משמרות משמרות באו בחורים להקשיב למוסרו הטהור והזך. כל משמרת היתה שוהה כשעתיים ומפנה את מקומה למשמרת שאחריה, ולא היה ריוח של זמן בין היוצאים והנכנסים, ואתה עומד ומשתאה ומשתומם על גבורת הנפש המופלאה האצורה באיש זה.

זוכרני "שבת שובה" אחת בסלבודקא, אני מתהלך הנה והנה, ועושה חשבון הנפש והחשבון אינו עולה יפה... נפשי היתה מרה עלי מאד והחלטתי להכנס אל מרן ה"אלטער" למצוא מרגוע ועידוד במחיצתו. באתי בשעת סעודה שלישית, החדר היה מלא מפה לפה, צפופים ומתרפקים איש על רעהו עמדו האנשים והקשיבו בחרדת קדש אל דברי מרן ה"אלטער". הוא דיבר על החטא ועל התשובה, והסביר את מאמר המשנה "האומר אחטא ואשוב, אחטא ואשוב - אין מספיקים בידו לעשות תשובה, אחטא ויום הכיפורים מכפר - אין יום הכיפורים מכפר".

פתאום הפסיק את דבריו והודיע, שראש הישיבה מרן הגאון רבי משה מרדכי אפשטיין זצוק"ל ידרוש מיד בישיבה ועלינו ללכת לשם.

שלא כדברי מרן ה"אלטער" שהיו מושמעים בנחת, תוך כדי חשיבה והגייה, היו דברי ראש הישיבה מוכנים וסדורים בפיו, נאמרים בעוז והתלהבות, והיה מפיל אימה ופחד על השומעים. הוא עורר וזירז את השומעים להיות נכונים ליום הדין האיום והנורא, והיה מסיים בפניה פתאומית אל הנאספים: עתה הבה נקרא כולנו פה אחד ובלב אחד "השיבנו ד' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם". ומיד התפזרו כל השומעים ותפסו איש איש את מקומו, ומפי חמש מאות איש פרצה בבת אחת רינת מוסר עגומה - מתוקה, חודרת לב וכליות.

ובשעה שאחד מן התלמידים ניגש לבסוף לפני העמוד, ופתח בקול נוגה ונרגש "והוא רחום יכפר עוון" נמלא ליבי פתאום שמחה ובטחון, כל מרירות נפשי פגה וכמו אבן נגולה מעל ליבי, הרגשתי כי עווני כופר, ורגש של אושר התפעם בי...

מאז חלפו ימים רבים, ישיבת סלבודקא בקובנא עלתה באש ועשן, אך בשלהי אלול, יוצא ליבי לנוע אל החורבות הקדושות והיקרות שקברו תחתיהן נפשות טהורות וזכות, אשר ידעו להתעלות מתוך החולין והריקנות שבחיים אל הנעלה והנשגב, ואשר השכילו לחדש מידי שנה בשנה את ליבם ורוחם, לסלק מתוכם שנאה וקנאה ולמלאם אהבה לכל נברא, ושפתותי רוחשות תפילה: לב טהור ברא לנו אלוקים ורוח נכון חדש בקרבנו.

ישנו עוד תיאור מאלול בישיבת סלבודקא - אלול תרע"ג - אלול לפני תשעים שנה.

תיאור שנכתב ע"י הגאון רבי אברהם אליהו קפלן זצ"ל מגדולי בעלי המחשבה - חניכו של מרן האלטער מסלבודקא.

פזיז וצוהל קפצתי מן הדרגא אשר למרכבת הקיטור, ובקרבי נצנצה המחשבה והשמחה: קאוונא, סלאבאדקא! בלכתי על הגשר, הביטו עיני מביטות בסקרנות יתירה, שמא אצליח להפגש עם מי מחברי, עברתי את כל הגשר עד גמירא ולא פגשתי שום מודע. התחלתי כועס, רצוני הכביר להפגש עם איזה בן אדם מסלבודקא שיהא ידוע לי, זהו מעין אגואיזם סלבודקאי, בין כה וכה ואני עומד כבר אצל מזוזת הפתח בחצר מעונו של ח.מ. עד שלא

הספקתי לפתוח את הדלת שבשער, והנה היא נפתחת ולמולי יוצא כפוף ומחייך יחזקאל (מרחן הגאון רבי יחזקאל סרנא זצוק"ל). "שלום

עליכם". "עליכם השלום, הרב פה?" "טרם בא", עונה רבי יחזקאל, "מחר יבוא".

למחרת היה היום הגדול של סלבודקא, הרב בא! (מרחן הסבא מסלבודקא). כשנכנסתי אליו לראותו, קרה לי מקרה, הוא עמד בין להקת צעירים שפשטו לו את ידם ולא נשקו לו, ואני, מבלי משים גחנתי אליו לנשקו... כמוכן "ענה" גם הוא

בנשיקה, אך אני נתביישתי מאד ונזקקתי להחבא מאחורי השכמים, מה שקלקל אצלי מאד את הרושם הנעים שעושה עלי תמיד פגישתי את הרב אחרי היותי רחוק ממנו זמן לא מועט. עמדתי מתחבא והאזנתי למהלך השיחה שבינו לבינם..."

באים עתה מן הקייטא הגשמית אל הקייטא הרוחנית, מחדש תמוז אב אשר ביערות ובשדות אל חדש אלול תשרי אשר בבית הישיבה, מה בין קייטא זו לזו? הן מודים אנחנו כולנו, כי כשם שזו צריכה לחיזוק הגוף כך נחוצה האחרת לחיזוק הנשמה, ועוד יתירה זו על זו כי הכל חולים אצל אלול..."

שומע אני את השיחה ואיני יודע מה לעשות, האם עלי להאזין, לשים לב, לפשפש במעשי תיכף ומיד? אמנם האם דורש "אלול" אני? ירא שמים אני? אלא מאי אינני דורש אלול? אינני ירא שמים?... מה מגוחך הדבר ומה מעציב הדבר, בשעה שאני שואל את שתי השאלות הללו בזו אחר זו, ואף על פי כן אינן סותרות זו את זו.

כן דיבר הרב והוסיף, דיבר והוסיף עד שהתחיל לדאוג: מה נעשה אנו בתפילתנו בראש השנה הבא, "איך נפתח פה?" ואני עומד ושומע, ליבי מרגיש את צדקת השקפותיו ומחשבתו צועדת בעקבות רעיוניו, ומדמה הייתי באותה שעה שהנני כבר כולי שלו, שהנני גמור ומכוון כלפי אותם הרעיונות הגדולים והנשגבים הידועים לי מתורתו של הרב, ובעוד מעט אהיה בעל מוסר באמת..."

אלול תרצ"ד בסלבודקא

בגליון חג הפסח תשנ"ז במוסף "שבת קודש", פורסמה שיחה במעונו של הגאון הגדול רבי שמחה זיסל ברוידא זצוק"ל ראש ישיבת חברון, שם סיפר על ביקורו בשנת תרצ"ד בסלבודקא שבליטא. ובין התיאורים שם תיאר את ה"אלול" בסלבודקא, וכה היה תיאורו:

שיחות מרבי אייזיק שר זצוק"ל ורבי אברהם באלול היינו בישיבה, שמעתי גרודזינסקי זצוק"ל הי"ד, זו היתה אורה מיוחדת שחדרה למעמקי הנפש, עם חותם עמוק של תנועת המוסר. רבי אברהם מסר שיחה מידי יום, במשך תקופה ארוכה הייתי תחת הרושם העמוק של שיחותיו של רבי אברהם.

כיצד נראה האלול בסלבודקא?"

הייתי אז בחור צעיר, בני הישיבה היו מבוגרים, ת"ח בנויים על תילם, הרצינות היתה תהומית, זו היתה אורה אחרת. זה היה אלול אחר, רצינות מיוחדת של אנשים בעלי דעת וגדולים. במקום שרר מצב רוח עילאי, איזו רוממות, איזו רצינות...

אין לתארם במילים... "והגאון הגדול רש"ז נזכר במראות בהמשך הביא וורט מוסרי ששמע ממרחן הגה"צ רבי אברהם גרודזינסקי זצוק"ל הי"ד שהיה מוסר כל יום שיחה במשך שעה! ועל נקודה אחת תמיד - שעל האדם להשתדל לעורר שאלות תמיד, ואסור לו להשאיר באותו מצב, מבלי לשאול ולעורר. ראייה אחת שהביא הזכיר הגרש"ז: שכאשר דואג האדומי מנה בפני שאל את כל מעלותיו של דוד, ובין שאר הדברים אמר שהוא "יודע לשאול" וע"כ לא היה בפיו של שאל מענה, מכאן ניתן ללמוד על גודל המעלה הטמונה ב"שאלה" שמתוך כך שאדם שואל הוא שואף כל העת להתקדמות."

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

ביהכנ"ס מנין אברכים רח'
גבע 25 054-8452828 (ויס)
ישיבת עטרת מתתיהו
054-8479928 (סעיודב)

עוצם
ישיבת נר זרח

גולה
גבעת המורה

פתח תקוה
ישיבת אור ישראל

גני הדר
בבתי הכנסת:
אוהל אברהם

מקוה בעש"ט
מרכז העיר
אבי עזרי

ישיבת לומז'ה
כפר אברהם

כולל אוהל רחל 050-4187771

תת
בביהכנ"ס אוהל דב רח' האחד

עשר
ישיבת צפת רח' האר"י

רית אתא
ישיבת מאקאווא
052-7626243

רית גת
ביהמ"ד קרעטשניף

רית מלאכי
בכולל שעל יד הישיבה

רית שמונה
052-7136824

ראשון לציון
שדה חמד

ישיבת עטרת שלמה

רחובות
050-4101805

ישיבת מאור התלמוד
כולל בר שאול

לב לאחים

רביס
גבעה א'
052-7606491

ישיבת כפר חסידים
053-3136168

גבעה ב'
כולל נר ישראל בית יצחק

052-7183722
בביהכנ"ס שבת אחים

גבעה ג'
052-7171992 (פרקש)
בנה ביתך

בביהכנ"ס היכל משה

חי אביב
מלון דבורה

שפירא
מכולת רח' ר' ישראל סלנט

תל ציון
052-7626880 (משפ' ישועה)

חורח
08-9924520

ישיבת תפרח-תושיה

ניתן להשיג בבתי החולים:
• בלינסון-שניידר
• מעייני הישועה
• תל השומר

קרית יובל
052-7639488
רובע היהודי
ישיבת אש התורה

רוממה
בית כנסת חניכי הישיבות

רמות א'
054-8408719 (גולדשטוף)

בבתי הכנסת:
משכן שרגא

שערי תבונה
רמות ג'

בבתי הכנסת:
חניכי הישיבות צא"י

053-3120780 (גליקסברג)
רמות פולין

ביהכנ"ס אוהל יוסף
053-3180324 (דורוני)

רמת שלמה
ביהכנ"ס המרכזי

שערי חסד
054-8498969 (קירט)

פר סבא
בביהכנ"ס ע"ש הצדיקים

רמיאל
הקהילה הדרומית

בביהכנ"ס כרם מיכאל
שכונת המייסדים

ישיבת רנה של תורה
בביהכנ"ס תורה ותפילה

מודיעין עילית
בכוללים:

עטרת שלמה,
ישכר באוהליך, הר"ן

כתר תורה הרב אברמוב
פוניבז'

בית אבא
מגדל עוז

חפציבה
ישיבת כנסת יצחק

בביהכנ"ס המרכזי
נאות הפסגה

בביהכנ"ס המרכזי
קרית ספר

בבתי הכנסת:
פוניבז'

קול תורה
קצות החושן

שיח יצחק
שיר ושבחה

ברכפלד
ישיבת מיר

בבתי הכנסת
אוהל תורה

חניכי הישיבות רשב"י
ישועות דוד

גריין פארק
ביהכנ"ס בני הישיבות

גבעה הדרומית
בית תפילה

מירון
בכולל של הרב אבוחצירא

חפצי רמון
אצל ידידינו ר' איבגני
בוגוסלבסקי הי"ו

וצרת עלית
הר יונה
בביהכנ"ס המרכזי

וחיבות
054-8454356 (טרבלסי)
ישיבת שחר שכיר

ותניה
רמת אפרים
052-7664668

טבריה
קרית שמואל
שטיבלך (רח' ורנר)

טבריה עלית
בביהכנ"ס חניכי הישיבות רח'
ז'בוטנסקי

טלז סטון
02-5335545 (כל בו אלן)

בניאל
ביהכנ"ס מעין גנים

יינעם
יחד שבטי ישראל
מדרשה לב לאחים

יסודות
ביהכנ"ס המרכזי

ירוחם
ביהכנ"ס המרכזי
052-7627788 (מיכאל)

ירושלים
בית וגן

02-6449498 (שעון)
הפיסגה 46

בבתי הכנסת:
אמשינוב

מנין אברכים
בית ישראל

ישיבת מיר (לוי)
גאולה

053-3172626
חנות גל פז (מלכי ישראל)

גבעת זאב
חנות גיט שאבעס (העופר 2)

גבעת שאול
בבתי הכנסת:
יחי ראובן

אוהל יונתן בכולל ישכר
באוהליך

גוש 80
ביהכנ"ס בראשות הגאון ר' דן
סגל שליט"א

גילה
ביהכנ"ס חזון נחום
052-7653820

גני גאולה
בביהכנ"ס זיו יהודה
כרם גפן ישראל

מנין אברכים
הר נוף

בבתי הכנסת:
אמרי שפר

קהילת בני תורה
כנסת

054-8429113 (גרוס)
מטרסדורף

ישיבת בית שמואל
בביהכנ"ס היכל שמואל

מרכז העיר
כולל עטרת שלמה (רח' דוד
ילין)

נוה יעקב
052-7677676 (לוי)

בבתי הכנסת:
חניכי הישיבות מרכז

תורה ותפילה
סורוצקין

בבתי הכנסת:
אהבת תורה

באר שמואל
היכל שמואל

סנהדריה
ביהכנ"ס פאג"י

עזרת תורה
בית הכנסת בית ישראל

קטמון
ישיבת יד אהרון

בעל התניא
בית הכנסת הגדול
דברי שיר

הליגמן
המרכזי - רמת אלחנן
חניכי הישיבות רח' רמב"ם

יד אהרון
לדרמן

משכנות יעקב
נאות יוסף

שבת אחים
שיח תפילה רח' קה"י

שם אבותי
תפארת נחמן

בכוללים:
בית הלל

ברסלב
חזון איש

ישכר באוהליך רח' סורוצקין
נחלת משה

עטרת שלמה (צעירים)
פוניבז' (אוהל קדושים)

רשב"י
אצל הנציגים בישיבות:

אורחות תורה
אהבת אהרון

בית מדרש עליון
גאון יעקב

משך חכמה
סלבודקא

פוניבז'
קהילות יעקב

קרית מלך
קרלין

שערי תורה
תפארת ציון

מרכז
חנות גל פז-ר"ע 88

חנות שאבעס חזו"א 49
פרדס כץ

052-7168580 (אבוחצירא 30)
במקוה

בבתי הכנסת:
מנין אברכים (אבוחצירא 9)

קרית הרצוג
בביהכנ"ס זיו יהודה

כרם גפן ישראל
מנין אברכים

חיים
052-7119064

כולל בית יעקב
כולל היכל התורה

בביהכנ"ס היכל הקודש

הרצליה
שכונת נווה עמל

בבית הכנסת חפץ חיים רח'
כצנלסון

זכרון יעקב
בבתי הכנסת:
חזון איש

מסילת ישראל

חיפה
נוה שאגן

054-8454992 (גינעווער)
ישיבת נחלת הלויים

בביהכנ"ס מקלט רח' פרל
פינת מנדלה

הדר
ישיבת תפארת ישראל

04-8699455 (חסידים)
בביהכנ"ס צא"י

טבעון
בביהכנ"ס קדושי השואה

כולל איילת השחר

אופקים
052-7635246 (סמיד)
בבתי הכנסת:
קייטי

שייטי
נחלת שמשון
אצל הבחור חיים טיטלבוים

אלעד
אצל הנציגים בישיבות:

בני ראובן
כנסת יחזקאל

תורה בתפארתה
תורת חסד

בבתי הכנסת:
דרך החיים

זכור לאברהם (הר"ן)
מאור שרגא

אחיעזר
דגל התורה

אשדוד
רובע ג' - קרית חרדים

054-8454846 (וינגרטן)
רובע ז'

052-7668323 (מונק)
רובע ט'

077-7656779 (בלומנטל)

אשקלון
050-4181543 (לוי)

באר יעקב
בישיבות

באר יעקב
גרודנא (ב"י)

שארית יוסף
ובכולל ריח השדה

באר שבע
052-7628911 (היקלי)

בית שמש
קריה

02-9910398 (פינקלשטיין)
בביהכנ"ס

שערי תורה
ישיבת אור לישראלים

רמה ג'
ביהכנ"ס אהבת תורה

02-9920797
יפה נוף

054-8488951 (וקסלר)
רמה א'

בבתי הכנסת:
כולל עטרת שלמה

ביהכנ"ס לב אליהו

ביתר
גבעה A

באר אברהם רח' נדבורנא
הר"ן רח' זוהילה

גבעה B
בבתי הכנסת:
דרכי תורה רח' דרכי איש

טוב דעת רח' פנים מאירים

בית דגן
אצל ידידינו ר' יוסף מוצרי

ה"י

בית חלקיה
050-4156578 (מן)

ישיבת שערי שמועות
בני ברק

שכון ג'/יהודה הנשיא
053-3145900 (גולדשטוף)

בבתי הכנסת:
אוהל משה ורחל-רח' פרל

אוהל תמר
אשכנז רח' יעל

בית אריה רח' גרוסברד פינת

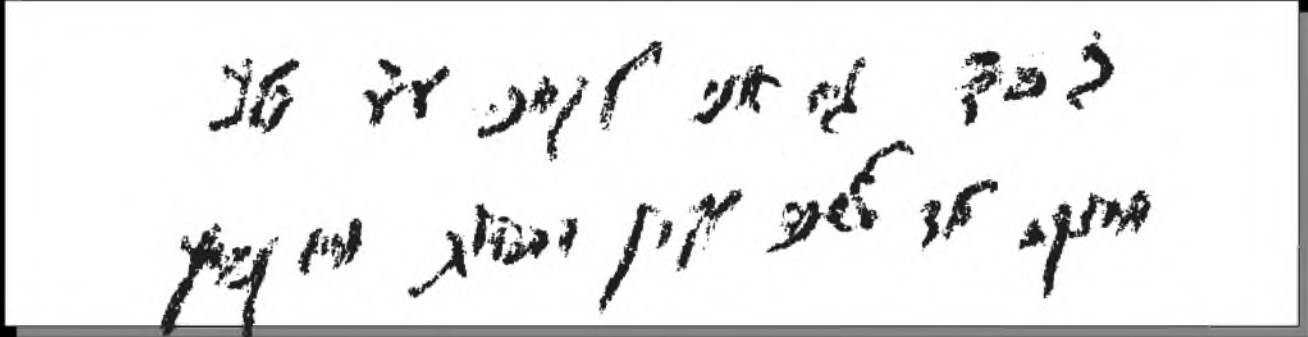
המעוניינים להפיץ באזור מגוריהם יפנו ל: 053-3145900

ניתן לקבל קובץ זה בכתובת מייל: k.gilyonot@gmail.com | להנצחות ע"ג הקובץ ניתן לפנות ל: 053-3145900

מעשה רב!

רשכבה"ג מרן שר התורה רבי חיים קניבסקי שליט"א
לקח ע"ע אימוץ ילד בקרן ההסעות לשנה"ל תשע"ט

בס"ד גם אני לקחתי ע"ע בל"נ
החזקת ילד לשנה בקרן ההסעות
חיים קניבסקי

קרן ההסעות
גלגל ההצלה של ילדי ישראל

אם אני מצטרף ומאמץ ילד לשנה"ל!
1700-50-66-22

ומאמצים ילד לשנה"ל תשע"ט
100x12

ת.ד. 257 בני ברק או בהעברה למקום השלימים סניף 666 מס' ת-1; 399911 קרן הסעות; היעוד לתלמידי הישיבה הנוצמאי ע"ר 95-491-5-004 | התחברות סוכנות לזככי עם לשי טעיק 46 במרכז יעקב לזככי קבלות ובמחצית בכל ישיבות יחידים מלמדי ברחבי הישיבה